

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

**AVALIKUD PÖÖRDUMISED:
KOLM JUHTUMIT AASTATEST 2005-2008**

Magistritöö (30 EAP)

Autor: Oliver Kund
Juhendaja: Ragne Kõuts-Klemm, MA

Tartu 2011

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1. UURIMISTÖÖ TEOREETILISED JA EMPIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1 VAATEID AVALIKE PÖÖRDUMISTE TEKKELOOLE	5
1.2 AVALIKUD PÖÖRDUMISED EESTIS	8
1.3. AVALIKU PÖÖRDUMISE TOIMEKESKKOND – TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	10
1.3 AVALIKU PÖÖRDUMISE MÕJUMEHCHANISMI MUDEL	17
2. UURIMISMATERJAL JA METODOLOOGIA.....	21
2.1 UURIMUSE PROBLEEMIPÜSTITUS	21
2.2 MAGISTRITÖÖ UURIMISKÜSIMUSED	22
2.3 METODOLOOGIA	23
2.3.1 Avalike pöördumiste diskursusanalüüs	23
2.3.2 Semistruktureeritud ekspertintervjuude analüüs	26
2.3.3 Meedia kvantitatiivne sisuanalüüs	27
3. TULEMUSTE ESITUS JA ANALÜÜS	29
3.1 AVALIK PÖÖRDUMINE „TOETADES ILVEST, AITAME EESTIT!“	29
3.1.1 Ilmumise kontekst	29
3.1.2 Avaliku pöördumise teksti analüüs	31
3.1.3 Meedia sisuanalüüsi tulemused	36
3.1.4 Vastustekstide kvalitatiivne sisuanalüüs	38
3.1.5 Semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüs	40
3.1.6 Sündmuste käik ja tagajärjed	42
3.2 AVALIK PÖÖRDUMINE „VABADUSSÕJA VÕIDUSAMBA VASTU“	44
3.2.1 Ilmumise kontekst	44
3.2.2 Avaliku pöördumise teksti analüüs	45
3.2.3 Meedia sisuanalüüsi tulemused	50
3.2.4 Vastustekstide kvalitatiivne sisuanalüüs	52
3.2.5 Semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüs	54
3.2.6 Sündmuste käik ja tagajärjed	56
3.3 AVALIK PÖÖRDUMINE „USUVABADUSEST JA USU(NDI)ÕPETUSEST“	59
3.3.1 Ilmumise kontekst	59
3.3.2 Avaliku pöördumise teksti analüüs	61
3.3.3 Meedia sisuanalüüsi tulemused	64
3.3.4 Vastustekstide kvalitatiivne sisuanalüüs	67
3.3.5 Semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüs	68
3.3.6 Sündmuste käik ja tagajärjed	70
4. DISKUSSIOON JA KOKKUVÕTTED.....	73
4.1 DISKUSSIOON	73
4.2 VASTAVUS UURIMISKÜSIMUSTELE	79

4.3. KRIITIKA UURIMISMEETODILE JA UURINGULE.....	80
KOKKUVÕTE.....	81
SUMMARY	82
KASUTATUD ALLIKAD.....	83
LISAD	89
LISA 1 – ANALÜÜSITAVATE AVALIKE PÖÖRDUMISTE TEKSTID	89
LISA 2 – MEEDIA KONTENTANALÜÜSI KODEERIMISJUHEND	97
LISA 3 – AVALIKKE PÖÖRDUMISI KÄSITLENUD MEEDIA TEKSTID	100
LISA 4 - SEMISTRUKTUREERITUD EKSPERTINTERVJUU KÜSIMUSTIK	101
LISA 5 – SEMISTRUKTUREERITUD EKSPERTINTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID (CD-L)	103

Sissejuhatus

Viimase kümmekonna aasta jooksul on Eesti ühiskonnas aset leidnud sadu juhtumeid, kus oma vajaduste ja soovide eest ei seisa mitte lihast ja luust inimesed, vaid nende allkirjad. Avalikust pöördumisest on kujunenud eesmärkide saavutamise vahend ja häälekandja, mille populaarsus põhineb veendumusel, et teksti jõud on suur ja paljude inimeste ühine sõna maksab midagi.

Kuid teksti jõu määrab harva vaid tekst ise. Igal pöördumise koostajal tuleb arvestada, et vahetult pärast esitamist langeb avalikkusele adresseeritud kiri rea raskesti kontrollitavate mõjurite meelevalda, alates fundamentaalistest nagu valitsev riigikord ja avalikkuse üldine väärtuspilt, lõpetades mikrotasandiga nagu ajakirjanike individuaalne probleemitaju, inimeste interpersonaalsed suhted, isiklikud arusaamad minevikust ning ootused tulevikule. Nende mõjuritega õigesti arvestanud ja neid õigesti kõnetanud avalik pöördumine võib lahendada nii end initsieerinud probleemi kui ka avardada ühiskondlikku arutelu märksa laiemates valdkondades. Nii on kolmekümne aasta eest haritlaste poolt koostatud „40 kiri“ (Kiin *et al* 1990:3-7) ning kümne aasta eest sotsiaalteadlaste poolt loodud pöördumine „*Kaks Eestit*“ (Aarelaid *et al* 2001) veel tänapäevalgi kõrge sümbolväärtusega ohumärgid, mis aitavad riigitiüri juures olijail hoida ühiskonna liikmete omavahelise parema mõistmise kurssi.

Märksa sagedamini tuleb aga ette, et „teele pandud“ avalik pöördumine sumbub meedias ilma vähimatki arutelu esile kutsumata või ei ületa sootuks uudiskünnist. Selline tulemus tekitab paratamatult küsimuse pöördumise kui vahendi väärtusest ja sellest, kuidas seda kõige efektiivsemalt rakendada. Kuigi avalikke pöördumisi loetakse kodanikuühiskonna legitiimseks sõnavõtuvahendiks (Lagerspetz 2006, Justiitsministeerium 2007), on neid nii Eestis kui ka maailmas teaduslikult vähe uuritud. Eriti suur kasu sellealastest teadmistest oleks aga just Eestile, kelle vabasektor on veel väga noor. Sel viisil saaks anda hinnangu näiteks sellele, kas kodanike võrdlemisi pime usaldus avaliku pöördumise efektiivsusele õigustab sagedast praktikat, et avalikus ruumis oma seisukohtade hääleka avaldamise või „käed külge“ põhimõtte järgimise asemel antakse oma toetus parema meelega „turvaliselt

distsantsilt“ paberil või internetis. Kas meie kodanikuühiskond teeb paberile panustades enesegi teadmata paigalsammu?

Sellele küsimusele vastuse leidmiseks tarvitseb iga avaliku pöördumise puhul küsida, milline oli pöördumise *eeldatud* mõju selle esitamisel ja *tegelik* mõju, mille see põhjustas meedias, ühiskonnas või asjaomastes ringkondades. Nagu ka käesoleva töö hilisemates etappides selgub, ei tugine avaliku pöördumise koostajad sageli muule kui alateadlikule aimdusele, et sarnane meetod võiks töötada – või – ei näe lihtsalt muud lahendust.

Just avaliku pöördumise mõjumehhanismi mudelit ja väärtust sõnumikandjana üritab käesolev magistritöö välja selgitada. Töö näol on tegemist avalike pöördumiste ilmunissagedust kaardistanud bakalaureusetöö (Kund 2009) jätkuga, mille eesmärgiks on jõuda avaliku pöördumise seni varjatuks jäänud mõjupotentsiaalini.

Töö teoreetilises osas käsitletakse kaasaegseid massimeedia ja ühiskonnateooriaid, et nendele toetudes kirjeldada avaliku pöördumise võimalikku toimemudelit, mis seoks omavahel põhjuslikku seosesse saatja, sõnumi, kanali ja adressaadi. Uurimuse empiirilises osas viiakse läbi analüüs, milles avaliku pöördumise mõjumehhanismi mudeli tuvastamiseks kõrvutatakse kolme eelmisel dekaadil laialdast toetust pälvinud avalikku pöördumist: „*Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*“ (2005), „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ (2006) ning „*Avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu*“ (2008) (vt Lisa 1).

Iga pöördumise puhul on analüüsi fookuses selle kolm osapoolt – avaliku pöördumise koostaja ja tema nägemus, pöördumise tekst ise ning reflektatsioonid tekstile meedias. Nimetatud võrdluse tulemused võimaldavad joonistada välja arutelu kulgemisprotsessi mudeli ning lõpptulemusena hinnata selle kaudu pöördumises esitatud taotluste tulemuslikkust.

1. Uurimistöö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Vaateid avalike pöördumiste tekkeloole

Avalikku pöördumist kui vahendit on tänapäeva sotsiaal-, kommunikatsiooni- ja poliitikateadustes vähe uuritud. Kuigi on alust eeldada, et avalike pöördumiste eri vormid on inimkonna ajaloo ja demokraatlike ühiskonnakordade kujunemises mänginud olulist rolli, muudab selle hindamise keeruliseks pöördumise vormi kõrge varieeruvus olenevalt ühiskonna arengutasemest, avalikust sfäärist, seal valitsevatest jõuvahekordadest ja paljust muust.

Tänapäevasele avalikule pöördumisele kõige lähemalseisvaks ajalooliseks vormiks võib pidada *petitsiooni* kui dokumenti, mis on sajandeid olnud institutsionaliseeritud ettepanekute esitamise vahend kodanikkonna ja võimuesindajate vahel. Voss (2002:1-11) analüüsib petitsioone inimkonna sotsiaalse ajaloo ühe kujundajana. Tema definitsioon petitsioonist kui „*teenet või ebaõiglase olukorra ümbermuutmist taotlevast nõudest, mis on suunatud väljakujunenud autoriteedile*“ (Voss 2002:1) on üldistatav ka tänapäevasele avalikule pöördumisele, mis näitab kahe vormi lähedast sugulust. Petitsioonile iseloomulikuks omaduseks on Vossi kohaselt see, et ta tunnistab enamasti adressaadi õigust võimule, ega ürita seda kahtluse alla seada. Nii ei taotle petitsioon mitte võimustruktuuride korrapära muutumist, vaid kahe osapoole formaalset, dialoogipõhist kommunikatsiooni. Heites pilgu petitsioonide kujunemislukku, leiab Voss, et valitsejad on võimaldanud alamatel enda poole petitsioonide kaudu pöörduda juba aastatuhandeid, s.h. vanas Egiptuses (Voss 2002:1).

Kümin ja Würbler (1997:4-5) on leidnud, et kuigi petitsioonide ajalugu näib ulatuvat tagasi vähemalt antiikaega, osutusid need iseäranis levinuks hiliskeskajasse Euroopa kristlikus avalikus ruumis, kus domineeris arusaam, et valitseja ülesandeks oli märgata oma alluvate probleeme ning näidata üles halastust seal, kus see oli võimalik (*ibid.*:5). Selle eesmärgi võimaldamiseks oli petitsioonide esitamine lubatud kõikide sotsiaalsete kihtide esindajatele niihästi individuaalselt kui ka grupiviisiliselt.

Kümin ja Würbler (1997:4-5;7) argumenteerivad, et valitsejate peamiseks motivaatoriks petitsioonide legaliseerimisel oli soov koguda lihtrahvalt informatsiooni nende meelestatuse kohta ning palvete täitmise kaudu oma võimutäiust ellu viia. Sellisel meetodil oli aga autorite sõnul varjatud kõrvalmõjusid – petitsioonid andsid väärtuslikke vihjeid kehtestatud seaduste mõjust; võimalikust rahulolematusest võimuga ja muust (*ibid.*:18). Nii oli petitsioon hiljemalt keskaegses Euroopas kujunenud omamoodi sotsiaalse kontrolli meetmeks, mille olemasolu aitas võimul enda suveräänsust hoida.

Petitsioonide populaarsuse taga näevad eelnimetatud teoses sisalduvate artiklite autorid põhiliselt asjaolu, et see pakkus ajaloolistes ühiskonnakordades küllalt ainulaadset võimalust teostada tänapäevases tähenduses arvamuse- ja sõnavabadust. Lunn ja Day (Voss (ed.) 2002:132-133) väidavad näiteks, et 16. sajandi Inglismaal oli petitsioon kujunenud „*privilegeeritud kommunikatiivseks ruumiks*“, mis sidus omavahel monarhi ja tavainimest. Sarnaselt nimetab Zaret (1996:1499) petitsioone privilegeeritud kommunikatiivseteks praktikateks, mis vabastasid selle esitajad keskaegsest keelust poliitilistel teemadel avalikult debateerida.

Sellised nihked ajalooliselt autoritaarsetes võimuhetes ei jäänud konfliktideta. Kohati muutusid petitsioonid võimukandjatele sedavõrd ohtlikuks, et nende esitamist piirati – näiteks olid need keelatud Suure Prantsuse revolutsiooni eelsel Prantsusmaal ning 1648. aastal sätestas Inglise parlament, et rohkem kui 20 inimese allkirjaga petitsioonide esitamine on seadusevastane (Voss 2002:3-4). Voss *et al* väidavad, et petitsioonid panid Lääne ühiskondades alates 17. sajandist sobivate tingimuste korral aluse muudatustele seadusandluses ja viisid parimal juhul institutsioonide tekkeni, mis asusid püsivalt esindama rahva häält (Voss 2002:3). Carpenter (2003:2) toob välja, et mitmed maailma kõige mõjuvõimsamatest poliitilistest dokumentidest on algupäraselt ilmunud petitsioonidena või olnud neist tulenevad, näiteks *Magna Carta* (1215 a.d.), *Petition of Right* (1628 a.d.) ja *USA Iseseisvusdeklaratsioon* (1776 a.d.) jt.

Eelnev näitab, et ühiskondades, kus puudus massimeedia, said petitsioonidest esimesed tõelised avaliku arvamuse kandjad. Näiteks vahemikus 1839.-1848. aastani

Ühendkuningriigi parlamendi alamkojale esitatud tsartistide petitsioonidest mahukaim kandis 5,7 miljoni inimese allkirju. Voss (2002:3) argumenteerib, et petitsioonide legaliseerimine tõi endaga paratamatult kaasa uusi vabadusi, sest nende kollektiivseks allkirjastamiseks oli vajalik kogunemisõigus. Signeeritud pöördumiste esitamine jäi tahaplaanile alles pärast seda, kui alternatiivsed sõnavõtuvahendid (kõnepidamis- ja koosolekuõigus, erameedia jt) muutusid riiklikult aktsepteerituks (Voss 2002:10).

Nii petitsioonidele omistatud „ohtlikkuse“ kui ka mõjuvõimu mõistmiseks tuleb nende omadusi vaadelda funktsionaalsest küljest. Carpenter (2003:2-3) leiab petitsioonil olevat kaks omadust: mingit printsiipi deklareeriv tekst ning seda teksti toetavate inimeste nimekiri ja/või nende allkirjad. Ta väidab, et just allakirjutanute nimekiri on võtmetähtsusega ja seda kolmes dimensioonis: *„Esiteks – allakirjutanute nimekiri annab poliitilisele võimule rikkalikku informatsiooni indiviidide eelistuste, ideoloogiate ja uskumuste kohta./../ Teiseks, petitsioon paljastab indiviidide asukoha: ta kas implitsiitselt või eksplitsiitselt identifitseerib, kus ühiskonna keerulises sotsiaalses struktuuris allakirjutanuid leida võib. Kolmandaks, allakirjade kogumise protsess ise tekitab uusi võrgustikke (mis sageli on olemasolevate võrgustike välised)/../ (ibid.).* Viimaseid omadusi on Eesti kontekstis samuti näidanud Kiin *et al* (1990) ja Tarand (2005), kes detailselt kirjeldavad ENSV uurimisorganite reaktsioone 1980. aastal koostatud „40 kirjale“. Carpenter (2003:4) väidab, et petitsiooni strateegiline otstarve on (poliitilise) organisatsiooni loomine. Ta jõuab järeldusele, et petitsiooni kõige olulisemad lugejad on allakirjutanud, sest nende kokkupuutumine tekstiga teeb võimalikuks, et petitsioon on poliitiliselt mõjukas isegi juhul, kui on teada, et selle adressaat petitsiooni ignoreerib. Sellele vaatamata keeldub Carpenter (2003:4) pidamast petitsioone mobiliseerimise vahendiks – selle asemel näeb ta neid koostajate tööriistadena oma kitsaste eesmärkide saavutamiseks teisi ühiskonnaliikmeid kaasates.

Zaret (1996:1541) märgib, et võrreldes keskajaga on modernsete trükitehnoloogiate laiem kasutuselevõtt toonud kaasa petitsioonide muutumise vahendiks, mis samaaegselt nii loob kui ka kutsub esile avalikku arvamust. *„Trükitehnoloogiate mõju mitte ainult ei suurendanud petitsioonide kättesaadavust, vaid ka orienteeris ümber sõnumite sisu, mida*

need endas kandsid. Need kõnetavad nüüd anonüümset publikut, kelle jaoks esitatakse põhjuseid toetamaks teatud poliitilist positsiooni.“ (ibid.).

Petitsiooni vorm pole kadunud ka kaasajal. Euroopa parlament deklareerib petitsioonide esitamist liikmesriikide kodanike fundamentaalse õigusena Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 227 raames (European Parliament 2011, *Petitions*). Suurbritannia peaministri veebilehel toimib e-petitsiooni süsteem, kus peaministrile esitatakse kõik petitsioonid, mis ettemääratud aja jooksul saavad enam kui 500 toetusallkirja. Enam kui 100 000 allkirja kogunud pöördumised pannakse debatile otse parlamendis (number10.gov.uk 2011). Internetis on töös kümneid globaalseid (nt www.gopetition.com) ja lokaalseid veebilehekülgi, mis pakuvad võimalust petitsioon koostada, adresseerida ja sellele toetust koguda.

1.2 Avalikud pöördumised Eestis

Eesti tänapäevaseid avalikke pöördumisi analüüsides ei saa jätta tähelepanuta viie kümnendi pikkust okupatsiooniperioodi, mil nõukogude režiim piiras rahva kodanikuvabadusi ja jagas tekstide avaldamisõigust vastavalt parteilojaalsusele. Kuigi totalitarism kannab mitmeid keskaegse autokraatia piiranguid, lõi see keskkonna, mis tõstis inimeste loovust tekstide, sh avalike pöördumiste koostamisel ja ilmutamisel (Bukovski 2010:328-333; Kiin *et al* 1990:30). Võib argumenteerida, et nimetatud olukorras sündinud ja laialdaselt aruteluobjektiks kujunenud avalikud pöördumised mõjutavad eestlaste arusaamu selle meetodi mõjukuse kohta veel tänapäevalgi.

Ajaloolane Pearu Kuusk väidab, et „põrandaalused“ pöördumised said ENSV-s alguse 1973. aastal, mil Eesti Demokraatlik Liikumine ja Eesti Rahvusrinne läkitasid pitsatitega, kuid veel allkirjadeta memorandumid ÜRO-le (Korsten 2005). Tema andmetel loodi ainuüksi aastatel 1978-1982 okupeeritud Eestis vähemalt 39 isiklikku ja 14 kollektiivset poliitilise protesti kirja, mis päädisid ühiskondlikult mõjukate *Balti Apelli* (1979. aastal) ja nn „40 kirja“ (1980. aastal) koostamisega.

Kiin *et al* (1990:29-31) analüüsivad „40 kirja“ vormilist külge järgnevalt: „*Kui kõige üldisemas plaanis otsida seletust, miks võttis protest kirja vormi, siis tuleb küsida: kuidas on üldse võimalik teha opositsiooni ühiskonnas, kus igasugune opositsioon on välistatud ja keelatud?/.// Kollektiivne kiri oli meie rahva enesekaitselikes tegevuses ainus mõeldav võimalus, mis pidi asendama korraga nii parlamenti kui ka avalikku arvamust.*“ Ta argumenteerib, et kuigi kirja ametlikult ei avalikustatud ja see ei toonud kaasa poliitilisi ümberkorraldusi, muutis see ühiskonna moraalset kliimat (*ibid.*:49;155).

Oma bakalaureusetöös (Kund 2009) uurisin Eesti avalikke pöördumisi pärast taasiseseisvumist, ajavahemikul 2000-2008. Töös jõudsin Eestis levinud avaliku pöördumise mudeli kirjelduseni (2009:14-17), milles ilmnes, et avalike pöördumiste üks peamisi omadusi on kõnetada üheaegselt nii avalikkust kui ka võimuesindajaid, kusjuures võimu tuleb mõista laiemas tähenduses kui institutsiooni, kelle tegevusele tekstiga vastandutakse või kellele ettepanekut teha püütakse. Pöördumise tekst koosneb kolmest elemendist - deklaratiivne pealkiri, argumenteeriv autoritekst ja allakirjutanute nimekiri, kusjuures viimane võib, ent ei pruugi olla rakendatud sõnumi mõjukuse tagamiseks. „*Eelnimetatud vormi võib kanda tegelikult mistahes kirjalik petitsioon või avaldus, kuid avalikku pöördumist eristab neist ennekõike taotlus saada avalikustatud ja/või püüd rakendada avalikustamisest saadud mõju omakorda pöördumise toetuseks. Kui tavaline avaldus võib jõuda allikalt adressaadini ka ilma vahendajata, siis avaliku pöördumise tegeliku mõju määrab „kirjakandja“ ehk enamasti meedia. Avaliku pöördumise toimimise valem on seega kolmeliikmeline ja reaktsioon ei toimiks ilma keskmise liikme, ehk niinimetatud „meedia-eetri“ vahendusega*“ (*ibid.*:15). Muu hulgas tõin välja avaliku pöördumise erisuse teistest meedias ilmutavatest tekstitüüpidest nagu kõned, juhtkirjad, arvamusartiklid ja üleskutsed ning leidsin, et *avalikku pöördumist* ja *avalikku kirja* tuleks mõista sisuliselt samatähenduslikena. Kvantitatiivuuringu abil kaardistatud 118 avaliku pöördumise analüüsist ilmnes, et enim esitasid määratud ajavahemikus avalikke pöördumisi kultuuri- ja poliitikavaldkonna esindajad ning tavakodanikud (*ibid.*:29). Sagedasemalt puudutasid pöördumised sisepoliitikat, ühiskonna sotsiaalset olukorda ja arhitektuuri (*ibid.*:32). Levinumad taotlused olid ettepanekute tegemine, mingi tegevuse ärahoidmine või algatamine (*ibid.*:35).

1.3. Avaliku pöördumise toimekeskkond – teoreetilised lähtekohad

Avalike pöördumiste ilmunisprotsessi ning selle käigus oluliseks muutuvate osapoolte rolli on võimalik paremini mõista siis, kui kaardistada see, kuidas toimivad demokraatlikus ühiskonnas suhted kodanike, meedia ning võimu vahel. Järgneva peatüki läbivaks küsimuseks on – millised tegurid võivad avaliku pöördumise ilmunisprotsessis sellele mõju avaldada ja miks? Vastuse leidmisel on toetutud kaasaegsetele meedia- ja ühiskonnateooriatele.

Habermasi (2001/1962) laialt tunnustatud kontseptsioon *bourgeoisie* avalikust sfäärist kirjeldab avalikku sfääri kui 18. sajandi privilegeeritud kodanikke, kes debateerisid avalike küsimuste üle omavahel ratsionaalselt suheldes ja pressis sõna võttes, mille tulemusel sündis valitsuse otsuseid mõjutada suutev kodanike ühishääl.

Oma hilisemas analüüsis (1992) täiendas Habermas avaliku sfääri mudelit oluliselt, alustades avaliku sfääri mõistest. Ühise avalikkusena kokku tulevate indiviidide asemel nimetab Habermas kaasaja avalikuks sfääriks „*võrgustikku kommuniqueerimaks informatsiooni ja maailmavaateid, mis ühendab individuaalse maailma igapäevakogemust poliitilise süsteemiga*“ (Curran 2000:135). Ka demokraatia mõtestab Habermas ümber. Ta näeb demokraatia keskmes valitsust, seadusandvat võimu, avalikke teenistujaid, parlamenti, parteisid ja poliitilist võitlust (*ibid.*). Tuumast väljaspool asuv kaheastmeline perifeeria moodustub aga ettevõtetest, organisatsioonidest ja sotsiaalsetest liikumistest. Habermasi nägemuses peaksid sotsiaalsed sõnumid ideaaljuhul liikuma perifeeriast keskme suunas. Ta maalib sotsiaalse kommunikatsiooni mustri, mille kohaselt teemad tõstatatakse perifeerias intellektuaalide või arvamusiidrite poolt, ning arendatakse edasi pressis või organisatsioonides (*ibid.*:136). Piisava elujõu korral arenevad need edasi sotsiaalseteks liikumisteks või subkultuurideks ja jõuavad massimeedia kaudu üldavalikkuseni. Nad avaldavad administratiivsetele institutsioonidele mõju juhul, kui avalik sfäär suudab end piisavalt mobiliseerida. Kui ta seda aga ei suuda, hakkab mõju kulgema vastupidises suunas ja seda kontrollib avaliku sfääri tuum (*ibid.*).

Habermasi käsitus avalikust sfäärist pole aga jäänud kriitikata. Hilisemad autorid on tema mudelile ette heitnud ühiskonna sub-gruppide ja klasside tähelepanuta jätmist, käsitledes ühiskonda kui võrdväärsete (võimalustega) inimeste ratsionaalselt käituvat tervikut, mida see reaalsuses aga pole. Butsch (2007:4-6) toob välja Nancy Fraseri alternatiivse teooria, mille kohaselt tuleks seetõttu ühe asemel eristada paljusid avalikkusi, mis kihistunud ühiskondades omavahel konkureerivad. Fraser võtab kasutusele *alternatiivavalikkuse* ja *vastuavalikkuse* mõisted (*ibid.*:5). Erinevalt Habermasist kujuneb avalikkus tema sõnul identiteedipõhise homogeense grupi pinnalt. Vastuavalikkused on aga paralleelsed diskursiivsed areaalid, milles luuakse vastudiskursusi ja -identiteete. Murdoch ja Eley on seda nägemust edasi arendades välja pakkunud mudeli, mille kohaselt alternatiivsed sfäärid on *lavad, kus erinevad huvid häälestavad end sõnavõttudeks üldises avalikus sfääris* (*ibid.*:5). Curran (1992:103) seob omavahel Habermasi originaalse idee ja selle hilisema kriitika, kujutades avalikku sfääri kui tuuma, mida ümbritsevad satelliitvõrgustikud ja organiseeritud grupid. Seejuures „*avaliku sfääri tuum on avalik ruum, milles kõik huvid põrkuvad üksteisega, otsides võimalusi kokkuleppeks või kompromissiks selle kohta, millises suunas peaks ühiskond edasi arenema.*“ (*ibid.*) Seda tuuma toidavad „nabanööre“ pidi kodanikuühiskonna kogukonnad, kellel on ühiskonnast kindel jagatud normatiivne nägemus (nt feministid, rohelised); organiseeritud grupid (nt parteid, survegrupid); subkultuurid (nt rassi- või muud vähemused) ning lõpuks sotsiaalsed rühmad, kes pole kindlapiiriliseltsel organiseeritud, kuid jagavad ühiseid huvisid või sotsiaalseid kogemusi.

Dahlgren (2000:310-315) analüüsib meedia, kodaniku ja poliitkultuuri omavahelisi seoseid. Tema teesiks on, et väljakujunenud demokraatiate poliitilised süsteemid ei ole enam võimelised sel määral mobiliseerima ja kaasama kodanikkonda, nagu see oli tavaline aastakümneid enne massi- ja uue meedia pealetungi. Dahlgren väidab, et demokraatlike ühiskondade kodanikud suunavad oma kaasatuse ümber teemadele, millel on nende jaoks isiklik tähendus: „*Inimesed mobiliseeruvad küsimuste ümber, millel näib olevat otsesem mõju nende elule, tulevikuplaanidele, moraalile või identiteedile*“ (2000:312).

Turnšek (Carpentier *et al* 2007:191-192) näeb selle tendentsi taustsüsteeme uurides, et demokraatlikes ühiskondades on aset leidmas transformatsioon kodanike avalikus osalemises (*public participation*). Deweyle ja Barberile toetudes defineerib ta avaliku osaluse kui nende kodanike tegevused, kes otsivad võimalust reguleerida avalikke toimeprotsesse kahel moel: mõjutades toimeprotsesside reguleerijaid (poliitikud) või jõustades avalikkust otse, nende protsessidele vahele segades või neid ellu viies (*ibid.*:189). Transformatsiooni põhjusena refereerib ta Becki nägemust, mille kohaselt kodanike allumine tugevatele ühiskondlikele autoriteetidele (riigivõim, traditsioonid, kogukonda kuulumine jt) on kadumas ja asendumas nõrkade personaalsete suhetega (*ibid.*:194). Selle tagajärjel on organisatsioonide poolt koordineeritud avalik osalus, mis veel 19. ja 20. sajandil laialt levinud oli, asendunud individuaalse ja – vaid ideaaljuhul – kollektiivse osalusega.

Turnšek (*ibid.*:194) viitab selles osalusmudelil Bennettile, kes leiab, et nn *kohusetundliku* kodaniku asemel on tänapäeval prevaleeriv nn *end-aktualiseeriv* kodanik, kelle jaoks poliitiline tegevus ja kuuluvus pole avalik, vaid personaalküsimus. Turnšek (*ibid.*:194-195) näeb, et nimetatud transformatsioon on esile kutsunud individualiseeritud osalusvormide populariseerumise (mille alla kuuluvad näiteks blogid, petitsioonid, avalikud pöördumised, lugejakirjad). Paljuski on selle edu aluseks olnud uue meedia areng, mis loob individuaalsele osalusele suurel hulgal uusi ja innovaatilisi väljundeid. Turnšek möönab, et info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate potentsiaalne võime aidata tekstil jõuda paljude lugejateni on suur, kuid sarnaselt Habermasile jääb ta digitaalse avalikkuse võimekuse osas jõustada pärisavalikkust, skeptiliseks: „*Kui individuaalsed tegevused jäävad väikese inimgrupi tasemele ega suuda informeerida piisavalt suurt hulka inimesi, et avalikkust jõustada, siis jäävad need tegevused paratamatult privaatseteks. Avaliku osaluse vundament ei lasu seega mitte ainult selles, mida indiviid üritab saavutada, vaid mida ta saavutab ja millisel tasandil.*“ (Carpentier *et al* 2007:197).

Ühiskondliku eesmärgi saavutamise nimel mobiliseerunud inimesed kasutavad oma maailmavaate või ettepanekute propageerimiseks sageli meedia abi. Näiteks koostatakse

avalikke pöördumisi, pannakse teele lugejakirju, kirjutatakse arvamused, helistatakse raadiosaadetes. Sellise tegevuse mõjumuster ja tegevusele seatud ootused jäävad sageli lahti seletamata. Scollon (1998:3-5) pakub, et üks viis seda teha, on näha teksti kui diskursiivset sotsiaalset interaktsiooni. Selle kohaselt konstrueerivad teksti koostajad teksti kaudu endale erinevaid diskursiivseid identiteete. Vastuvõtja ehk lugeja rolliks on aga rekonstrueerida keelt nii, et oleks võimalik seeläbi näha nende tekstide rolli vahendina, mida rakendada oma igapäevaelus ja sotsiaalsetes praktikates.

Liikumisel saatjalt vastuvõtjani avaldab meedium sõnumile oma mõju. Traditsioonilise lähenemise meedia mõjufunktsioonile on välja toonud Lippmann (2007:8-19, origin.1921). Tema teesi kohaselt on indiviidil oma haardeulatusest väljaspool asuvat maailma keeruline ja sageli võimatu täpselt tajuda. Selle asemel konstrueerivad inimesed subjektiivse pseudokeskkonna, mille oluliseks ehituskiviks on massimeediast saadud teave.

Samas ei ole massimeedia jõud mitte ainult informeerimises vaid ka prioriteetide loomises. McCombs ja Shaw (McQuail 2007:248-258) näitasid oma 1970ndatel läbi viidud teadustöös, et eksisteerib korrelatsioon meedias suurema tähelepanu saanud ja avalikkuse poolt olulisimateks peetavate teemade vahel. Nimelt peab avalikkus pigem akuutseteks *neid* päevapoliitilisi küsimusi, mis on saanud meedias suurema tähelepanu osaliseks, mitte aga vastupidi (*ibid.*:255). See hiljem korduvalt tõestust leidnud seaduspära tõstatab küsimuse meedia rollist info looja ja vahendajana. McCombs ja Raynolds (Bryant *et al* 2009:5-7) märgivad, et *kõneaine kujundamine* on meedia funktsioon tõsta fookusesse või taandada teatud informatsiooni võrreldes muu teabega. See funktsioon muutub oluliseks, kui arvestada, et massikommunikatsioon on suhtlus, milles objektid (nt avalikud teemad) võistlevad tähelepanu nimel. McCombsi ja Raynoldsi kohaselt tegeleb meedia kõneaine loomisega kahel tasandil – esiteks selekteeritakse meedias objekte ehk teemasid ja teiseks ka eri parameetreid nende teemade sees (*ibid.*:6). Tewksbury ja Scheufele (*ibid.* 19-20) toovad välja, et kõneaine kujundamise mikrotasandil rakendub lisaks raamistamise funktsioon, ehk sõnumi looja

retoorilised võtted tõmbamaks tähelepanu, loomaks konteksti ja andmaks lugeja mõistmise hõlbustamiseks interpretatiivseid skeeme.

Kuid kelle nimel meedia neid valikuid teeb? Curran (2000:121;127-129) nendib, et kõneaine kujundamise ja raamistamise aluseks demokraatlike ühiskondade meedias on liberaalne teooria, mille kohaselt meedia põhiroll on toimida vahikoerana ja hoida ära võimu (administratiivvõim, kapitalistlik võim jt) ekspluateerimine. Lasswell (1948) leidis massikommunikatsioonil olevat kolm funktsiooni: järelevalve teostamine (uudised, kontroll võimu teostamise üle), ühiskonna eri osade vahelise sidususe tagamine (arvamusartiklid, diskussioon) ning kultuuri vahendamine (keele, väärtuste, normide ülekanne jpm). Wright (1960) nägi meedial olevat veel neljandatki funktsiooni – meelelahutust. Viienda funktsioonina lisas McQuail (1987) sellesse loetellu mobiliseerimise.

Curran (1992:100-103) rõhutab, et ühiskonna võistlevad grupid kasutavad meedias ideid ja representatsioonisüsteeme ideoloogilise arsenalina oma huvide eest seismisel. Seetõttu *„ei ole meedia roll kunagi pelgalt informeerida, vaid olla vahekohtunikuks rivaalitsevate huvide retoorilistele väidetele../Sel tegevusel on aga kaudne mõjuvõim ümber jaotada erinevatele sotsiaalsetele gruppidele eluks vajalikke ressursse.“* (ibid.:101). Nii tuleks Currani kohaselt meediat näha sotsiaalse tasakaalu hoidjana, kes samal ajal nii võimaldab kui ka piirab huvigruppide agenda levikut avalikus informatsioonivoos. Selleks, et mudel toimida saaks, peab meedias valitsema arvamuste paljus, mis omakorda annab individidele võimaluse pidevalt reinterpreteerida oma sotsiaalset kogemust ja seada küsimuse alla domineeriva kultuuri järeldusi ja ideid (ibid.:103).

Kokkupuutepiir meedia ja auditooriumi (avalikkuse) vahel on viimasel ajal läbi teinud suuri muutusi. Lazarsfeldi ja Katzi (Katz 1957:61;76-78, origin. 1944) tuntud hüpoteesi kohaselt toimub kommunikatsioon meedia ja ühiskonna liikmete vahel kaheastmelise voona, milles meedia jagatud ideed võtavad ühiskonnas esmalt üle arvamusliidrid ja neilt omakorda laiem avalikkus. Troidahli (1966:609-623) hilisem uurimus täpsustas mudelit, kirjeldades meediat ideede initsiaatori, arvamusliidreid teema edasikandjate ja arendajate

ning avalikkust seisukoha võtja rollides. Selline mudel põhineb nn *ühelt-paljudele* ja *ühelt-ühele* kommunikatsioonil, mida on kümneid aastaid kandnud meediakanalid ja interpersonaalne suhtlus. Jensen ja Helles (2011:3-4, 12) uurimus märgib, et digitaalmeedia tulekuga saab rääkida juba kolmeastmelisest kommunikatsioonist, sest on lisandunud uus aste – *paljudelt-paljudele*. Nad eristavad sünkroonset (nt jututoad, *instant messengers*, mobiilsed teenused jms) ja asünkroonset (nt blogid, wikid, foorumid jpm) paljudelt-paljudele kommunikatsiooni, mille teeb eeskätt võimalikuks uue meediumi – interneti - lai levik (*ibid.*:3).

Traditsioonilise meedia kõrval on sotsiaälvõrgustikud tõusnud oluliseks keskkonnaks, milles vahetatakse informatsiooni ja kujundatakse arvamusi. Selle teeb võimalikuks uue meedia tehnoloogiate tormiline areng, mida Bardoel (McQuail 2007, vol IV) kirjeldab kui aastasadu eksisteerinud *meedialõhe* kadumist interpersonaalse ja massikommunikatsiooni vahel. Selle tulemusel nii meedia, poliitika kui ka võim detsentraliseeruvad – ajakirjanike värvavahi roll ja kõneaine kujundamine omab tavainimese jaoks järjest vähem kaalu. Neumann (McQuail *Mass Comm.. Vol IV* 2007:259-270) rõhutab, et uue meedia ja sotsiaälvõrgustike tekkides on sõnumi levitamine avalikkuseni hõlbustunud. Viimasest olulisemgi on asjaolu, et sõnumi saatjal on märgatavalt kergem ja odavam valida, kas kõnetada laia avalikkust (*general public*) või väga kitsast, nn teema-avalikkust (*issue public*). Seda protsessi nimetab ta terminiga *narrowcasting* – digitaalsete võrgutehnoloogiate pakutav võimalus kommunikeerida sõnumit väga kitsale ja konkreetsele, eelmotiveeritud või eelteadmistega avalikkusele (*ibid.*:268).

Küsimuseks jääb, kuidas liigub sõnum avalikkuses kui vastuvõtjas ning milline on selle potentsiaal pälvida poolehoidu. McQuaili (2003) väitel tekivad kõige olulisemad meedia mõjud tähenduste konstrueerimisel. „*Neid konstruktsioone pakutakse süstemaatiliselt auditooriumile, kes neid teatud kooskõlastamise ja kokkusobitamiste tulemusel kas liidab või ei liida oma personaalsete tähendusstruktuuridega*“.. / (McQuail 2003:377).

Mutz (1998) analüüsib nn impersonaalset ehk kujuteldavate kogukondade mõju inimeste tajudele, suhtumistele, uskumustele ja kogemustele. Ta jagab Coheni väidet, et meedia ei

pruugi olla kuigi edukas selles, et öelda inimestele *kuidas* mõelda või *millest* mõelda, aga meedia on ülimalt mõjukas öeldes inimestele, mida teised mõtlevad ja kogevad (Mutz 1998:5). Mutzi teesiks on, et modernse elu üheks põhijooneks on kasvav lõhe otseste interpersonaalsete suhete maailma ja suuremõõtmeliste kaudsete sotsiaalsete süsteemide vahel. Durkheimile ja Meadile toetudes pakub Mutz välja, et „kollektiivsed representatsioonid“ ja „üldistatud teised“ saavad inimeste assotsiatsioonide suunamisel järjest suurema jõu (Mutz 1998:15-21). Sellele aitab kaasa IKT-de areng, mis suurendab *kujuteldavate kogukondade hulka* (*ibid.* 1998:19).

Nii saame rääkida sotsiaalsest protsessist, mida nimetatakse avaliku arvamuse kujunemiseks. Glynn *et al* (2004:18-21) peab avaliku arvamuse defineerimisel oluliseks Blumeri tähelepanekut, mille kohaselt on avalikkus kitsamas tähenduses „*eneseteadlik grupp inimesi, kes seisab silmitsi probleemteemaga; kel on lahenduse leidmiseks mitu alternatiivi ning kes osalevad arutelus valimaks neist parim.*“ (Glynn *et al* 2004:17-19). Selles, mida täpselt avalikuks arvamuseks lugeda tuleks, puudub sotsiaalteadustes üksmeel. Lähenedamisviise on erinevaid, alates summaarsest, majoritaarsest ja elitaarsest jaotusest, lõpetades väitega, et avalik arvamus pole muud kui pelgalt fiktsioon (Glynn 2004:19-33). Definitsioonist ja mõõtmisest olulisem on käesoleva töö kontekstis see, kas ja kuidas avalik arvamus on võimeline kujundama avalikkuse reaktsioone sõnumi kohta.

Üks klassikalisematest avaliku arvamuse kujunemise mudelitest on Davisoni *Kommunikatsiooni ja arvamusiidri mudel* (Glynn 2004:242-244). Selle kohaselt algab protsess probleemküsimuste esitamisega, mille käigus sobimatud teesid ja ideed välja filtreeritakse. Suhtluse käigus levib avalik arvamus primaarse grupi tasandilt laiemale, mille käigus hakkavad teemat kandma arvamusiidrid. Lihtsustamise ja üldistamise läbi jõuab idee laiemale publikuni, kus tulevad mängu biheivioristlikud mõjud – indiviidide ootused teiste gruppide väidetele muudavad nende arvamusi ja käitumist.

Nii eelkirjeldatud mudelit kui ka Mutzi teooriat täiendab Noelle-Neumann oma „*vaikuse spiraali*“ kontseptsioonis (Glynn 2004:244-246). Ta väidab, et inimese taju hetkel valitsevast avalikust arvamusest mõjutab tema valmisolekut oma arvamust väljendada

(Glynn *et al* 2004:245). Viimatinimetatu on tingitud inimlikust soovist mitte minna vastuollu inimese või grupiga, kellega ollakse lähedastes suhetes. Kui indiviid osaleb moraalselt laetud debatis ja eksib prevaleeriva väärtussüsteemi vastu, on eksijal oht sattuda isolatsiooni, mida inimesed sotsiaalsete olenditena aga ei soovi. Sellest tulenevalt kipuvad vaikima need, kelle arvamus kaotab kõlapinda (*ibid*).

1.3 Avaliku pöördumise mõjumehhanismi mudel

Eelnev ülevaade annab olulised lähtepunktid mõistmaks, millised muutujad võivad avaliku pöördumise kulgemisprotsessis etendada silmale nähtamatuks jäävaid võtmerolle. Seda protsessi koos mõjuritega on kujutatud mudelina joonisel 1.

Kaasaegses ühiskonnas tuleb avalike pöördumiste kasvulavana näha kodanikkonda, kes tegutseb demokraatlikus avalikus sfääris. Olenemata sellest, kas avaliku sfääri tuuma kujutada administratiivvõimu (Habermas) või keskse arvamusplatsina (Curran), võib öelda, et indiviid või grupp jääb tuuma suhtes perifeeriasse ja suhtub sellesse kui kõrgema võimu tasandisse või sfääri, millele tema ligipääs on piiratud. Nii on avalik pöördumine lisaks sõnumi kandmisele esmajoonel vahend, millega ületada ligipääsubarjäär avalikule arutelule. Siin omakorda tuleks teema tõstatajatena eristada arvamusliidreid ja organisatsioone, kellest esimestel on lihtsam ligipääs meediale, teistel aga hõlpsam mobiliseerida tegevust.

Mis selles süsteemis ajendab avalikke pöördumisi? Põhjuseid näib olevat mitu. Esiteks, kui arvestada Faseri kriitikat Habermasi avalikule sfäärile, siis on avalikkus küllalt ambivalentne, paljudest avalikkustest koosnev sfääride kogum, kus sub-grupid omavahel konkureerivad. Selles konkurentsisis on piiratud arv vahendeid, mille kaudu inividid ja grupid end häälestada ja kuuldavaks teha saavad – ühed neist märgatavalt paremate omadustega, kui teised.

Dahlgreni ja Turnšeki tähelepanekud, mille kohaselt kodanike allumine tugevatele ühiskondlikele autoriteetidele (riigivõim) on kadumas ja maad võtavad individuaalsed käitumismotiivid, võivad avalike pöördumiste populaarsust toetada. Autorid viitavad, et keskse võimukolde asemel on kaasaegses ühiskonnas võimukoldeid palju ja need asuvad eri tasanditel, puutudes tavakodanikega kokku varasemast vahetumalt. See võiks selgitada petitsiooni kui ajaloolise administratiivvõimuga suhtlemise vahendi asendumist avaliku pöördumisega - viimane on kasutusel kõnetamaks nii riiki, majanduslikku võimu, kodanikeühendusi kui ka teisi adressaate.

Olulisim ajendaja nimetatud mudeli käivitumisel näib aga olevat asjaolu, et esitajal ehk sõnumi saatjal on väljakujunenud ootused meedia funktsioonidele. Liberaalsest meediamudelist ning Lasswelli ja Currani teesidest ilmneb, et meediat nähakse neljanda võimuna, mille ülesandeks on hoida ära rahva ekspluateerimine (riigi)võimu poolt. Selline võim tuleneb omakorda asjaolust, et massimeedial usutakse olevat potentsiaal vormida avaliku arvamuse väljakujunemist. Avaliku pöördumise taotluseks näib olevat levitada sõnumit laia avalikkuseni, kus see võiks sütitada arutelu, viia arvamuste eristumiseni ja otsuste langetamiseni soovitud suunas.

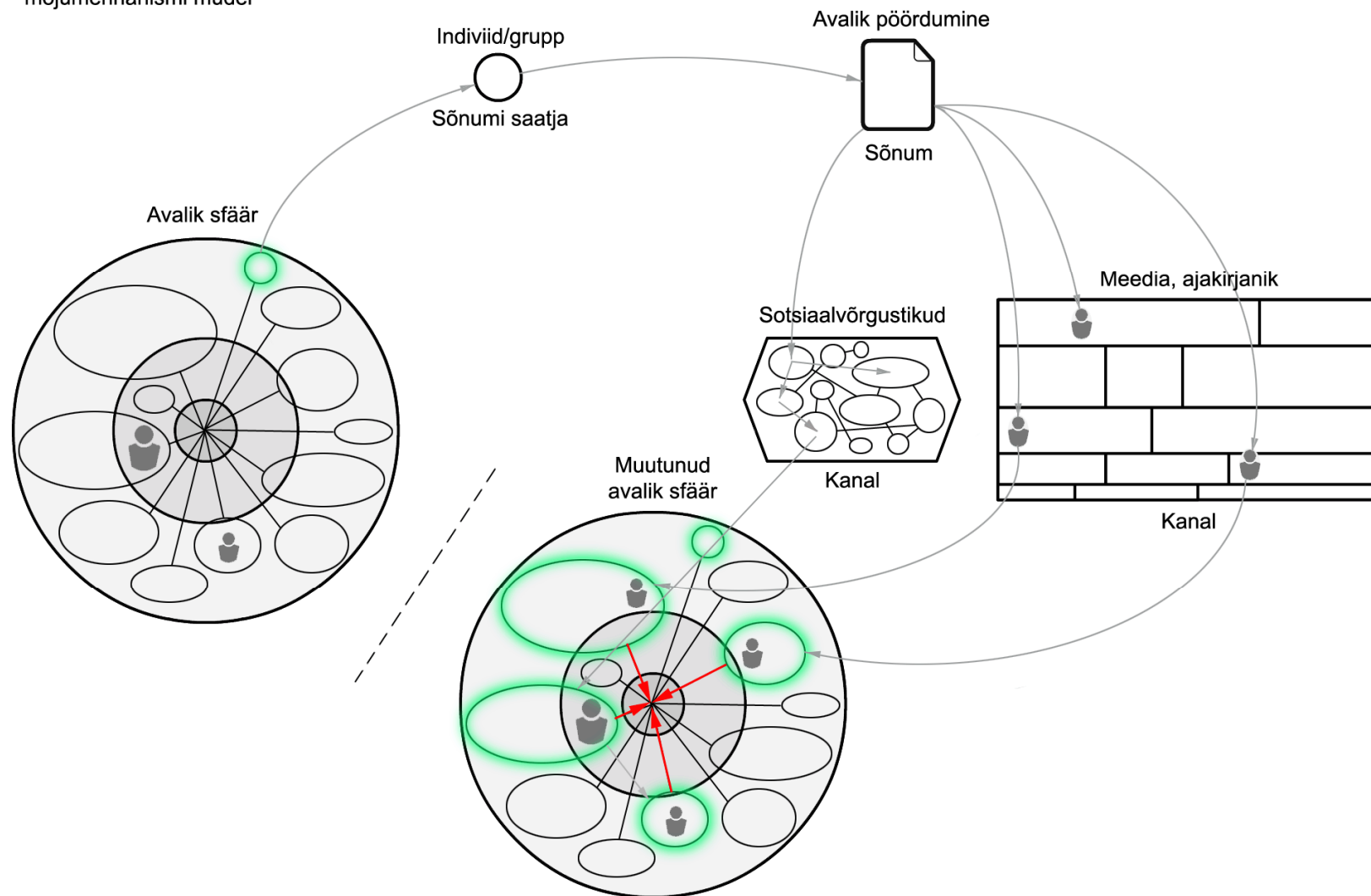
Avaliku pöördumise edasises toimeprotsessis mängivad rolli mõjurid, mis on sõnumi koostaja kontrolli alt juba suuresti väljunud. Meedia lähtub sõnumi kasutamisel oma sisestest printsiipidest nagu ajakirjaniku väravavahi roll, kõneaine kujundamine ja raamistamine. Nii ei ole sõnumi kohalejõudmine kaugeltki garanteeritud. Selle tõenäosuse kasvatamiseks kasutavad sõnumi saatjad sageli ära IKT-de pakutavaid võimalusi, mis muudavad sõnumi koostanud huvigrupid massimeediast vähem sõltuvaks. Nagu Neumanni (McQuail 2007, vol II) analüüs näitas, ei ole sõnumi koostajal enam vajadust adresseerida sõnumit massimeedia kaudu üldlaiale avalikkusele. Selle asemel suheldakse *narrowcastingu* meetodil otse osapooltega, kellelt on põhjust eeldada kõrgendatud huvi, vähendades nii sõnumi, aja kui ka rahakadusid. Selle meetodi miinuseks on, et sõnumi levik sotsiaalvõrgustikus pole pahatihti jälgitav ega prognoositav, nagu see on näiteks kindla tarbijaskonnaga meediakanali puhul.

Seega liigub avalik pöördumine ühiskonnani sageli mööda kaht tüüpi, väga erinevate piirangute ja potentsiaalidega kanaleid. See, kuidas sõnumiga kokku puutuvad inivid teksti suhestuvad, sõltub omakorda reast muutujatest. Esmalt sõltub see, kas tekst avaldab adressaadile mobiliseerivat mõju või mitte, teksti sisu kokkulangevusest adressaadile isiklikult oluliste tähendustega (Dahlgren). Lisaks sellele kujundab ühiskondlikus arutelus inividide või gruppide arvamusi ka relevantsete impersonaalsete kogukondade hinnang - üldistatud teised ja kollektiivsed representatsioonid.

Kuigi sõnum võib eelnimetatud barjääride tõttu meediumis hääbuda, on siiski võimalik, et ta ületab need ja jõuab avalikku teadvusse. Kui modifitseerida Currani pakutud avaliku sfääri mudelit, võib öelda, et satelliitvõrkudest alguse saanud pöördumised langevad vastavalt oma temaatikale avaliku sfääri tuumast kaugemale või sellele lähemale, olles esimesel juhul lokaalse tähendusega, teisel juhul aga potentsiaalselt fundamentaalsed, ühiskonna tulevikusihte küsimuse alla seadvad. Avaliku pöördumise taotluse aspektist on ideaalne, kui sõnumi levik käivitab avalikus sfääris kompleksse protsesside ahela, mille käigus ideid väljendatakse ning korrastatakse (arvamusartiklid meedias, lisatähenduste teke ettepanekule), eesmärgiga jõuda kompromissi ja tegutsemiseni (otsuste langetamise faas, kus võetakse vastu kaalutletud kompromissotsus).

Kõik eelnimetatud muutujad avaliku pöördumise mõjumehhanismi mudelis näitlikustavad, kuivõrd keeruline on sõnumit koostades avaliku teksti tegelikku kujunemistrajektoori ette määrata. Oluline aspekt on, et koostaja annab teksti massimeediumis avaldades suuresti ära kontrolli selle tähenduste üle. Nii on ühtviisi võimalik, et see täidab oma eesmärgi, hääbub kanalis või kõnetab adressaati muutunud tähendusega.

Joonis 1 - Avaliku pöördumise
mõjumehhanismi mudel

2. Uurimismaterjal ja metodoloogia

2.1 Uurimuse probleemipüstitus

Magistritöö kirjutamise ajendiks on huvi küsimuse vastu, kas ja kuidas avalik pöördumine kui meetod suudab mõjutada ühiskondlikke protsesse. Käesolev magistritöö asetub niisiis meedia mõju-uuringute keerulisse ja sageli ebaselgesse valdkonda.

John Corneri (Curran & Gurevich (eds.) 2000:376-394) hinnangul langevad mõju-uuringud sageli teatud tüüp vigade ohvriks. Esiteks jätavad paljud uuringud tähelepanuta asjaolu, et meedia ei kanna mõju mitte otseselt, vaid see avaldub poliitiliste, sotsiaalsete ja kultuuriliste tagajärgedena. Suurimaks takistuseks mõju adekvaatsel analüüsil kujuneb Corneri (*ibid.* 379) kohaselt aga hoopis mõju mitmekülgne olemus – pea igal konkreetsel juhul võib esitada hüpoteesi, et meedia mõju rakendub ühtviisi nii *institutsionaliseeritud protsessidele* (süsteemi tasand) kui ka *individuaalsele teadvusele ja alateadvusele*, mille kaardistamine on äärmiselt keeruline. Nii väljuks täiemahuline meedia mõju-uuring üsna kiiresti mitte ainult ühe teadusliku meetodi, vaid ka teadusliku paradigma raamidest. Corner rõhutab mõju-uuringute puhul asjaolu, et meedia on sümboliline protsess, milles luuakse tähendusi (Curran & Gurevich (eds.) 2000:380). Selle protsessi nägemiseks tuleks tema sõnul igal uuel juhul kaardistada meedia-ühiskonna ja meedia-indiviidi suhtevõrgustik.

Analüüsid meediauuringutes aastakümnete jooksul kasutust leidnud mõju-uuringu meetodeid ja lähtepunkte, jõuab Corner kaasaegsete arenguteni avalikkusuuringutes. Ta summeerib: „*Eelnevast tulenevalt ei ole ehk üllatav, et huvitavaimad arengud mõju-uuringutes pärinevad uuringutest, mis vaatlevad kindlaid avalikke sündmusi, seeläbi raamistades analüüsi kindlatesse temaatilistesse ja ajalistesse piiridesse ning võttes arvesse fakti, et meedia tagajärjed võivad sõltuvalt teemast ja kontekstist suuresti erineda.*“ (Corner 2000:391). Käesoleva uurimistöö empiiriline osa sellisest juhtumiuuringu mudelist lähtubki.

2.2 Magistritöö uurimisküsimused

Uurimuse eesmärgiks on konstruktivistlikust paradigmast lähtuva juhtumiuuringu mudelile toetudes näidata ja analüüsida kolme avaliku pöördumise kujunemislugu, teksti omapärasid, avaldamisprotsessi ning refleksioone pöördumise tekstile. Bakalaureusetöö (Kund 2009) edasiarendusena seab käesolev magistritöö eesmärgiks leida vastused järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Milline on uurimuses käsitletavate (valimiks olevate) pöördumiste iseloom ja taotlused?
2. Millised olid uurimuses käsitletavate (valimiks olevate) pöördumiste koostajate taotlused?
3. Millised on meedias ilmunud reaktsioonid uurimuses käsitletavatele avalikele pöördumistele? (ehk milline on olnud resonants meedias: vastukaja, kommentaarid, heakskiit-halvakspanu jpm)
4. Kas pöördumise esitamine tõi kaasa muutusi või pöördeid käsitletud valdkonnas ning kui tõi, siis millised need on? (ehk milline on olnud resonants otsuste langetamisel: riigijuhtide otsused, load-tühistamised, avalik diskussioon, eelnõud, hääletamised, sõnavõtted jpm)
5. Millised olid koostajate ootused tulemusele avaliku pöördumise koostamise ajal ning kuidas selle mõjudega tagantjärele rahule jääd?
6. Kokkuvõttena: milline on see muster, mille alusel avalik pöördumine toimib? (protsess esitamisest kuni vastukajadeni, selle ulatus).

2.3 Metodoloogia

Ülesehituse poolest on käesoleva magistritöö puhul tegu juhtumianalüüsiga (*case study*). Gomm *et al* (2000:4) toovad juhtumianalüüsi iseärasustena välja järgmist: eksperimendi ja laiapõhjalise uuringuga võrreldes on juhtumianalüüsi kaasatud võrdlemisi väike arv juhtumeid (tekste). Informatsiooni kogutakse ning seda analüüsitakse iga juhtumi puhul paljusid tunnuseid arvesse võttes ning seda enamasti kvalitatiivselt. Uurimuse küsimusepüstitus ning tulem võib olla juhtumi enda olemuse mõistmine ja/või tulemustest üldistuste tegemine teistele analoogsetele situatsioonidele/ilmingutele (*ibid.*).

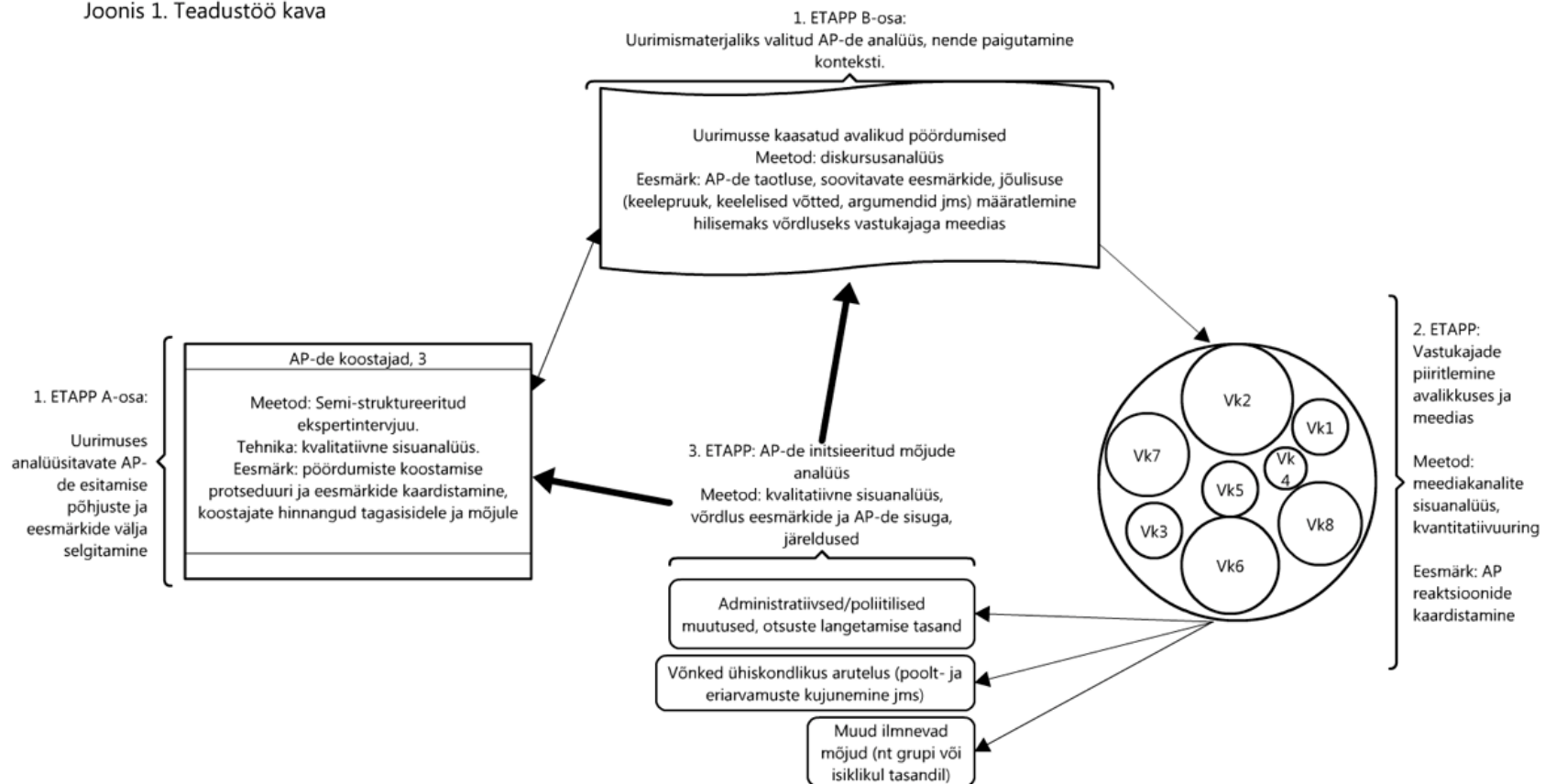
Magistritöö empiiriline osa keskendub kolmele avalikule pöördumisele (vt Lisa 1). Uurimuse ülesehitus on kujundlikult visandatud joonisel 2. Sealt nähtub, et uurimistöö jälgib uurimisküsimustele vastuste saamiseks kõigi pöördumiste puhul kolme aspekti – 1) pöördumise esitajaid ja nendega seotud põhjusteahelaid; 2) pöördumiste teksti ja kasutatud võtteid; 3) ilmunud vastukajasid ning selle edasiarendusi meedias. Valimi moodustamise põhimõtted, andmekogumise metodoloogia ning analüüsitehnikad on järgnevalt lahti kirjutatud vastavalt uuringu etappidele.

2.3.1 Avalike pöördumiste diskursusanalüüs

Valim

Uuritavad kolm avalikku pöördumist - „Toetades Ilvest, aitame Eestit!“ (*Toetades Ilvest , aitame Eestit!* 2006), „Avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu“ (*Avalik pöördumine* 2008) ja „Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest“ (Vällik *et al* 2005) – valiti välja bakalaureusetöö (Kund 2009) käigus kaardistatud 118 avaliku pöördumise hulgast. Valikukriteeriumiks kujunes suurim allakirjutanute arv – esimesel neist 26881, teisel 8037 ja kolmandal 1882 allakirjutanut. Allakirjutanute hulk valiti kriteeriumiks seetõttu, et see võib olla üks avaliku pöördumise mõjukuse näitajatest ja seetõttu anda käesolevas uurimistöös selgemini eristuvaid tulemusi.

Joonis 1. Teadustöö kava

Avalike pöördumiste tekstid leiti meediakanalite sisuanalüüsi abil nende esialgses ilmumiskeskkonnas sellisena, nagu nad olid kättesaadavad avalikkusele ilmumise hetkel.

Analüüsitehnika

Valimiks olevate avalike pöördumiste analüüs viidi läbi Norman Fairclough kriitilise diskursusanalüüsi meetodit kasutades. Titscher (2000:149) kirjeldab, et Fairclough kriitilise diskursusanalüüsi ülesandeks on analüüsida teksti konkreetse keelekasutuse suhet laiemate sotsiaalsete ja kultuuriliste struktuuridega. Selleks eristatakse Fairclough kriitilisel diskursusanalüüsil kolme olulist komponenti: tekst, diskursiivne praktika (teksti seos selle koostajate ja koostamise protsessiga) ja sotsiokultuuriline praktika (laiem sotsiaalne kontekst) (*ibid.*:150-151).

Diskursusanalüüsi esimeses etapis kasutati pöördumise tekstianalüüsil Fairclough praktilise tekstianalüüsi juhendit (Fairclough 1989:109-139). Juhend jaotab tekstianalüüsi kolmeks: sõnavara, grammatika ja tekstistruktuuride analüüsiks, eesmärgiga kaardistada sõnakasutuses ilmnevaid võimusuhteid (*ibid.*:109). Juhendile toetudes jälgiti avaliku pöördumise sõnakasutuse ja grammatika suhte- ja väljendväärtust, modaalsust, osalejate domineerimist, metafooride kasutust ja teksti makrostruktuuri. Selle eesmärgiks oli võimusuhte, retooriliste võtete ja argumentatsiooni kasutamise analüüs, mis on käesoleva uurimuse puhul võtmetähtsusega, sest pöördumiste näol on tegu mõju avaldamise eesmärgil sõnumite saatmisega avalikku meediaruumi. Analüüsi teises etapis jälgiti iga teksti puhul diskursiivse praktika ilminguid ning seoseid sotsiokultuurilise praktikaga.

Iga analüüsitava avaliku pöördumise puhul eristati lisaks Dijki (Wodak *et al* 2001:102) kirjeldatud semantilisi makropropositsioone ehk teemasid, mida diskursus käsitleb. Selle eesmärgiks oli kaardistada tähendused, mille edasiandmist tekst taotleb ning mis peaksid lugeja alateadvusse jääma pärast seda, kui teksti detailid on ununenud.

2.3.2 Semistruktureeritud ekspertintervjuude analüüs

Valim

Ekspertintervjuud viidi kõigil kolmel juhul läbi avaliku pöördumise koostanud inimese või grupi liikmega. Grupi puhul valisid intervjueeritava välja grupi liikmed ise, vastavalt uurija soovitusel lähtuda sellest, kes oli pöördumise initsiaator või kõige enam kaasatud olnud isik. Nimetatud kriteeriumi alusel osutusid semistruktureeritud ekspertintervjuude valimiks kolm inimest:

1. Mart Meri, Eesti Instituudi tegevjuht, sotsiaaldemokraat – avaliku pöördumise *Toetades Ilvest, aitame Eestit!* (2006) teksti autor.
2. Karin Hallas-Murula, arhitektuuriajaloolane – avaliku pöördumise Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu (2008) üks teksti autoreist.
3. Martin Vällik, astronoom – avaliku pöördumise *Usuvabadusest ja usu(nda)õpetusest* (2005) teksti autor.

Andmekogumise meetod

Andmekogumise meetodina kasutati semistruktureeritud ekspertintervjuud. Kõik intervjuud viidi läbi kokkusaamisel intervjueeritavatega ning intervjuu küsimustik oli kõigil kolmel juhul sama (vt Lisa 4). Ekspertintervjuu küsimustik jaguneb kolmeks eesmärgiliseks osaks: esimeses plokis tehti intervjueeritavale ülesandeks meenutada pöördumise loomise ajendeid ja konteksti, teises teksti ilmumise ja reaktsioonide ilmumise protsessi ning kolmandas anda hinnanguid avaliku pöördumise tulemuslikkusele.

Analüüsitehnika

Pöördumiste koostajatega läbi viidud semistruktureeritud ekspertintervjuude transkriptsioone uuriti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodi abil, kasutades selleks kategooriate ja koodide loomist ning väidete võrdlevat eristamist analüüsiprogrammis Atlas.ti. Kodeerimise tulemused kanti juhtumiteüleselt võrdlevasse andmematriksisse.

2.3.3 Meedia kvantitatiivne sisuanalüüs

Valim

Meedia kvantitatiivne sisuanalüüs viidi läbi päevalehtede Postimees ja Eesti Päevaleht ning nädalalehe Eesti Ekspress numbrite põhjal. Meediakanalite valimi koostamise aluseks sai põhimõte, et nendelt trükiväljaannetelt on põhjust eeldada niihästi avalike pöördumiste kajastamist kui ka tugevat mõjukust ja potentsiaali algatada ning üleval hoida ühiskondlikku arutelu.

Andmekogumise meetod

Kõigi kolme avaliku pöördumise ilmumise vahetul perioodil teostati valimiks olevates väljaannetes kvantitatiivne sisuanalüüs (vt kodeerimisjuhend Lisa 2).

Sisuanalüüsi kodeerimisjuhend jagunes kaheks alaosaks, mille eesmärgiks oli selgitada välja a) avalikku pöördumist ajendanud probleemteema kajastuse ulatus ja kestus meediakanalis ning b) tekstid, mis kõnetasid uuritavat avalikku pöördumist. Kvantitatiivse sisuanalüüsi kodeerimisjuhendi a-osa abil kaardistati iga analüüsi alla kuuluva artikli puhul selle ilmumise aeg, koht, pealkiri, autorid, autorite kuuluvus, teksti žanr ning see, kas sisu käsitleb uuritavat avalikku pöördumist või mitte. Kvantitatiivse sisuanalüüsi b-osas kuulusid kodeerimisele vaid need tekstid, milles käsitleti uuritavat avalikku pöördumist. B-osas kaardistati iga pöördumist käsitletud artikli kohta väitja nimi, kuuluvus, väide ja suhtumine pöördumise taotlusesse.

Vastavalt valimis olevatele avalikele pöördumistele viidi meedia sisuanalüüs läbi 2006. aasta *presidendivalimiste* kajastuse, 2008. aasta *Vabadussõja võidusamba* kajastuse ning 2005. aasta *usuvabaduse ja usundiõpetuse* teemalise kajastuse kohta. Sisuanalüüsi alguspunkti määramiseks leiti meediakanalites kõigi juhtumite puhul algtekst või sündmuskajastus, mida võiks lugeda arutelu sünnimomendiks. Sisuanalüüsi lõpp-punktiks loeti ajahetk, mil teema polnud üheski analüüsitava test kanalitest kolme nädala jooksul kajastust leidnud.

Erandiks on siinkohal avalik pöördumine *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest* (Vällik *et al* 2005), mille uurimisel ilmnes, et pöördumisega kaasnes avalik diskussioon pooleaastase vahega kahel korral – pöördumise loomisel ning kogutud allkirjade üleandmisel.

Analüüsitehnikad

Kvantitatiivse sisuanalüüsi a-osas leitud andmeid analüüsiti kvantitatiivselt, andmete esinemissagedust kõrvutades ja esitati töö vastavas alapeatükis joonistel.

Kvantitatiivse sisuanalüüsi b-osas tuvastatud tekstid koguti kokku ning neid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodi abil, kasutades selleks kategooriate ja koodide loomist ning väidete võrdlevat eristamist analüüsiprogrammis Atlas.ti. Analüüsi eesmärgiks oli leida kategooriad ja koodid, millega avalikku pöördumist või selle sisu valdavalt iseloomustatakse.

Kuna käesolev töö ei tegele auditooriumi retseptsiooni uurimisega konkreetsete avalike pöördumiste kohta, siis pole võimalik avaliku pöördumise mõjukust hinnata otseselt ehk auditooriumi liikmetel kujunenud hinnangute kaardistamise läbi. Küll aga on võimalik luua nimekiri kogutud andmetes ilmnedavatest näitajatest, mille esinemist saab tõlgendada kaudse mõõdikuna teksti mõjukuse kohta:

- 1) Avalikule pöördumisele allakirjutanute hulk
- 2) Avalikule pöördumisele meediakanalites ilmunud vastuste hulk
- 3) Vastustes ilmnevad hinnangud avalikule pöördumisel
- 4) Pöördumise koostaja (intervjueeritava) hinnang teksti mõjule uuritavas küsimuses
- 5) Pöördumise koostaja (intervjueeritava) hinnang teksti ilmutamise mõjudest enda või grupi tegevusele
- 6) Kas sündmuste käik vaatluse all olevas küsimuses pärast pöördumise ilmutamist soosis pöördumise taotlust või mitte?

3. Tulemuste esitus ja analüüs

Käesolevas peatükis on uurimuse tulemused esitatud juhtumipõhiselt. Iga juhtumi puhul käsitletakse eraldi alapeatükkides avaliku pöördumise ilmumise konteksti, teksti, meedia sisuanalüüsi, vastustekstide analüüsi ja semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüsi.

3.1 Avalik pöördumine „Toetades Ilvest, aitame Eestit!“

3.1.1 Ilumise kontekst

2006. aasta Eesti Vabariigi presidendi valimistele andis tugeva eelhäälestuse viis aastat varem toimunu. 2001. aasta presidendivalimisi iseloomustas erakondade soovimatus leida konsensuskandidaat ja jäik tegutsemine oma kandidaadi läbisurumisel (Atonen 2001, Muuli 2001). Selle tulemusel jäi presidendivalimiste riigikogu voorus augustis 2001 piisava toetuse puudumisel riigipea valimata. Killustunud jõududega valmiskogu teises hääletusvoorus langes valijameeste poolehoid Rahvaliidu kandidaadile Arnold Rüütile, kes 21. septembril 2001. aastal presidendiks valiti (VVK 2001). Sündmuste käik asetas poliitikut meedia kriitikatule alla, mis pani erakondadele süüks liigset enesekindlust ja soovimatust saavutada kompromisse (Muuli 2001; Atonen 2001; Arjakas 2001).

Eelnimetatud asjaolu võiski olla põhjuseks, miks 2006. aasta presidendivalimiste tsükkel sai meedia teravdatud tähelepanu all alguse juba aprilli esimestel päevadel. Erakondi ühendas soovi leida kompromisskandidaat ja vältida kolme riigikoguvooru järjekordset läbikukkumist (Uudelepp *et al* 2006). Aktiivse kampaania alguseks võib lugeda 2006. aasta 6. aprilli, mil selgusid kokku 12 esialgset presidendikandidaati, kelle hulgast kompromisskandidaati otsima hakata.

Presidendivalimiste potentsiaal kujunedu kogu rahvast kaasavaks diskussiooniobjektiks ilmnis sammhaaval. 18. mail 2006. aastal teatas Rahvaliit, et Rüütli kandidatuuri teiste presidendiks pürgijate kõrval riigikogus üles ei seata (Mäekivi 2006 *Rüütel...*).

Otsuse taga tuleb tõenäoliselt näha ratsionaalset arvutust, mille kohaselt poleks 16 Rahvaliidu fraktsiooni liikme häälest piisanud, et Rüütel võinuks riigikogus valimiste lõpp-vooru jõuda. Rüütel andis ametliku nõusoleku valimistel kandideerida 8. juunil (Rajalo 2006 *President...*). Kuna viie erakonna kompromiss-kandidaadi otsingud olid jõudnud poole peale, tähendas Rüütli otsus kahe konkureeriva leeri väljakujunemist ja pingete kasvu. Kaks nädalat enne riigikogu valimisvoorusid teatas Keskerakond otsusest loobuda kompromisskandidaadi otsinguist ja asuda toetama Arnold Rüütlit (Postimees 2006 *Keskpartei...*). Rahvaliiduga sõlmiti koostöölepe, mis lisaks presidendivalimisi puudutavale sätestas ühised püüdlused 2007. aasta riigikogu valimisteks. Leppe garandiks seati president Arnold Rüütel. Leppe kindlustamiseks keelasid Keskerakond ja Rahvaliid oma fraktsioonide liikmetel osaleda 28. ja 29. augustil aset leidvatel presidendivalimiste riigikogu voorudel (Rajalo 2006 *Villu...*). Nimetatud otsus määras riigikogu valimisvoorud läbikukkunuks.

Vastukaaluks loodud demagoogilisele õhkkonnale hakkasid oma arvamust avaldama tavakodanikud. 19. augustil 2006. aastal esitasid 209 haritlast kunstiakadeemia rektori Signe Kivi juhtimisel avaliku pöördumise võitlemaks sundvaigistamise vastu, väites, et: „*Riigipea valimine on riigikogu põhiseaduslik õigus ja osavõtt sellest iga riigikogu liikme kohustus.*“ (Postimees 2006:5 *Avalik...*). Sama sõnumiga tuli nädalapäevad hiljem riigikogu ette valitsuse nõunik Ülle Aaskivi (Aaskivi 2006:13). Protestiks kahe erakonna hääletusboikoti vastu loobus Tallinna Ülikool avaaktusel laulmast Gaudeamuse viimast salmi, milles avaldatakse tänu riigile (Koch 2006:5).

Senisest teravamalt tõusis esiplaanile Nõukogude assotsiatsiooni vastandamine progressiivse, lääneliku maailmavaatega, millest esimest kehastas Arnold Rüütel ja viimast Toomas Hendrik Ilves (lähemalt uurinud Reisberg 2007). Eelnimetatud põhjustel olid 2006. aasta septembri keskpaigaks vastuolud kahe presidendikandidaadi pooldajate vahel jõudnud haripunkti ja avalikkuse toetus kaldunud Ilvese kasuks (EMOR 2006). Kontrastina avalikkuse meelsusele oli ebaselge, kuidas hääletavad valijamehed. Sellistest oludest ajendatuna ilmus poliitiliste jõudude eestvedamisel avalik pöördumine „80 kiri“, mis hiljem kujunes internetiaksiooniks, mille kaudu Ilvese toetuseks allkirju koguti.

3.1.2 Avaliku pöördumise teksti analüüs

Järgnev alapeatükk analüüsib diskursusanalüütiliselt avaliku pöördumise „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ teksti (vt Lisa 1.1).

Tabel 1 – Avaliku pöördumise „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ makropropositsioonid

M1 - Valimiskogu asub valima Eesti Vabariigi presidenti
M2 - Valimiste käigus on tekkinud olukord, mis ohustab riigi tulevikku
M3 - Me ei soovi seda
M4 - Asume THl usaldusmeesteks ja kinnitame, et tema valimise läbi oht välditakse
M5 - Erakonnad kasutavad president Rüütli ära
M6 - Rüütli suhe erakondadega pole presidendile kohane ja kujutab endast ohtu
M7 - Toomas Hendrik Ilves saab olema Arnold Rüütlist parem president
M8 - Kutsume üles toetama Toomas Hendrik Ilvest

1. Sõnastus.

Sõnade kogemuslik väärtus. Sõnad nagu „*demokraatlik*“, „*Euroopa Liit*“, „*mure*“, „*vastutus*“, „*ärakasutamine*“, „*usutavus*“, „*sõltumatus*“, „*eestlased*“, „*hoolimine*“, „*roll*“, „*üleskutse*“ jt näivad viitavat, et tekst kannab eelkõige riigiasjadest huvituva, aktiivse kodaniku ideoloogiat. Kuigi teksti koostaja poliitiline meelestatus parem-vasak skaalal otseselt ei avaldu, on vihjeid mõlemale. Sõnastuses võib täheldada, et rõhutatakse rahva (sh teksti lugeja) otsustusvabadust ja seega rolli võimu omajana: „*Meie, 80 allakirjutanut, ei kavatse enam taluda*“; „*See nõrgendab eestlaste eneseusku ja meie riigi usaldusväärsust*“; „*Seetõttu me võtame endale vastutuse*“ jt. 80-le allakirjutanule viitamisega luuakse lugeja jaoks positiivne assotsiatsioon sümbolilise tähendusega nn „40 kirjaga“.

Klassifikatsiooniskeemid. Tekst on üles ehitatud mitmele ideoloogilisele erisusele.

1) Eriolukord versus tavaolukord – „*23. septembril koguneb kolmsada nelikümmend seitse meie hulgast Estonia kontserdisaali*“; „*Ei kavatse enam taluda tekkinud olukorda*“; „*Eesti on kujunemas umbseks kolkaks*“ jt. Olukord riigijuhtimises on normaalsusest kaugenenu, on tekkinud oht riigi seniste väärtuste püsijäämisele, kus tavakodanikud ei saa jääda ükskõikseks, vaid peavad valima poole. Eesmärgiks on tavaolukorra juurde naasmine, seejuures kujutab tekst tavaolukorrana assotsiatsiooni

president Meri ametiajast ja 2004. aastal täidetud eesmärkide (Euroopa Liiduga liitumine jmt) edasise täitmise jätkamist. Tavaolukorra juurde naasmist peetakse võimalikuks vaid Ilvese presidendiks saamisel.

2) *Aus versus ebaaus* – „*././Kinnitame, et Toomas Hendrik Ilves suudab, presidendina rääkida oma rahvaga ausalt...*“; „*././Rüütel laseb end kahel erakonnal küüniliselt ära kasutada parteiliste eesmärkide saavutamiseks././*“ jt. Väidetega püstitatakse valikuolukord, kus üht osapoolt kujutatakse süsteemi, sh talle omistatud ametivõimu väärkasutajana ja seaduses ette nähtud kohustuste eirajana - poliitmängurina (erakonnad; president Rüütel); teist selle ärahoidjana (Ilves), kes täidab rahva ootusi presidendi rollile.

3) *Enamus versus vähemus* – ilmneb tekstis kahel tasandil. „*Vaid 347, ent see on sihiseadmise päev kogu riigile.*“; „*Praegu laseb president Rüütel end kahel erakonnal küüniliselt ära kasutada.*“ Viidatakse, et faktiline võim otsuseid langetada on hetkel vähemuse käes, kes on teinud, või võib teha mittelegitiimseid või ebamoraalseid otsuseid. Seevastu enamuse sekkumisega saab vähemuse valikuid suunata või tegevusulatus piirata. „*Me kinnitame valijameestele, et Toomas Hendrik Ilves suudab..././Me teame, et nii arvab ka enamuse eestlastest.*“ End ja teksti lugejat positsioneeritakse enamuse hulka kuuluvaiks, kel, vastavalt demokraatia põhimõtetele, on seega küsimuses moraalne õigus. Implitsiitselt oleks Ilvese saamine presidendiks legitiimne, Rüütli saamine aga mitte.

4) *Pädev versus ebapädev* – „*President Arnold Rüütel on pälvinud meie tänu././ President Rüütel laseb end ././ küüniliselt ära kasutada ././, mis ei ole kooskõlas riigipea rolliga././ Tänase Eesti suurim mure ongi poliitilise kultuuri nappus././*“ „*././kahandab Eesti usutavust välispartnerite silmis.*“ Tekst annab hinnanguid kahes plaanis – eksplitsiitselt jäetakse mulje, et president Rüütli on suured teened riigi ees ning ta on ohver ja käitunud ebapädevalt alles hiljuti tekkinud olukorras. Samas antakse teise tegutseja (Ilves) kirjelduse kaudu ning ka umbisikuliselt tegelikult hinnanguid kogu Rüütli ametiajale: „*Presidendil peab olema terav silm ning vahe keel, et hoiatada avalikkust selliste sise- ja välispoliitiliste arengute eest././Toomas Hendrik Ilvese analüüsivõime ja tulevikku suunatud pilk, tema kodumaa-armastus ning rahvusvaheline kogemus on voolinud temast*

isiku, kes ././ suudab ././ oma rahvale rohkem anda kui ././ Rüütel“; „Nagu seda tegi president Meri.“ Ilvese presidendiks saamist kujutatakse naasmisena Meri-aegsete väärtuste ja presidendirolli juurde, tuues lõpu Rüütli-perioodile.

Sõnade suhte- ja väljendväärtus, protsessid ja osalejad. Tekstis esinevate sõnade väljendväärtuse hindamisel tuleb lähtuda teksti lugeja seisukohast, keda kõnetatakse riigiasjadest huvituva, vastutusvalmi kodanikuna. Tema vaatepunktis saavad eri agentidele omistatud sõnad kontekstist olenevalt kas positiivse või negatiivse tähenduse (tabel 2).

Tabel 2 – Pöördumise agentide iseloomustamiseks kasutatud sõnade väljend- ja suhteväärtus		
<i>Agent</i>	<i>Plussmärgiga</i>	<i>Miinusmärgiga</i>
Eesti	<i>Kokkuhoidev, avatud, vaba, ülesehitamine, sihi seadmine, avar eluvaade, demokraatlik, euroopalik, välispartnerid</i>	<i>Muutumas umbseks kolkaks, nõrgenenud usaldusväärsus, poliitiline kultuuritus, kahanenud usutavus, oht</i>
Tekkinud olukord	-	<i>Ähvardav umbsus, oht</i>
T.H. Ilves	<i>Ausus, analüüsivõime, kodumaa-armastus, rahvusvaheliskus, rajaleidja</i>	-
A. Rüütel	<i>Tänuväärne tegevus EL suunal</i>	<i>Küüniline ärakasutamine, sobimatus presidendi rolliga</i>
President (amet)	<i>Raudne järjekindlus, terav silm, vahe keel</i>	-
Valijamehed	<i>347 meie hulgast</i>	<i>Vaid 347</i>
Kodanik (sh koostajad, allakirjutanud)	<i>Toetame, aitame, vastutus, armastus, üleskutse, kohustus</i>	<i>Mõru meel</i>

Tabelist nähtub, et ideoloogiliselt rõhub avalik pöördumine enim kodaniku kodumaa-armastusele ja riigitruudusele. Lugeja silme ette maalitakse kaks stsenaariumi: positiivne ja negatiivne, mida on mõlemat ilmekalt iseloomustatud, sh metafooride abil, esimest arengule viitavate kujundite ja teist regressile viitavate kujundite kaudu. Läbiv metafoor on „umbne kolgas“, millest „umbne“ näib viitavat riigivõimu rahva sõnaõigust lämmatavale teguviisile ja „kolgas“ vaesele, korrashoidmata ja perifeerias asuvale piirkonnale. Vastupidist stsenaariumi kujutatakse lääneliku, arvestava ja progressiivsena, kasutades metafoore nagu: „sihiseadmise päev“, „rada“, „avaram eluvaade“, „usaldusmees“, „avatud riik“, „raudne järjekindlus“, „tulevikku suunatud pilk“ jt.

Seega kujutatakse Arnold Rüütli presidendiks saamist ja kahe erakonna pakti realiseerumist kodanikuvõimu äraandmisena, paigalseisakuna. Rüütli iseloomustamisel on ülekaalus negatiivse väljendväärtusega sõnad, kusjuures hoidutakse väärtuste nimetamisest ja keskendutakse lähiajal toimunule ja faktipõhisele. Toomas Hendrik Ilvesele seevastu omistatakse vaid plussmärgiga väljendväärtusega sõnu ja metafoore, kusjuures need on kaudsed, mõõdetamatud ja ajatud omadused, viitamata konkreetsetele tegudele, nt: „*kodumaa-armastus*“, „*rahvusvahelisuus*“ jt. Teksti adressaati (lugejat) kujutatakse kaasatuna, vastutava ja tegusana - positiivse karakterina, kes tekkinud olukorras pole ohver, vaid pigem sõltumatu kõrvaltvaataja, kellelt oodatakse tegusid.

2. Grammatika.

Grammatiliste omaduste suhte- ja väljendväärtus. Modaalsus. Tekst kõnetab lugejat valdavalt deklaratiivselt, st tegutseb info andjana ja võtab faktide esitaja rolli. Prevaleerivad kategoorilised modaalverbid, nt „*kinnitame*“, „*võtame vastutuse*“, „*tagame*“, „*kutsume üles*“, „*riigipeal tuleb...*“, „*peab olema*“ jt. Enamus nimetatud tegutsejaid on aktiivsed: „*Rüütel on pälvinud meie tänu*“, „*Rüütel laseb...*“, „*Me ei kavatse taluda...*“ jt. Toomas Hendrik Ilvest esitatakse seevastu kaudse agendina, kes on pöördumise sisust distantseeritud. Selle eesmärgiks võib olla soov vähendada erakondliku käekirja silmapaistvust tekstis. Samuti on nimetamata „*kahe erakonna*“ nimed ja täpsustamata valijameeste ehk „*347 meie hulgast*“ poliitiline jaotuvus, mis võib viidata soovile minimeerida opositsiooniga seotud assotsiatsioone (juhid, poolehoidjate hulk, poliitiline otsustepagas, ajalugu jms) ja luua avalikust pöördumisest rangelt apoliitiline kuvand. Positiivseid tegelasi esitatakse tekstis aktiivsete, negatiivseid aga passiivsetena.

Asesõna „*meie*“ läbiv kasutamine tekstis toimub solidaarsuse ja võimu loomise meetmena. Eksklusiivse „*meiena*“ kujutatakse allakirjutanud *80 kultuuritegelast ja teadlast*, kellele toetudes antakse tekstis esitatud väidetele garantii ja legitiimsus. Tekstis leiab aset „*meie*“ muutumine eksklusiivselt („*Meie, 80 allakirjutanut, ei kavatse enam taluda...*“) inklusiivseks („*23. septembril koguneb kolmsada nelikümmend seitse meie hulgast...*“) ja jääb teksti lõpus kohati ambivalentseks, võimaldades lugejal olla ühtaegu nii teksti poolt kõnetatav kui ka selle autor. Kasutatud võtted näitavad, et teksti abil

konstrueeritakse väärtuspõhist ühisidentiteeti, mille võimu nähakse kollektiivses seisukohavõtus. Intertekstuaalsust esineb tekstis vähe, ainukesena väljendub see pöördumise esimeses lõigus ehk põhiväites, mida esitatakse 80 allakirjutanud kultuuritegelase ühise tsitaadina. Tsitaadi taasesitus on otsene ja manifestne, viidates taotlusele esitada tähendust moonutamata kujul. Tekst eeldab lugejalt minimaalselt faktilisi taustateadmisi varasematest sündmustest. Argumentatsioon on üles ehitatud hinnangutele, ideaalidele ja sümbolväärtustele rõhuvalt.

3. Tekstistruktuurid.

Fairclough (1989:138) argumenteerib, et teksti struktuur mängib olulist rolli selles, kuidas seda loetakse ja interpreteeritakse. Ühtlasi määrab tekstilõikude eesmärkide järjestus, millises teksti osas toimub sotsiaalne interaktsioon lugejaga ja millised argumendid ja ideoloogiad jäävad esile lugeja alateadvuses.

Avalik pöördumine „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ jaguneb tinglikult kuueks alaosaks. Esimeses lõigus antakse põhiväide (P) ja hinnang olukorrale („*Meie, 80 allakirjutanut, ei kavatse enam/./“*), 80 prominentse allakirjutanu nimetamise abil luuakse autoriteet. Järgnevad kaks lõiku tegelevad konteksti andmisega (K) („*23. septembril koguneb/./“*) – loovad põhjusteahela sündmuste ja avaliku pöördumise taotluse vahel. Neljandas lõigus rõhutatakse ideaale ja ideoloogiaid (I) („*Peatselt valitaval riigipeal tuleb/./*“), seatakse valikukriteerium. Viies lõik on teksti raskuskese, keskendudes hinnangu andmisele (H) („*Meie kinnitame valijameestele/./“*) ja sidudes eelnevad lõigud viimasega, kus toimub tegutsemisele ärgitava üleskutse (Ü) esitamine („*Me hoolime oma vabast riigist ning kutsume kõiki üles/./“*). Seega järgib avalik pöördumine struktuuri P-K-K-I-H-Ü.

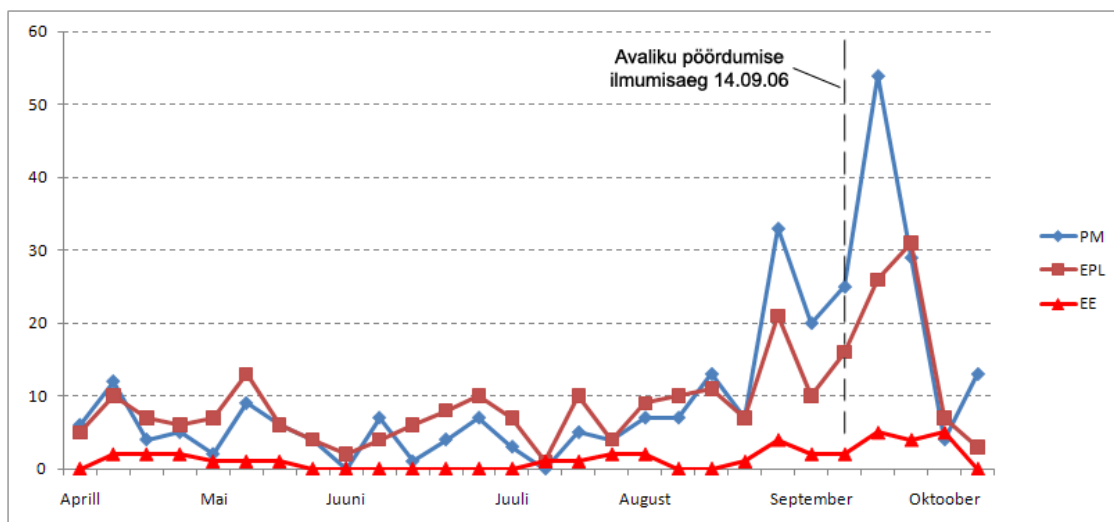
Viimane on oluline kahes aspektis: esiteks ilmneb, et pöördumine on koostatud ratsionaalse argumentatsiooni skeemi alusel, kus probleemipüstitusele järgneb samm-sammuline argumentide esitamine, mille kaudu luuakse teksti ühisosa lugejaga ja selle lõpus kutsutakse üles tegutsema. Skeem on sarnane kirjale või inimestevahelisele dialoogile, milles üks osapool üritab veenda teist osapoolt. Ühtlasi toimub sotsiaalne

interaktsioon (üleskutse, kõnetamine) teksti viimases lõigus, mis ei jäta teksti taotlust kahtluse alla ja lõpeb (ideaalis) lugejapoolse panuse andmisega.

Võttes arvesse pöördumise ilmumisel valitsenud konteksti (presidendivalimised olid jõudmas haripunkti), võib öelda, et antud avalik pöördumise oli valimiste küsimuses diskursiivse korra taastootja – pöördumise näol oli tegemist kaasarääkijaga juba välja kujunenud avalikus argumentatsioonis.

3.1.3 Meedia sisuanalüüsi tulemused

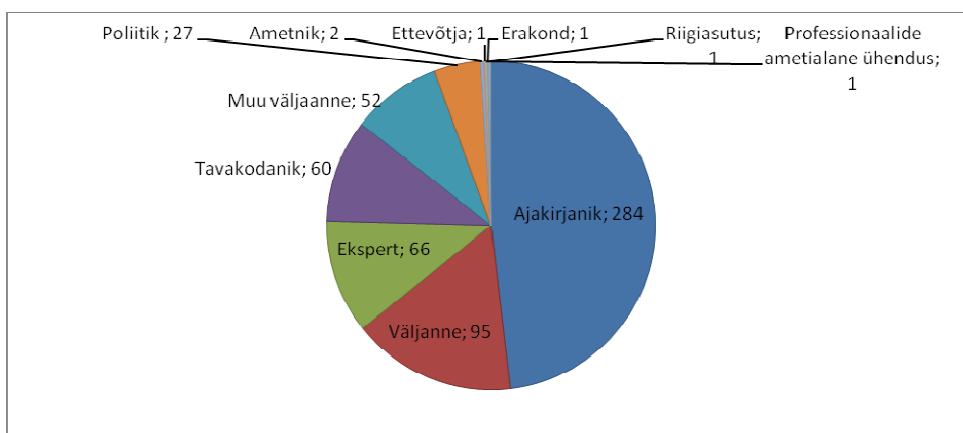
Meedia sisuanalüüsi abil leiti ajalehtedest Postimees, Eesti Päevaleht ja Eesti Ekspress artiklid, mis käsitlesid 2006. aasta presidendivalimisi. Sisuanalüüsi teostamise alguskuupäevaks võeti 6. aprill, mil kõik erakonnad esitasid oma esialgsed presidendikandidaadid ning algas valimiskampaania. Sisuanalüüsi lõpukuupäevaks kujunes 2. november, millele eelneva kolme nädala jooksul ei olnud presidendivalimised uuritavates väljaannetes teemaks olnud. Veidi enam kui pooleaastase vaatlusperioodi jooksul ilmus kolmes väljaandes kokku 590 presidendivalimisi käsitlevat teksti, neist 291 (49,3%) Postimehes (PM), 261 (44,2%) Päevalehes (EPL) ning 38 (6,5%) Eesti Ekspressis (EE). Nädalas ilmunud artiklite arv on väljaannete kaupa esitatud joonisel 3.

Joonis 3 – Nädalas ilmunud presidendivalimiste teemaliste artiklite arv väljaannete kaupa, 6. aprill – 12. oktoober 2006.

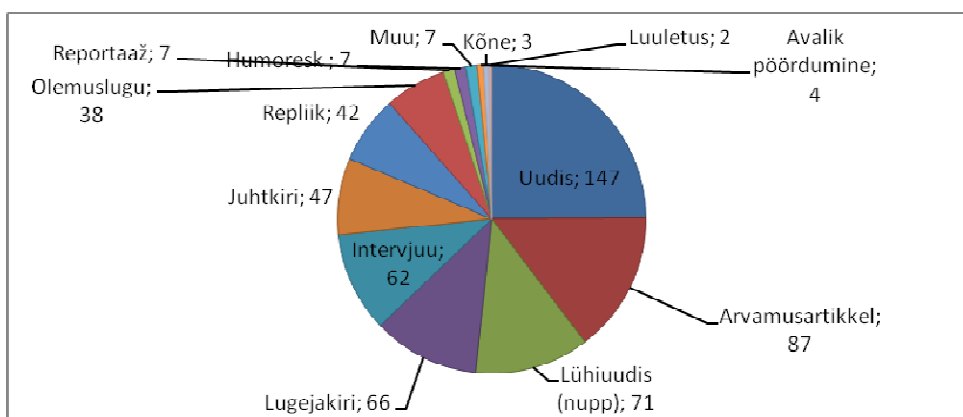
Jooniselt nähtub, et 2006. aasta kevad- ja suvekuudel püsis presidendivalimisi kajastavate artiklite arv päevalehtedes võrdlemisi ühtlane, jäädes kümme-konnan piiresse nädala kohta. Nädalaleht Eesti Ekspress seevastu valimiste temaatikat juunis ja juuli alguses praktiliselt ei puudutanud. Kõigis lehtedes toimus valimiste kajastuse hüppeline kasv augusti ja septembri lõpus, mil leidsid aset presidendivalimise voorud riigikogus ja valimiskogus. Vahetult viimase kajastuste tõusu eel, 14. septembril ilmus avalik pöördumine „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ (joonisel tähistatud musta katkendjoonega).

Presidendivalimisi käsitletud artiklite autorite jaotuvus on toodud joonisel 4. Teksti autoriks oli 284 juhul ajakirjanik (48,1%), 95 juhul väljaanne (16,1%), 66 juhul oma ala ekspert (11,1%), 60 juhul tavakodanik (10,1%), 52 juhul muu väljaanne või uudisteagentuur (8,8%), 27 juhul poliitik (4,6%), 2 juhul ametnik (0,34%), 1 juhul ettevõtja (0,17%), 1 juhul erakond (0,17%), 1 juhul riigiasutus (0,17%) ja 1 juhul ametialane ühendus (0,17%).

Joonis 4 – Presidendivalimiste teemal ilmunud artiklite jaotumine autorite alusel (autor; tekstide arv).

Presidendivalimisi käsitletud tekstid jagunesid 14-sse žanrisse (Joonis 5). Kõige sagedamini ilmusid uudised – 147 korral (24,9%), arvamuskirjad – 87 korral (14,8%) ning lühisuudised – 71 korral (12%). Väga levinud olid ka lugejakirjad – 66 (11,2%), intervjuud – 62 (10,5%), väljaannete juhtkirjad – 47 (8%), repliigid – 42 (7,1%) ning olemuslood – 38 korral (6,4%). Harvem esinesid reportaažid (7), humoresked (7), avalikke pöördumisi (4), kõnesid (3) ja luuletusi (2). Seitse teksti kuulusid muudesse žanritesse.

Joonis 5 – Presidendivalimiste teemal ilmunud tekstide žanriline jaotuvus (žanr; tekstide arv).

590st vaadeldud perioodil ilmunud tekstist käsitlesid 8 oma sisus otseselt avalikku pöördumist „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ (14.09.2006). Neist 5 ilmusid Eesti Päevalehes, 2 Postimehes ning 1 Eesti Ekspressis. Ilvese toetuseks koostatud pöördumise suhtes uuritavates meediakanalites sõna võtnud inimesed jagunesid staatuse alusel nelja gruppi: 4 eksperti, 2 ajakirjanikku, 1 poliitik ja 1 tavakodanik. Kvalitatiivsel kodeerimisel jagunesid nende suhted avalikus pöördumises esitatud taotlusse järgnevalt: 4 juhul suhtuti sisusse positiivselt, 1 juhul nii positiivselt kui ka negatiivselt, 1 juhul negatiivselt ja 2 juhul suhtumine ei ilmnenud. Pöördumise ilmumisega samal päeval või pärast seda ilmus väljaannetes kokku 210 valimiste-teemalist teksti, seega käsitlesid avalikku pöördumist 3,8 protsenti pöördumisele ajaliselt järgnenud kajastustest. Pöördumist maininud tekstide nimekiri on toodud ära käesoleva töö lisas 3.

3.1.4 Vastustekstide kvalitatiivne sisuanalüüs

Käesolevas töös on kvalitatiivselt analüüsitud kaheksat teksti (vt Lisa 3.1), mis ilmusid uuritavates väljaannetes pärast avaliku pöördumise *Toetades Ilvest, aitame Eestit!* (2006) avalikustamist ning käsitlesid suuremal või vähemal määral selle sisu. Analüüsi tulemusel ilmnis järgnev diskursiivne skeem:

1) Avalikku pöördumist hinnatakse pigem positiivse kui negatiivsena. Kodeerimisel ilmnas, et hinnanguid jagatakse kahel erineval tasandil: pöördumise ilmumisele kui sotsiaalsele nähtusele ning pöördumise sisule. Esimese puhul on hinnangud vaid positiivsed nt: „*Osalusdemokraatia tähendab seda, et rahvas osaleb poliitilistes otsustusprotsessides pidevalt ja võimalikult ulatuslikult. /../ Niisiis, kultuuritegelaste, samuti nagu kõikide teiste elualade esindajate seisukohtade avaldamine sedavõrd olulises küsimuses kui presidendi isik on üksnes tervitatav.*“ (Liivoja 2006). Pöördumise sisust rääkides jäid, iseäranis ajakirjanikud ja analüütikud, sageli erapooletuks ja vaid nentisid pöördumise ilmumise fakti. Siiski esines ka positiivseid hinnanguid, nt: „*Rahvaliidu riigikogu fraktsioon tervitas Toomas Hendrik Ilvest toetavate kultuuritegelaste tänast avaldust, milles nad tunnustavad Arnold Rüütli panust Eesti ühinemisel Euroopa Liiduga.*“ (PM Online 2006). Samuti tuli ette kriitikat, nt: „*Ma jäin siia maani “oma liistude” juurde ega andnud nimetat avaldusele allkirja - lihtsalt sel põhjusel, et ma ei saa kuidagi vastutada kelle tahes tulevikus tehtavate tegude eest.*“ (Tüür 2006).

2) Avalikku pöördumist peetakse mõjukaks, kuid mõju avaldumist nähakse paljudes erinevates valdkondades. Kodeerimisel ilmnas, et pöördumist puudutanud artiklid käsitlevad mõju kaheplaaniselt. Harvem kirjeldatakse pöördumise otsest mõju ehk selle rolli rahva poolehoidu muutjana valitsevas poliitilises olukorras, nt: „*Sest ühegi viguriga pole lõppude lõpuks võimalik lükata nurka, “oma liistude juurde” rahvast, kes käitub kodanikena ja väljendab selgelt oma tahet.*“ (Kivirähk 2006). Sagedasem on aga, et pöördumise enese mõjukuse asemel analüüsitakse kaalukaid osapooli, kes selle tähelepanuväärseks muutsid, nt: „*Ajakirjanduse võimendusega poleks oma mõju saavutanud ei 80 kultuuritegelase kiri ega kummagi presidendikandidaadi toeks korraldatud kontserdid. /../Lisaks avalik toetus Ene Ergmalt, Marju Lauristinilt ja teistelt nimekatelt avaliku elu tegelastelt. Selliste esinemiste mõju ei saa alahinnata.*“ (Auväärt 2006).

3) Avaliku pöördumise tekkimise põhjusena nähakse kriisiolukorda. Viis, kuidas analüüsitud tekstides avaliku pöördumise konteksti kirjeldatakse, näitab, et pöördumist ei tõlgendata igapäevase sotsiaalse nähtusena, nt: „*Sellest saab järeldada vaid üht: kriis*

ühiskonnas oli juba nii suur, et kõik väiksemad erimeelsused unustati“ (Kivirähk 2006). Avalikule pöördumisele omistatakse ka märgiline tähendus: „*Koostatakse kirju, tehakse avaldusi, korjatakse internetis allkirju, et päästa Eestit kurja vastasjõu käest./../80 tuntud ja lugupeetud inimese avaldus on nagu topeldatud 40 kiri, et päästa riik kaosest.*“ (Kolga 2006).

3.1.5 Semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüs

Semistruktureeritud ekspertintervjuu viidi läbi avaliku pöördumise *Toetades Ilvest, aitame Eestit!* (2006) teksti autori Mart Meriga (vt intervjuu transkriptsioon Lisa 5.1). Kuna avaliku pöördumise koostajad jäid selle ilmumise hetkel anonüümseks, kulus uurijal nädal selleks, et erinevate kanalite kaudu selgitada välja teksti autor. Mart Merini jõuti www.ilvespresidendiks.net veebilehe loonud reklaamifirma ning sotsiaaldemokraat Hannes Rummi kaudu. Meri andis Rummi vahendusel intervjuuks nõusoleku pärast lühikest järelemõtlemisaega.

1. *Avaliku pöördumise koostamise idee autor ja ajendid.* Intervjuu sisuanalüüsil ilmnas, et pöördumise loomise põhjuse peamise alakategooriana esines vajadus tuua muutus poliitilisse olukorda: „*Poliitiline olukord kahe kandidaadi vahel oli üsna võrdne ja siis oli vaja ühte või teist osa ühiskonnast nagu aktiveerida, et nad annaksid oma toetusest märku.*“ (Lisa 5.1, Meri:6). Pöördumise idee oli tekkinud sotsiaaldemokraatide siseringis, Meri ülesandeks jäi nn „80 kirjale“ teksti koostamine ja sellele toetusallkirjade hankimine. Meri valiku kriteeriumidena nimetati kaht koodi – „kogemus“ ja „isiklik motivatsioon“: Meril oli kogemus avaliku pöördumise mari rahva kaitseks koostamisest; samuti pooldas ta pöördumise eesmärki: „*./../ka mina tahtsin kaalukaussi kallutada kindla kandidaadi poole.*“ (Lisa 5.1, Meri:14).

2. *Avaliku pöördumise vormi valiku põhjendused.* Avaliku pöördumise vormi valiku põhjendustena ilmnasid koodid „mõjukus“ ja „nõudlikkus“: „*See on väga nõudlik vorm. Nõudlik ja riskantne. Ja mingis mõttes oli ta mulle endale ka selline väljakutse.*“ (Lisa 5.1, Meri:16). „(Mari rahva avalik pöördumine – O.K.) andis kindluse, et taoliste võtetega saab mõjutada. Saab mõjutada väga olulisel määral protsessi. See veendumus,

või isiklik kogemus mul oli././ (Lisa 5.1, Meri:30). Pöördumise vormi analüüsil nimetati sagedasemate pöördumiste puhul esinevate vigadena liigset pikkust ja poliitilisust ning emotsionaalset ebatäpsust: „*See on nagu omaette žanr. Avalik pöördumine, ta emotsionaalselt peab olema väga täpne. Seal võib olla teatud määral mingisugust üldistust või ebamäärasust, aga siis mingi kindla emotsionaalse fooni peal.*” (Lisa 5.1, Meri:24).

3. *Avaliku pöördumise koostamise ja avaldamise protsess.* Intervjuust ilmnes, et avaliku pöördumise koostamine oli peaasjalikult Mart Meri õlul, sellele haritlaste toetuse hankimine aga meeskonnatöö. „*Ma arvan, et mina tegelesin ikka mitu head päeva sellega - kas inimestele kirjutades, põhjendades, helistades. Sellised pikad, pooleteistunnised kõned mõnedega.*” (Lisa 5.1, Meri:20). Allkirjade saamise protsess ilmnes ambivalentsena – seda iseloomustati nii lihtsuse kui ka keerukuse alakategooriate abil: „*Siin oligi nii, et need allkirjad osaliselt tulid väga ruttu ju - inimesed olid kohe valmis. /./Mõned sellised mõjukad allkirjad tulid pikkamisi, üsna raskelt. Inimesed, nad ütlesid, et kui nad panevad oma nime sinna, siis nad võtavad ka vastutuse.*” (Lisa 5.1, Meri:18). Ilmnes, et allakirjutanute arv andis pöördumisele uusi tähendusi, mida koostaja teksti mõjukuse tõstmiseks teadlikult ära kasutas: „*/./ kuna Eesti kultuurimälus või ühiskondlikus mälus on see „40 kiri“ kinnistunud - ja siia hakkas nagu rohkem tulema - siis mul tuli mõte, et hea küll, teeme siis nagu topelt neljakümne.*” (Lisa 5.1, Meri:18).

4. *Avaliku pöördumise eesmärk ja hinnangud mõjule.* Intervjuust ilmnes, et avaliku pöördumise eesmärgiks oli positiivse tulemuse saavutamine – Toomas Hendrik Ilvese valituks osutamine 2006. aasta septembri lõpus aset leidvas valijameestekogus. Avaliku pöördumise mõju avalikkusele hinnatakse intervjuus peamiselt kahe koodi kaudu - positiivne emotsioon ja avardunud võimalused: „*/./minu arvates ta andis avarust, mingisugust värskemat õhku või avardas mingisuguseid võimalusi. /./Sellise positiivse fooni loomine, et paljud inimesed on avaldanud oma valmisolekut kellegi taha tulla.*” (Lisa 5.1, Meri:61). Lisaks sellele ollakse arvamusel, et pöördumine võis avaldada mõju poolehoiu kujundajana: „*/./olen arvamusel, et ta kellegi jaoks ikkagi lõi mingisuguse poliitilise fooni, kes polnud nagu enda jaoks otsust langetanud või oli*

ebamäärane./../Inimestel oli mingisugune soov ja impulss kaasa minna.“ (Lisa 5.1, Meri:63). Seevastu mõju hinnangus valimiskogu otsuse langetamisele ilmneb koodina „aktiviseerumine“: “Ei, ma arvan, et igal juhul see pöördumine aktiviseeris nii ühte kui teist poolt. Seda mul on raske öelda, kuidas need pooled oma mahtu suurendasid või kahandasid.” (Lisa 5.1, Meri:65). Pöördumise mõju pöördumise koostanud grupi tasandil ei ilmnunud. Seevastu tajuti seda isiklikul tasandil ning pigem negatiivsena: “/./kui ka valimised olid läbi, tulemus teada, siis oli mul ikka väga tihti keegi neist („80 kirjale“ allakirjutanutest - O.K.) helistas. Ja siis ütles, et kuule, et vaata, mida Ilves on öelnud, see pole päris see, millega ma olen arvestanud. Selles mõttes langes mulle mõnikord väga suur pinge.” (Lisa 5.1, Meri:51).

3.1.6 Sündmuste käik ja tagajärjed

14. septembril 2006. aastal ilmunud avalik pöördumine *Toetades Ilvest, aitame Eestit!* ehk nn „80 kiri“ langes presidendivalimiste aktiivse perioodi haripunkti.

Olulisimaks reaktsiooniks avalikule pöördumisele sai Rahvaliidu esimehe Villu Reiljani väljaütlemine 14. septembri valitsuse pressikonverentsil, kus ta soovitas kirjale alla kirjutanud kultuuritegelastel jääda „omade liistude juurde“. „Ma olen seda meelt, et nad on päris head kunstnikud ja nende liistude juurde jäämine teeks kõvasti au. Me teame päris palju kunstnikke, kelle hinnangul on Arnold Rüütel väga hea president.“ (BNS 2006 *Reiljan...*“). Keskerakonna esimees Edgar Savisaar lisas samal päeval, et kindlasti on olemas 80 kultuuritegelast ja rohkemgi veel, kes võivad võtta vastupidise (Rüütli toetava – O.K.) positsiooni (*ibid.*).

Pärast 14. septembrit ilmus veel vähemalt kaks presidendivalimisi puudutavat avalikku pöördumist. 15. septembril tegi Eesti Maaülikooli üliõpilasesindus uudisteagentuurile BNS poliitilise avalduse, milles avaldab toetust Arnold Rüütli presidendiks saamisele (EMÜ Keskkonnakaitse... 2006). 21. septembril saatis rühm Kohtla-Järve gümnaasiumi lapsevanemaid president Rüütlile avaliku kirja, milles kritiseerivad teravalt tema valimisplatvormi ja paluvad tal jätta teiseks ametiajaks kandideerimata (Postimees Online 2006 *Lapsevanemad...*).

Uuringufirma EMOR läbiviidud arvamusküsitlused augustis (EMOR 2006) ja septembris (Sildam 2006) näitasid, et rahva enamus toetab tulevase presidendina Toomas Hendrik Ilvest. Sealjuures olulist toetuse muutust *enne* ja *pärast* avalikku pöördumist *Toetades Ilvest, aitame Eestit!* ei ilmnenud - nii 10. augustil kui ka 18. septembril pooldas Ilvest 48% vastanuist. Rüütli seevastu eelistas augustis presidendina 36%, septembris aga 34% vastanuist. Rüütli toetanute arvelt kasvas septembris kahe protsendi võrra nende inimeste hulk, kes ei tea, kumba kandidaati eelistada.

Veebilehel www.ilvespresidendiks.net asunud avalik pöördumine *Toetades Ilvest, aitame Eestit!* kogus valimispäevaks 26881 inimese poolthääle, mis on ligikaudu 2 protsenti Eesti elanikkonnast. 23. septembril 2006 aset leidnud valimiskogul hääletas 345 valijamehest 174 Toomas Hendrik Ilvese ning 162 Arnold Rüütli poolt, 8 sedelit olid märgistamata ja 1 loeti kehtetuks (VVK 2006). Valimiskogu otsusega nimetati presidendivalimiste võitjaks Toomas Hendrik Ilves.

3.2 Avalik pöördumine „Vabadussõja võidusamba vastu“

3.2.1 Ilmumise kontekst

Vabadussõja monumendi rajamiseks korraldati okupatsioonieelses Eesti Vabariigis vähemalt kaks konkurssi ja esitati konkursiväliseid kavandeid, kuid komisjonide erimeelsuste, rahanappuse ja poliitilise konsensuse puudumise tõttu jäi monument valmis ehitamata (Pihlak *et al* 2009:41-54). Taasiseseisvunud Eestis astuti esimene samm monumendi valmimise suunas 2001. aastal, kui Tallinna volikogu otsustas rajada Vabaduse väljakule Eesti vabaduse ausamba kompleksi. Aasta hiljem lõppenud, sadakonna kavandiga arhitektuurikonkursil žürii sobiva töö puudumise tõttu esikohta välja ei andnud. 2005. aasta märtsis võttis riigikogu vastu Vabadussõja monumendi rajamise otsuse, selle valmimise eest määrati vastutavaks kaitseministeerium. 2007. aasta 14. märtsil kuulutas ministeerium monumendi kavandi leidmiseks välja riigihanke. Augustis tegi poliitikute, vabadusvõitlejate esindajatest ja arhitektidest koosnev žürii teatavaks, et konkursile laekunud 44 töö hulgast tunnistati parimaks ideekavand „Libertas“, mis kujutab endast sammast koos selle otsas asuva teenetemärgi – vabadusristi kujutisega (*ibid.* 2009:57-67). Võidutöö valikut põhjendas EELK peapiiskopi Andres Põderi juhitud hindamiskomisjon arusaadavuse ja lihtsusega ning hea vastavusega töö põhieesmärgile – avaldada austust Eesti eest võidelnuile (*ibid.* 2009:61).

Avalikkuse reaktsioon võidukavandile vahetult pärast selle avalikustamist oli vastuoluline. Kunstiakadeemia õppejõud Hannes Starkopf ja rektor Signe Kivi pidasid tööd vanamoeliseks ja kunstiliselt nõrgaks, Kivi hinnangul sobinuks sammas pigem sõjaväekalmistule (Kangur 2007). Kultuuriajaloolane Mart Kalm leidis, et kavand on naiivne ja ilma värskel ideeta, esindades pigem žüriisse kuulunud poliitikute maitset (Taras 2007). Kunstiajaloolane Krista Kodrese jaoks oli küsitav teose märgikeel, mis meenutab totalitaarrežiimide sümbolikat ning mõjub sõjakalt (Kangur 2007). Monumendile avaldasid toetust kolumnist Enn Soosaar ja kunstnik Jüri Arrak, kes leidsid, et sisuliste väärtuste eest seisab monumendi kujundus hästi (Soosaar 2007).

Kaitseministeerium otsustas monumendi rajamisega jätkata ning seadis valmimistähtjaks 28. novembri 2008. Septembris 2007 langetas Vabadussõja võidusamba ekspertkomisjon otsuse, et monumendi väljanägemise ja vastupidavuse huvides on parim samba kattematerjal klaas (Pihlak *et al* 2009:69-71). Oktoobris algasid läbirääkimised Arhitektuurimälestiste ekspertnõukogu ja Muinsuskaitseenõukoguga, kes hoolimata esialgsest vastuseisust andsid monumendi alale aasta lõpuks ehitusloa ning määrasid samba maksimumkõrguseks plaanitust lühema 23,5 meetrit (*ibid.* 78). Novembrist 2007 kuni veebruarini 2008 toimusid SA Vabaduse Monument juhtimisel samba toetuskontserdid neljas linnas, millel osalejad said samba rajamiseks annetusi teha. 24. veebruaril 2008. aastal peetud Eesti Vabariigi 90. aastapäeva gala finaalis ilmus võidusamba kujund saalis olnute ning televaatajate ette suurel ekraanil (*ibid.* 86). Aasta algul selgus aga, et liialt lühikese valmimistähtaja tõttu loobusid samba klaaspaneelide valmistamisest mitmed Euroopa klaasitootjad, sh Soome Iittala (*ibid.* 78). Sobivaid paneele oli nõus tootma Tšehhi klaasifirma Sans Souci, kellega vastav leping 28. veebruaril 2008. aastal ka alla kirjutati. Sama päeva hommikul käivitus internetis võidusamba anonüümseks jäänud kriitikute (Eesti Kunstiakadeemia skulptuuriõppejõud – O.K.) algatusel toetusallkirjade kogumise aktsioon võidusambavastasele pöördumisele, mida Pihlak *et al* nimetab „suure sambalahingu“ alguseks (Pihlak *et al* 2009:87-91). Päev varem, 27. veebruaril oli Eesti Arhitektide Liit avaldanud oma seisukoha, milles soovitati samuti korraldada sobiva kavandi leidmiseks uus konkurss (EAL 2008).

3.2.2 Avaliku pöördumise teksti analüüs

Järgnev alapeatükk analüüsib diskursusanalüütiliselt avaliku pöördumise „Avalik pöördumine“ (võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu – O.K.) teksti (vt Lisa 1.2).

Tabel 3 – Avaliku pöördumise „Vabadussõja võidusamba vastu“ makropropositsioonid
M1 – Me ei ole nõus, et Vabadussõja monument püstitatakse võidukavandi järgi
M2 – Võidukavand on ebaõnnestunud
M3 – Peame vääraks, et konkursi olemus muutus konkursi ajal
M4 – Hindamiskomisjon oli ebapädev
M5 – Vabadusrist on sümbolina ebasobiv
M6 – Riik eirab rahva arvamust
M7 – Taotleme uue konkursi korraldamist

1. Sõnastus.

Sõnade kogemuslik väärtus. Vabadussõja võidusamba püstitamise vastu suunatud avaliku pöördumise sõnastus näib tugevalt representeerivat arhitektuuriekspertide ideoloogiat, mida luuakse sõnadega nagu „vormikeel“, „motiiv“, „üldlahendus“, „esindusväljak“, „jalam“, „visuaalselt avaramat käsitlust“, „obelisk“ jt. Seega on domineerijaks ning võimu kandjaks tekstis viidatav eksperthinnang. Kuigi teksti koostajad jäävad anonüümseks, seab professionaalne käekiri tekstile omad tõlgendusraamid, mis ei ole antud mitte tavalugeja seisukohalt, vaid millesse lugejal tuleb sobituda. Seega on teksti keelekasutus tavalugeja suhtes eksklusiivne. Poliitilisel parem-vasak skaalal teksti ideoloogia ei avaldu, küll aga seatakse tähendusi ajaloolis-poliitilises („fašistlik“ jt) ja religioosses aspektis („vastuolulise tähendusega rist“ jt).

Klassifikatsiooniskeemid. Tekst on üles ehitatud mitmele ideoloogilisele erisusele.

1) Pädev versus ebapädev - „Peame lahendust ebaprofessionaalseks././, „Küündimatu././“, „on vastuvõetamatu././“, „././ei suudetud tagada././“, „././eirati kunsti-ja arhitektuurispetsialistide, muinsuskaitse ning avalikkuse seisukohti.“; „././põhjendamatult kallis lahendus././“ jt. Ebapädevana kujutatakse nii komisjoni tööd kui ka võistluse võitnud kavandit. Mitmekordne sõnastamine ja sage eesmärgipäraste sünonüümide kasutamine näitab, et pädevuse ja ebapädevuse eristamisele panevad teksti koostajad olulise rõhu. Selles avaldub ka võimu kujutamine – ennast nähakse positsioonil, kus vastaspoole tegevusele hinnangu andmine on legitimeeritud. Ühtlasi luuakse seeläbi garantii teksti lugeja jaoks – pöördumisega ühinedes nõustute professionaalide hinnanguga.

2) Sobilik versus sobimatu - Erinevalt *ebapädevusest* käsitleb tekst *sobimatuna* mitte konkursi protsessi, vaid võidutöö märgikasutust ehk Vabadusristi motiivi rakendamist. Sobimatust kirjeldatakse tekstis kahel tasandil. Esmalt lähenetakse teksti koostaja ehk arhitektuuriprofessionaali seisukohalt: „Linna peaväljak eeldab filosoofiliselt ja visuaalselt avaramat vabaduse käsitlust././“. Seejärel assotsieeritakse *sobimatus* aga kolmandatele isikutele või kultuurikontseptsioonidele: „Häiriv ja poliitiliselt ohtlik on tänapäeva inimeste jaoks selle sarnasus fašistliku tiitliristiga././“; „Selline monument ei

sobi /../ *euroopaliku pealinna esindusväljaku äärde* /../“ jt. Viimane näib viitavat, et koostajate jaoks on oluline kolmandate osapoolte võimalik hinnang ja neid kujutatakse passiivse, kuid olulise sümbolvõimu kandjana otsuse langetamisel. Ühtlasi kehtestatakse väärtustena läänelikkust ja modernsust.

3) Demokraatlik *versus* ebademokraatlik – Ebademokraatlikkust kirjeldatakse tekstis eelkõige sõnaõiguslike osapoolte seisukoha mitteametustamise ning võimu väärkasutamise assotsiatsiooni kaudu: „*Pretsedenditu on riigi poolne surve* /../“; „*Lubamatu ja ebademokraatlik* /../“; „*Inimeste usalduse kadumine oma riigi juhtide vastu ning võõrdumine riigist* /../“ jt. Eelnevast nähtub, et ebademokraatlikkust portreteeritakse üheaegselt nii süüdistuse kui ka ohuhoiatuse kujul ehk kõnetatakse nii pöördumise adressaati (võimuesindajad) kui ka avalikkust.

Sõnade suhte- ja väljendväärtus, protsessid ja osalejad. Pöördumise sõnastus on koostatud arhitektuurispetsialisti seisukohast ning kõnetab otseselt või kaudselt viit tüüpi agente (Tabel 4):

Tabel 4 – Pöördumise agentide iseloomustamiseks kasutatud sõnade väljend- ja suhteväärtus		
Agent	Positiivne	Negatiivne
Konkursi võidutöö	-	Lahendus, ebaprofessionaalne, ebaõnnestunud, parendamine, lõhub
Komisjon	-	Eirati, EELK peapiiskop, otsus
Vabadusrist	Peaväljak, avar, vabadus, sõda, ideaal, iseseisvus, Eesti	Rist, vastuoluline, ohtlik, fašistlik
Riigivõim	-	Ebademokraatlik, surve, metoodika, probleemid, käitumine, võõrdumine, väljaõeldud
Allakirjutanud	Arhitektuurispetsialistid, muinsuskaitse, avalikkus	Õiglustunne

Konkursi võitnud monumendikavandi kirjeldamisel välditakse sõnatüve „võit“ kasutamist, selle asemel nimetatakse tööd „lahenduseks“, millega kahandatakse kavandi väärtust, kujutades seda „ühe võimalusena teiste hulgas“. Seeläbi võideldakse konkursi lõplikkuse vastu, püüdes jätta muljet poolikust tulemusest. Sõnadega nagu „ebaprofessionaalne“ viidatakse ilmselt kavandi autorite erialasele kuuluvusele ja

vähesele kogemusele arhitektina, kuigi hinnang jäetakse tekstis edaspidi avamata. Lisaks lükatakse ümber võimalus tööd sobivamaks muuta ja kujutatakse seda sisuliselt läbikukkununa: „*././parendamise püüded pole muutnud põhiideed kuidagi paremaks.*“

Komisjoni tööd kirjeldatakse negatiivsete omadussõnadega, kuid negatiivne konnotatsioon antakse ka sõnapaarile „*EELK peapiiskop*“, kujutades teda ainuisikuliselt sobimatuna: „*EELK peapiiskopi valimisega komisjoni esimeheks ei suudetud tagada [12-liikmelise komisjoni – O.K] maailmavaatelist erapooletust*“. Vabadusristi iseloomustavate sõnade suhteväärtus on mitmekülgsem. Ühest küljest välditakse vabadusristi ajaloolise tähenduse küsimuse alla seadmist, omistades vabadusristile tähendusi nagu „*vabadus*“, „*ideaal*“, „*iseseisvus*“ jt. Kontrastiks aga eristatakse „*risti*“ motiiv tugevalt vabaduse konnotatsioonist ja omistatakse talle „*fašismi*“, „*hämara*“ ja „*ohtliku*“ kaastähendused. Allakirjutanuile jäetakse otsesed hinnangud ja iseloomustused andmata.

Metafooridega konstrueeritakse tähendusi võimu ära kasutamisest, nt: riik „*survestab*“. Samuti kasutatakse metafoore sümbolite väärtuste vastandamisel: „*Rist ei saa olla helge sümbol*“, „*././monument eeldab filosoofiliselt ja visuaalselt avaramat vabaduse käsitlust*“.

2. Grammatika.

Grammatiliste omaduste suhte- ja väljendväärtus. Modaalsus. Avaliku pöördumise tekst on valdavalt deklaratiivne ja üles ehitatud jutustavatele lausetele. Osa argumentatsioonist on üles ehitatud kaudsetele kategoorilistele väidetele, nt: „*Vabadussõja rist omab eksitavat ja vastuolulist tähendust././*“. Seega ei ole teksti autorid mitte enda arusaamade reflekteerijad, vaid tähenduste andjad.

Pöördumise tekst kujutab enamikku selles nimetatud tegelastest kaudsete agentidena. Kuigi tekstis loetletakse üles rida väärotsuseid, mis omistatakse riigile, hoidutakse nimetamast otsuste langetajat, nt: „*././eirati././*“, „*././ei suudetud././*“, „*Sellise käitumise*“

tulemus on../“, „*Monumendi väljaöeldud hind../“* jt. Sel moel jäetakse süüdistuste konkreetne adressaat määramata, mis võib olla ajendatud soovist vältida isiklike konfliktide teket. Seevastu konkursi komisjoni ja kavandi meeskonda kirjeldatakse aktiivsetena, nt: „*Konkursi komisjoni otsus ei olnud professionaalne../“* jt ent nende suhtes ei kasutata süüdiskursust.

Pöördumise koostajaid ja allakirjutanuid on esitatud nii isikulistena, nt: „*Meie, allakirjutanud, ei ole nõus../“* kui ka umbisikulistena, nt: „*Häiriv ja poliitiliselt ohtlik on../“*, „*On vastuvõetamatu../“*, „*../riivab teravalt inimeste õiglustunnet“* jt. Asesõna „*meie*“ kasutamine tekstis toimub solidaarsuse ja võimu loomise meetmena. „*Meie*“ on pöördumises kasutusel inklusiivselt, pöördumise koostajaid ja allakirjutanuid omavahel ei eristata.

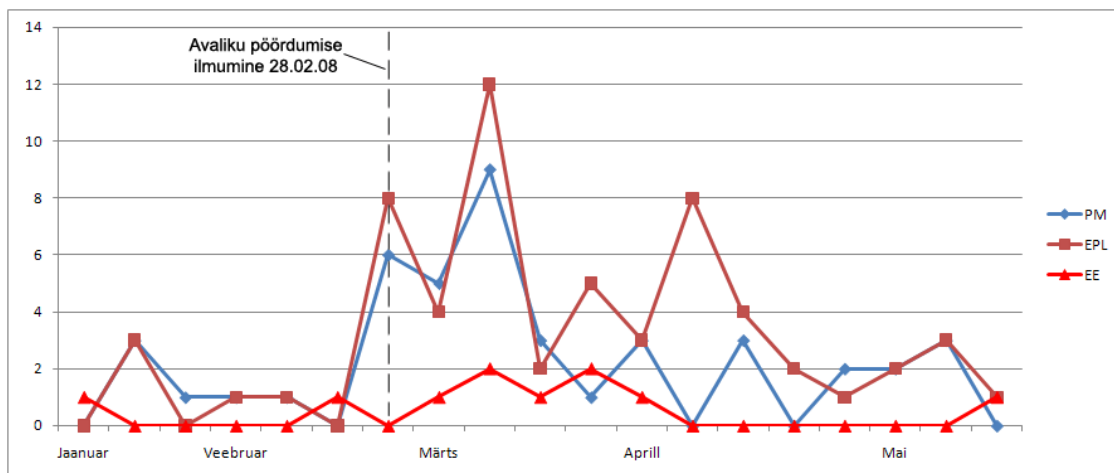
3. Tekstistruktuurid.

Vabadussõja võidusamba vastase avaliku pöördumise teksti võib tinglikult jagada kolmeks eesmärgiliseks alaosaks. Esimeses lõigus „*Meie, allakirjutanud, ei ole nõus../“* esitatakse pöördumise põhiväide (P). Järgnevas viielõigulises argumentatsioonis on tegemist hinnangute (H) andmisega, nt: „*Peame seda lahendust ebaprofessionaalseks../“* jt, kus väidete hulgas avaldatakse ka ideoloogilisi nägemusi, nt: „*../rist ei saa olla Eesti jaoks üksnes hea ning helge sümbol“* jt. Tekst kulmineerub üleskutse (Ü) eesmärgi täitva neljaosalise deklaratiivse lõiguga: „*Ülalöeldust tulenevalt taotleme../“*. Seega võib öelda, et pöördumise makrostruktuur vastab mudelile P-H-Ü. Oma olemuselt on selline mudel lähedane kirjalikule dokumendile, milles on suur rõhk formaalsusel.

Võttes arvesse pöördumise ilmumisel valitsenud konteksti (avalikku vastuseisu samba kavandile ega arutelu selle sobivuse üle ei olnud varasematel nädalatel välja kujunenud), võib öelda, et antud avalik pöördumise oli võidusamba küsimuses üheks diskursiivse korra muutjaks – pöördumine aitas luua alust uuele avalikule argumentatsioonile.

3.2.3 Meedia sisuanalüüsi tulemused

Meedia sisuanalüüsi abil leiti ajalehtedest Postimees, Eesti Päevaleht ja Eesti Ekspress artiklid, mis käsitlesid 2008. aasta esimesel poolel Vabadussõja võidusamba eskiislahenduse temaatikat. Kuna võidusamba rajamisega seonduv muutus meedias aruteluteemaks juba 2007. aasta varakevadel seoses eskiislahenduse riigihanke väljakuulutamisega (vt alapeatükk 3.2.1), kuid uuritav avalik pöördumine ilmus alles 2008. aasta 28. veebruaril, siis oli põhjendatud alustada meedia sisuanalüüsi 2008. aasta 1. jaanuarist. Sisuanalüüsi lõppkuupäevaks kujunes 14. juuni 2008. aastal, millele eelneva kolme nädala jooksul ei olnud võidusammas teemaks olnud. Veidi enam kui viiekuulise vaatlusperioodi jooksul ilmus kolmes väljaandes kokku 113 Vabadussõja võidusamba rajamist käsitlevat teksti, neist 43 (38%) Postimehes (PM), 60 (53%) Päevalehes (EPL) ning 10 (9%) Eesti Ekspressis (EE). Nädalas ilmunud artiklite arv on väljaannete kaupa esitatud joonisel 8.

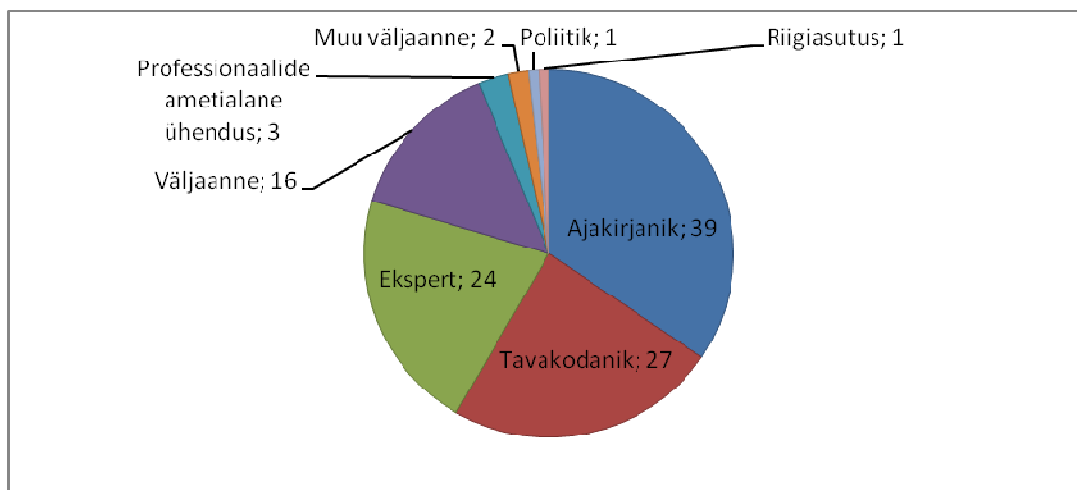

Joonis 8 – Nädalas ilmunud Vabadussõja võidusamba teemaliste artiklite arv väljaannete kaupa, 25. jaanuar – 25. mai 2008.

Jooniselt nähtub, et Vabadussõja võidusamba temaatika oli aasta esimesel kahel kuul analüüsitavates ajalehtedes võrdlemisi vähe kajastatud, jäädes vahemikku kahest kuni kuue kajastuseni nädalas.

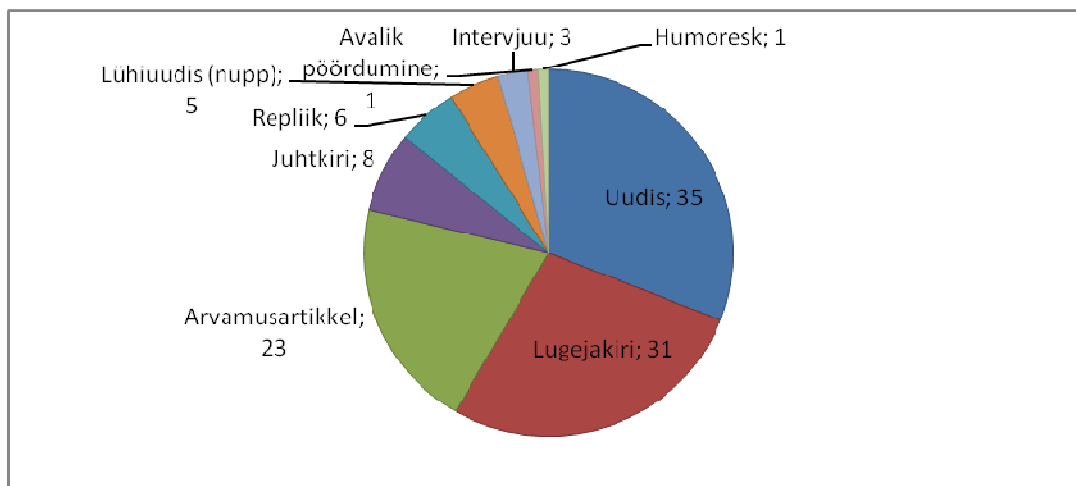
Hüpe kajastuste hulgas leidis aset 2008. aasta veebruarikuu viimasel nädalal; samal nädalal avaldati nii Arhitektide Liidu uut konkurssi taotlev avalik pöördumine kui ka käesolevas töös analüüsitud pöördumine Võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu (joonisel märgitud musta katkendjoonega). Järgneval kahel kuul esines ajalehtedes Vabadussõja võidusamba teemalisi tekste oluliselt sagedamini, mis viitab teema olulisuse kasvule.

Vabadussõja võidusammast käsitletud artiklite autorite jaotuvus on toodud joonisel 9. Kokku 39 juhul oli teksti autoriks ajakirjanik (34,5 %), 27 juhul tavakodanik (23,9%), 24 juhul oma ala ekspert (21,2%), 16 juhul väljaanne (14,1%), 3 juhul professionaalide ametialane ühendus (2,6%), 2 juhul muu väljaanne (1,8%), 1 juhul poliitik (0,95%) ning 1 juhul riigiasutus (0,95%).

Joonis 9 – Vabadussõja võidusamba teemal ilmunud artiklite jaotumine autorite alusel (autor; tekstide arv).

Vabadussõja võidusammast käsitletud tekstid jagunesid 9-sse žanrisse (Joonis 10). Kõige sagedamini ilmusid uudised – 35 korral (31%), lugejakirjad – 31 korral (27,4%) ning arvamusartiklid – 23 korral (20,3%). Vähem levinud olid juhtkirjad – 8 (7%), repliigid – 6 (5,3%), lühiuudised ehk nupud – 5 (4,4%), intervjuud – 3 (2,6%), avalikud pöördumised – 1 (1%) ning humoreskid – 1 korral (1%).

Joonis 10 – Vabadussõja võidusamba teemal ilmunud tekstide žanriline jaotuvus (žanr; tekstide arv).

Sisuanalüüsi tulemusel ilmnes, et kaardistatud 113-st Vabadussõja võidusammast käsitlevast tekstist mainisid 15 käesolevas töös uuritavat avalikku pöördumist. Neist 7 ilmusid Postimehes, 6 Eesti Päevalehes ning 2 Eesti Ekspressis. Analüüsitavates väljaannetes pöördumist käsitlenud inimesed jagunesid staatuse alusel nelja gruppi: 10 eksperti, 2 tavakodanikku, 2 väljaannet ja 1 ajakirjanik. Kvalitatiivsel kodeerimisel jagunesid nende suhted avalikus pöördumises esitatud taotlusse järgnevalt: 5 juhul suhtuti positiivselt, 5 juhul negatiivselt ja 5 juhul suhtumine ei ilmnenu. Pöördumise ilmunisega samal päeval või pärast seda ilmus väljaannetes kokku 98 Vabadussõja võidusamba teemalist teksti, seega käsitlesid avalikku pöördumist 15,3 protsenti pöördumisele ajaliselt järgnenud kajastustest. Pöördumist maininud tekstide nimekiri on ära toodud käesoleva töö lisa 3.

3.2.4 Vastustekstide kvalitatiivne sisuanalüüs

Käesolevas töös on kvalitatiivselt analüüsitud 15 teksti (vt Lisa 3.2), mis ilmusid uuritavates väljaannetes pärast avaliku pöördumise Vabadussõja võidusamba vastu (2006) avalikustamist ning käsitlesid suuremal või vähemal määral selle sisu. Analüüsi tulemusel ilmnes järgnev diskursiivne skeem:

1) *Hinnangute andmisel eristatakse avaliku pöördumise sisu ja pöördumist kui sotsiaalset nähtust. Mõlemat hinnatakse nii positiivse kui ka negatiivsena. Analüüsitud tekstide kodeerimisel eristusid pöördumise kohta antavad hinnangud kahel tasandil: vastustekstides anti hinnanguid nii pöördumise sisule kui ka pöördumisele kui sotsiaalsele nähtusele. Ilmnes seaduspära, et avaliku pöördumise sisu käsitlenud tekstid hoidusid enamasti analüüsima pöördumist sotsiaalse nähtusena; pöördumist kui nähtust analüüsinud tekstid aga jäid sisu kohta käivate hinnangute andmisel reserveeritumateks. Pöördumise sisu sai valdavalt kriitika osaliseks, nt: „Internetipöördumises ma positiivset joont eriti ei näinud./../Ma ei ole nõus sellega, et otsus oli kehv, sest komisjoni esimeheks oli EELK peapiiskop. Ma ei ole nõus ka halvustava suhtumisega võidutöösse, sest poisid tegid oma parima“ (Eslas 2008). Samas esines ka positiivseid hinnanguid: „Avalikus pöördumises, mis taotleb monumendi püstitamise peatamist, on esitatud ka väga positiivne programm: korraldada uus võistlus vabaduse monumendile parima lahenduse saamiseks“ (Kotov 2008).*

Mitmed vastustekstid käitlesid avalikku pöördumist sotsiaalse nähtusena, piirdumata pelgalt poolt- või vastuargumentatsiooniga. „Ebademokraatlik on ju see, kui kodanik ei saa oma arvamust avaldada talle omasel viisil ja solvav, kui internetist saadud andmeid loetakse kogu rahva omaks“ (Kruse 2006). „Allkirjade kogumine lõhestab Eesti ühiskonda. Peaks mõtlema, kas seda me tahamegi, et Eesti vabadus oleks õhkõrn nagu klaas?“ (Tarvas 2006). Tekstide edasisel kvalitatiivsel kodeerimisel eristusid lisaks tekstid, mis omistasid pöördumisele tähendusi, mis asuvad väljaspool võidusamba tähendusvälja.

2) *Avalikku pöördumist nähakse mitmete oluliste ühiskondlike protsesside tähistajana. Analüüsitud tekstides esines võrdlemisi sageli hinnanguid, mis käitlesid avaliku pöördumise märgilist tähendust ja seda sageli positiivsete konnotatsioonidega: „Tähelepanuväärne on käimasolevates e-kampaaniates see, et tegu pole lihtsalt poolt või vastu klikkimisega, vaid osalemisega kogu ühiskonda haaranud intensiivses mõttevahetuses.“ (Lauristin 2008); „Veel näitavad kogutud allkirjad, et inimesi huvitavad Eestis mitmed teemad. Selles valguses ei saa rääkida inimeste võõrandumisest*

poliitilisest elust.“ (Postimees 2008 *Rahva...*). Pöördumise ilmutumisele omistati ka negatiivseid tähendusi: „*See ägedus ja ühekülgsus, millega vaimuinimesed ründasid Vabadussõja võidusammast, tunnistab kõige muu kõrval tõsiasja, et meie demokraatia on ikkagi pagana noor.*“ (Lõhmus 2008 *Enn...*).

3) Avalikku pöördumist peetakse mõjukaks, kuid selles esitatud taotluste realiseerumist vähetõenäoliseks. Valdav osa tekstide autoreid uskus, et avalik pöördumine ei suuda oma eesmärki täita. „*-Vabadussamba vastased korjavad praegu netis allkirju. Kas usute, et sellest on kasu? -Ei usu.*“ (Volkov, Eslas 2008 kaudu). „*././Demokraatia on sünnitanud ka vastuoolu, mis vaidlustab samba kuju, esteetika, koha ja ehitamise põhimõtted. Lihtsa allkirja andmisega. Sellel allkirjal pole kaugeltki seda kaalu, mis nende inimeste omal, kes on endast andnud niipalju, kui võimalik, et see mälestusmärk tuleks.*“ (Toomet 2008). Pöördumise mõjukust nähti eeskätt kogu ühiskonda kaasava debati loomises ning kodanikuühiskonna edendamises, nt: „*Küsites, kas allkirjade andmise kampaanial on ka tulemust, kiputakse seda hindama vaid valitsuse või seadusandja otsuste seisukohalt. Ent (e-)demokraatia võimalused ühiskonda mõjutada on palju laiemad. Avalikustades kodanikuna oma positsiooni, saab iga internetis allkirja andnu kogeda kodanikuks olemise väärtust, mõttekaaslastevahelist ühistunnet ja respekti teisiti arvajate argumentide suhtes.*“ (Lauristin 2008).

3.2.5 Semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüs

Semistruktureeritud ekspertintervjuu viidi läbi avaliku pöördumise *Vabadussõja võidusamba* sellisel kujul ehitamise vastu (Avalik pöördumine 2008) teksti ühe autori Karin Hallas-Murulaga (vt intervjuu transkriptsioon Lisa 5.2). Kuna avaliku pöördumise koostajad jäid selle ilmutumise hetkel anonüümseks, tuli uurijal teksti autor välja selgitada kaudsete allikate abil. Hallas-Murulani jõuti ajakirjanduses ilmunud artiklite ning EKA skulptuuriosakonna kaudu. Hallas-Murula andis intervjuuks nõusoleku esimesel küsimisel.

1. *Avaliku pöördumise koostamise idee autor ja ajendid.* Intervjuu sisuanalüüsil ilmnes, et pöördumise loomise põhjuse peamiste alakategooriatena nimetati vajadust sõnavõtuks ja dialoogi tekitamiseks Vabadussõja võidusamba sobivuse üle ning soovi vältida protsessi venimist: *“/./näha oli, et keegi ei kavatse neile (arvamusartiklitele – O.K.) reageerida. /./ahriidu üldkogul oli see küsimus päevakorras /./aga see jäi venima.”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:2,4). Intervjuust ilmneb, et pöördumise idee oli tekkinud Eesti Kunstiakadeemia skulptuuriõppejõudude siseringis, Hallas-Murula kaasati teksti koostamisse tema kogemuste tõttu Sakala keskuse lammutamise vastases kampanias: *„Kuna minul oli selleks ajaks seljataga see Sakala kaitsmise keiss /./ siis minu poole pöördusid need, kes algatasid selle konkreetse kirja, sellepärast, et ma annaksin neile nõu, mida teha, kuidas teha.”* (Lisa 5.2: Hallas-Murula:2).

2. *Avaliku pöördumise vormi valiku põhjendused.* Intervjuu sisuanalüüsis selgus, et avaliku pöördumise meetodi valikut põhjendati valdavalt kahe koodi, „kollektiivne jõud“ ja „muude võimaluste puudumine“ kaudu: *“Tegemist oli niisuguse asjaga, mida sai üldse ainult jõustada sellega, et väga paljud inimesed arvavad nii. Seal ei olnud teist varianti - mingist ühest kirjast ei oleks mitte midagi abi olnud.”*; *„Selles mõttes see avaliku pöördumise mehhanism... ei olegi teist mehhanismi ju!”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:8).

3. *Avaliku pöördumise koostamise ja avaldamise protsess.* Intervjuust ilmnes, et avaliku pöördumise tekst sündis kollektiivisiseselt, kuid Hallas-Murula ülesandeks oli teksti toimetamine sobivasse vormi: *„Ta (pöördumise algteksti autor – O.K.) kirjutas selle tooriku valmis... see toorik oli kohutavalt emotsionaalne. Ja ma ütlesin talle, mida maksab kirjutada, mida ei maksa. See kiri oli jube pikk... Siis tuli seda teha lühemaks, sai toodud punktid välja ja öeldud, mida me siis tahame.”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:10). Avaliku pöördumise avalikustamise protsessi iseloomustatakse nii „personaalse“ kui ka „impersonaalse“ koodi kaudu: *„Seda aadressi söödeti sinna netikommentaaridesse ja see levik hakkas niimoodi. Siis kõik nagu saatsid enda alaliidu inimestele otse, et niisugune teema on ja kui te arvate nii, nagu meie arvame, siis ühinege.”*; *„Portaalides ta (avalik pöördumine – O.K.) läks üles, sest muidu ei oleks leitud üles seda kohta.”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:18).

4. Avaliku pöördumise eesmärk ja hinnangud mõjule. Avalikku pöördumist kirjeldatakse arvamuste vaakumi murdjana: *“Nii kui see kiri sai tehtud, siis tuli ilmsiks, et kõik ootasid seda, sest allkirjad hakkasid hästi kiiresti tulema.”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:2). Pöördumise eesmärgina nimetatakse üheselt taotlust hoida ära Vabadussõja võidusamba rajamine vabaduse väljakule. Intervjuust selgub, et ootused pöördumise tulemuslikkusele ja realselt aset leidnud mõjud omavahel ei kattunud: *„Tulemus oli ju null! Loomulikult me uskusime, et äkki õnnestub.“* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:14). Seevastu ootused pöördumisele meedias ilmuvate vastukajade suhtes koostajal puudusid. Mõju avalikule arutelule kirjeldatakse intervjuus peamiselt koodide „polariseerumine“ ja „vastupropaganda“ kaudu: *„Võib öelda, et polariseerusid väga selged pooled. Vaieldamatult, sest inimesed ütlesid oma arvamuse välja. Ühelt poolt väga suur toetajaskond, mida kogu aeg tuli juurde, teiselt poolt vastasleer, kes siis haaras oma selle PR-firma, hakkas produtseerima seda propagandat kogu aeg.“* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:40). Pöördumisest tulenenud mõju koostajale isiklikul tasandil ei täheldatud. Pöördumise mõjukuse suurendamise ühe võimaliku võttena mainiti aktiivset tegevust lisaks pöördumise esitamisele: *“Kui kogu protsessidele nagu vaadata, siis võib ju filosofeerida teemal lobitöö /../töödelda kuidagi teistmoodi/..”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:48). Samateemalise avaliku pöördumise võimaliku mõjukuse suhtes tänase Eesti kontekstis ollakse skeptilised: *“Minu arvates on muutunud kontekst /../Inimesed ei julge oma arvamust enam välja öelda. Seal oleks olnud tõenäoliselt palju vähem allkirju. Ühiskond on sulgumas või sulgunud võrreldes 2008. aastaga.”* (Lisa 5.2, Hallas-Murula:52).

3.2.6 Sündmuste käik ja tagajärjed

28. veebruaril 2008 ilmunud avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba konkursi võidukavandi realiseerimise vastu ilmus vaid päev pärast Arhitektide Liidu eestseisuse samateemalist pöördumist (EAL 2008). Kivimaa (2008) sõnul oli pöördumiste kokkulangevus juhuslik: *„Ajastus langes kokku ka Arhitektide Liidu pöördumisega, mis loodetavasti võimendab vastukaja ning paneb meie riigivanemad kujunenud olukorda tõsisemalt suhtuma.“* Kahe pöördumise pea üheaegne avaldamine lõi meedias tugeva

diskussiooni niihästi samba esteetilise ja ehitusliku poole (nt Kotov 2008), rajamise protsessi poliitiliste tagamaade (nt Olbri 2008) kui ka Arhitektide Liidu tegematajätmistest pärast (nt Eslas 2008). Keeruline on öelda, kumb pöördumistest sai suurema tähelepanu osaliseks ja kas need laiemal avalikkusel jaoks teineteisest üldse eristuvad. Igatahes andsid Eesti Kunstiakadeemia (EKA) skulptuuriõppejõudude avalikule pöördumisele internetis juba esimese päeva õhtuks toetusallkirja 1700 inimest (lõplik arv 8037), neist nimekamad näiteks Jaan Kaplinski, Rein Raud, Hardi Volmer, Märt Väljataga jt (Pihlak *et al* 2009:87).

Võidusamba rajamise protsessi juhtiv kaitseminister Jaak Aaviksoo nimetas sambavastaste allkirjade kogumist 28. veebruari valitsuse pressikonverentsil sobimatuks pingete tekitamiseks: „*././allkirjade kogumist on väga raske konstruktiivsesse roopasse suunata. Ajad on mööda lastud tõepoolest. ././ Küll aga praegusel hetkel nende allkirjade kogumine ja selle ümber niisuguse asiataaži tekitamine, see toob päris kindlasti endaga kaasa pingeid, mida ma ei saa praegusel hetkel heaks kiita.*“ (Valitsus.ee 2008).

Nimetatud aspektid ärgitasid ka asjaomaseid organisatsioone kujundama küsimuses oma seisukoht. Järgnenud kahe nädala jooksul ühinesid EALi avaliku pöördumisega Eesti Kunstiakadeemia nõukogu (Raun 2008) ning Eesti Humanitaarinstituudi kolleegium (Rudi 2008) ja Eesti Kunstnike Liit (Eesti Päevaleht 2008), kes märkisid, et võidusamba kavand saadab vale kultuurilise sõnumi ning projektis pole arvestatud professionaalide nõuannetega (*ibid.*).

Vastukaaluks EKA skulptuuriõppejõudude korraldatud allkirjade kogumise kampaaniale algatati internetis 2008. aasta märtsi esimestel päevadel vastukampaania samba toetuseks, kuhu juuni alguseks kogunes 5113 poolthäält (Pihlak *et al* 2009:89). Professor Marju Lauristin analüüsis end samba vastaste või pooldajatena määratlenute sotsiaalset koosseisu ja leidis, et erinevused on tühised (Lauristin 2008). Seetõttu väitis ta, et võidusamba konflikt pole gruppidevaheline erimeelsus, vaid väärtustepõhine ning läbib kogu ühiskonda.

Laiaulatuslikule erimeelsusele vaatamata allkirjastas kaitseministeerium märtsi esimesel nädalal koostööleppe Tallinna linnaga võidusamba püstitamiseks (Pihlak *et al* 87;89). Samal ajal algasid Tallinnas Harjumäel eeltööd samba rajamiseks. Valitsus kuulutas võidusamba riiklikult oluliseks objektiks ja selle püstitamiseks kehtisid erireeglid, mis kandsid eesmärki avada sammas kiirkorras 28. novembril 2008. aastal (Kalamees 2008 *Sammas...*).

19. märtsil 2008. aastal leidis president Toomas Hendrik Ilvese eestvedamisel aset Vabadussõja võidusamba pooldajate ja vastaste kokkusaamine Kadriorus (Pihlak *et al* 2009:90). Kuigi meedias ilmus samba sobivust küsimuse alla seadvaid artikleid veel ka aprillis ja mais, sai peagi selgeks, et samba valmimise protsessi need ei mõjuta. Sisuanalüüsi käigus ilmnes, et meedia huvifookus liikus järjest enam olemasoleva kavandi realiseerimisega seotud küsimustele, näiteks nagu Harjumäe looduskaitseala ehituskeelu rikkumine, vajalike lubade saamine ja arheoloogilised väljakaevamised. Juulis 2008 võttis kaitseministeerium vastu otsuse, et samba rajamisel esile kerkinud tõrgete tõttu lükatakse valmimistähtaeg esialgselt 2008. aasta 28. novembrilt 2009. aasta 23. juunile, mil monument Vabaduse väljakul ka avati.

3.3 Avalik pöördumine „Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest“

3.3.1 Ilmumise kontekst

Alates 1991. aastast oli taasiseseisvunud Eesti ligi seitsmekümnes, viimasel kümnendil aga ligi viiekümnes üldhariduskoolis võimalik läbida usundiõpetuse tunde valik- või vabaainena (Lilleoja 2002, Pärtelpoeg 2003, Kalamees 2006).

Religiooniõpetuse temaatika tõusis jõuliselt fookusse sajandivahetusel seoses eetilise kriisi ilmingutega ühiskonnas. Üheks olulisemaks versta-postiks tuleb pidada president Lennart Meri 2000. aastal peetud vabariigi aastapäeva kõnet, milles Meri nimetas religiooni ühiskondliku tasakaalu tagajaks ja kutsus üles kiriku rolli kasvamisele: „*Kapitalismi vaimu peab toetama protestantlik eetika /../Siin näen suurt väljakutset meie kirikule ja usukasvatusele; moraaliõpetus peaks meie lastesse jõudma juba koolis, kodust rääkimata.*“ (Meri 2000).

2001. aastal sai Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse juures töötava religiooniõpetuse ainenõukogu esinaiseks TÜ usuteaduste lektor Pille Valk (Wikipedia 2009). Valk nägi religiooniõpetusele Eesti koolides suurt potentsiaali: „*/../võib öelda, et religiooniõpetusel võiks olla oluliselt suurem roll meie haridusmaastikul, kui seda võimaldab praegu valikaine staatuses vähestes koolides õpetatav aine.*“ (Valk 2002:178). Valk argumenteeris, et pluralistlikus ja turumajandusele orienteeritud globaliseerivas maailmas võiks religiooniõpetus anda noortele kultuuriloolisi teadmisi, arendada avatud identiteeti, vaimseid väärtusi ning kõlbelist kasvatust (*ibid.*). 2001.-2002. aastani andis Eesti Teadusfond Valgule grand nr 4634 uurimisprojekti “Kaasaegse religiooniõpetuse kontseptsioon Eesti üldhariduskoolile” ellu viimiseks (*ibid.* 2002:174). Projekti raames valmis 2002. aastal religiooniõpetuse ainekava tööversioon (*Religiooniõpetuse...* 2002), mis seadis eesmärgiks ühtlustada seni valikaineeks olnud religiooniõpetuse sisu ja kujundada see üldhariduskoolides kohustuslikuks õppeaineiks, mille käigus kõigis kolmes õppeastmes tuleks läbida 35-tunnine religiooniõpetuse kursus (*ibid.* 2002).

2002. aastal allkirjastasid peaminister Siim Kallas ja Eesti Kirikute Nõukogu Eesti Vabariigi valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide protokoll (Eesti vabariigi... 2002), mis nägi ette kirikute ja riigi süstemaatilist koostööd kümne eri ministeeriumi haldusalas, millest esimene ja olulisim on koostöö Haridusministeeriumiga (nüüd Haridus- ja teadusministeerium – O.K.). Viimane sätestab „*usundite õpetamist (õppekavad, õppematerjal), pedagoogide riiklikku koolitustellimust, kaplanite riiklikku koolitustellimust, riigiametnike koolitamist religioonialastes küsimustes ja noorsootööd.*“ (ibid. 2002:3). Peaminister Kallas põhjendas toona koostöö vajalikkust sellega, et „*religioosete teadmiste kohapealt valitseb meie ühiskonnas vaakum ././ Kirik on olnud pikka aega ühiskonnast välja tõrjutud, kuid religioonil, usuteadvusel ja teadmistel usust peaks olema ühiskonnas vääriline koht.*“ (Hinrikus 2002). Formaalsete suhete määratlemine riigi ja kiriku vahel viis usuringkondade aktiivsema osavõtuni ühiskondlikust debatist ja ühtlasi nendepoolse taotluseni otsustusprotsessides senisest enam kaasa rääkida.

2005. aasta 11. novembril korraldas Eesti Evangeelne Luterlik Kirik Tallinnas konverentsi „Kristlikud väärtused Eesti poliitikas“, millest võtsid osa teadlased, kultuuritegelased ja poliitikud. Üheks sõnavõtjaks oli peaminister Andrus Ansip, kes rääkis oma ettekandes Eesti ühiskonna põhinemisest kristlikel juurtel ning võimalustest poliitikas kristlikke väärtusi jälgida.

Samuti väljendas Ansip oma nägemust religiooniõpetuse rolli kohta Eesti noorte hariduses: „*Minu seisukoht on, et religiooniõpetus././ peaks olema kooliprogrammi loomulik osa. Me võime arutleda tema vabatahtlikkuse või kohustuslikkuse üle, kuid selle õpetuse puudumist koolides tõlgendan ma antud juhul kui vabadust olla harimatu././Kristlikke põhimõtteid peaksime järgima kõigis oma otsustustes, olgu need siis seotud keskkonnakaitse, maksupoliitika või kasvõi ärikeskkonna kujundamisega.*“ (Ansip 2005). Nimetatud sõnavõtt ärgitas meedias järgmistel päevadel märkimisväärse diskussiooni ning sai ka käesolevas töös analüüsitava avaliku pöördumise *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest* (Vällik et al 2005) loomise üheks olulisimaks ajendiks (Lisa 5.3 Vällik:4).

3.3.2 Avaliku pöördumise teksti analüüs

Järgnev alapeatükk analüüsib diskursusanalüütiliselt avaliku pöördumise „*Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*“ teksti (vt Lisa 1.3).

Tabel 5 – Avaliku pöördumise „*Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*“ makropropositsioonid

M1 - Koolide usundiõpetuse ainekava tööversioon on kallutatud sisuga ja kooli sobimatu
M2 - Reaalainete mahu vähendamine üldhariduskoolis ohustab Eesti tulevikku
M3 - Ristiusul on Eestis väike kõlapind
M4 - Riigijuhtide toetus kristlikule kirikule on kohatu
M5 - Peaminister solvas ateiste
M5 - Oleme nimetatud suundumuste vastu

1. Sõnastus.

Sõnade kogemuslik väärtus. Avaliku pöördumise tekstis näivad paralleelselt domineerivat kodaniku ja lapsevanema rollid ja ideoloogiad, mida kehtestatakse sõnadega nagu: „*Vabariigi kodanike, lapsevanemate*“ „*meie laste toimetulek*“, „*kodanike põhiseaduslik*“ jt. Sagedased tekstisisesed ja joonealused viited seadusandlusele, nt: „*pidades silmas Eesti Vabariigi Põhiseadust (§§ 12, 40 ja 41)*“ näitavad, et võimu konstrueeritakse põhiliselt toetudes kirjalikult sätestatud kodanikuõigustele.

Kuna viimased kehtivad ühtviisi nii teksti koostajate kui ka allakirjutanute kohta, siis kõnetab tekst tavalugejat inklusiivselt – pöördumise koostanute perspektiivi näidatakse lugeja omaga ühtivana, ametialased erisused ei ilmne, poliitilisel parem-vasak skaalal teksti maailmavaade ei eristu. Samas on silmapaistev teksti koostajate positsioneerimine religioosses aspektis, nt: „*püüab jätta ekslikku muljet, nagu oleks religioon inimeste elu ja kultuuri vältimatu osa*“; „*teadmistepõhise ja ilmaliku ühiskonnakorraldusega vastuolus*“ jt.

Klassifikatsiooniskeemid. Tekst on üles ehitatud kahele ideoloogilisele erisusele:

1) Religioosne *versus* ilmalik – sündmused, agendid ja protsessid klassifitseeritakse usulise või mitteusuliseks. Sealjuures seob tekst religiooni kokku vabaduse kärpimise tumedama tuleviku tähendustega, nt: „*kahaneb meie laste toimetulek ja konkurentsivõime*“; „*Riiklik toetus ühele religioonile kahjustab kõikide kodanike*

põhiseaduslikku usuvabadust../“; ../nagu oleks eetika religiooni ainuõigus“ jt. Ilmalikkus seostatakse seevastu progressiivsuse ja arengu konnotatsioonidega: „XXI sajandi teadmistepõhise ja ilmaliku ühiskonnakorraldusega../“ jt. Viimane näide viitab, et religiooniga seonduvat, iseäranis riigivõimu tasandil, nähakse „õigelt teelt kõrvale kaldumise“ ja ohuna.

2) Demokraatlik versus ebademokraatlik – riigijuhtide tegevust, väljaütlemisi ja otsuste langetamist kirjeldatakse demokraatlikku ühiskonda sobimatu võimupositsiooni ärakasutamisenä, nt: „../märgates kõige kõrgemal riiklikul tasemel tehtavaid riigikirikule tunnuslikke eelistusi../“; „lugedes../Ansipi ühemõttelisest toetusest kristlusele ning../põhiseadusvastaseid ja solvavaid hinnanguid../“. Teksti koostajad viitavad vääradele otsustele, mida võimukandjad on rakendanud rahva ühiste väärtustega ümber käimisel. Selle võttega muudetakse temaatika tavalugeja jaoks oluliseks: „riigiasutuste lippude õnnistamine,../ Eesti Vabariigi aastapäeval toimuv jumalateenistus“ jt.

Sõnade suhte- ja väljendväärtus, protsessid ja osalejad. Pöördumise sõnastus on koostatud kodaniku ja lapsevanema seisukohast ning kõnetab otseselt või kaudselt viit tüüpi agente (Tabel 6):

Tabel 6 – Pöördumise agentide iseloomustamiseks kasutatud sõnade väljend- ja suhteväärtus		
Agent	Positiivne	Negatiivne
Riik	Ilmalik õigusriik, humanistlik eetika	Riigikirik
Religioon	-	Väike, ainuõigus, vältimatu
Religiooniõpetuse ainekava tööversioon, haridus	Areng, loodusteadus	Usu(ndi)õpetus, ekslik, evangeliseeriv, ühekülgne, tõrjuv
Võim, Andrus Ansip	-	Eelistus, ühemõtteline, solvav
Allakirjutanud	Kodanik, lapsevanem, õpetaja, teadlane	-

Pöördumise tekst on formaalne ning selles kasutatud sõnade suhteväärtus näib paigutavat nii allkirja andnud inimesed kui ka koostaja samale tasandile. Riigivõimu kirjeldatakse millenagi, millel on avalikkuse ees vastutus ja aruandekohustus: „märgates“; „lugedes“, „väljendame oma muret“ jt.

Kasutatud sõnade väljendväärtus kannab assotsiatsioonide omistamise eesmärki. Näiteks on võtmesõnana kasutusel „*usu(ndi)õpetus*“, mis on taotluslikult kahetähenduslik: sulge arvesse võtmata näib sõna väljendavat õpetust *usunditest* kui kultuurilisest nähtusest, sulge arvesse võttes aga õpetust eesmärgiga *uskuma* õppida. Tähendusrikas on adressaatide nimetamine: „*../Eesti Vabariigi kodanike, lapsevanemate, seadusloojate, õpetajate, teadlaste, omavalitsuste, inimõiguste ja –vabaduste eest seisjate ning kõigi teiste asjast huvitatute poole*“. Seeläbi luuakse ühest küljest ettekujutus äärmiselt laiast inimeste grupist, keda küsimus puudutab. Teisalt tõstatatakse pöördumisele positiivne foon, kõnetades hinnatud, üllaste ja austustväärivate ametite esindajaid.

Metafoorid on kasutusel vaid negatiivsete assotsiatsioonide loojatena: „*../omab väikest kandepinda*“ (on nõrgal alusel); „*../loob meelevaldse pildi*“ (moonutab reaalsust), „*rajatakse teed/..*“ (tegeletakse varjatult erahuvidega).

2. Grammatika.

Grammatiliste omaduste suhte- ja väljendväärtus. Modaalus. Avaliku pöördumise tekst on valdavalt deklaratiivne ja ehitatud üles jutustavatele lausetele. Seevastu välditakse deklaratiivsete modaالverbide kasutamist, mis teeb tekstist pigem tähelepanu juhtiva kui nõudeid esitava iseloomuga dokumendi. Enamik protsesse ja agente on kujutatud kaudsetena, nt: „*../jälgides elavat arutelu/..*“; „*../kuuldes plaanidest/..* jt. Argumendid on esitatud kokkuvõtivate hinnangutena, tuues vähe konkreetseid näiteid. Seeläbi paneb tekst suure rõhu lugeja taustateadmistele diskursuse kohta. Taustainfo on viidete kaudu kogutud pöördumise lõppu, võimaldades lugejal end kurssi viia. Vältitakse süüdiskursuse kasutamist konkreetsete agentide suhtes, välja arvatud peaminister Andrus Ansipi ning religiooniõpetuse ainekava osas. Asesõna „*meie*“ on kasutusel inklusiivselt – teksti lugejat kõnetatakse ühena autorite grupist. „*Meie*“ on samastatud vastutustundliku kodanikuga: „*../väljendame oma muret, et/..ja protesteerime otsustavalt/..*“.

3. Tekstistruktuurid.

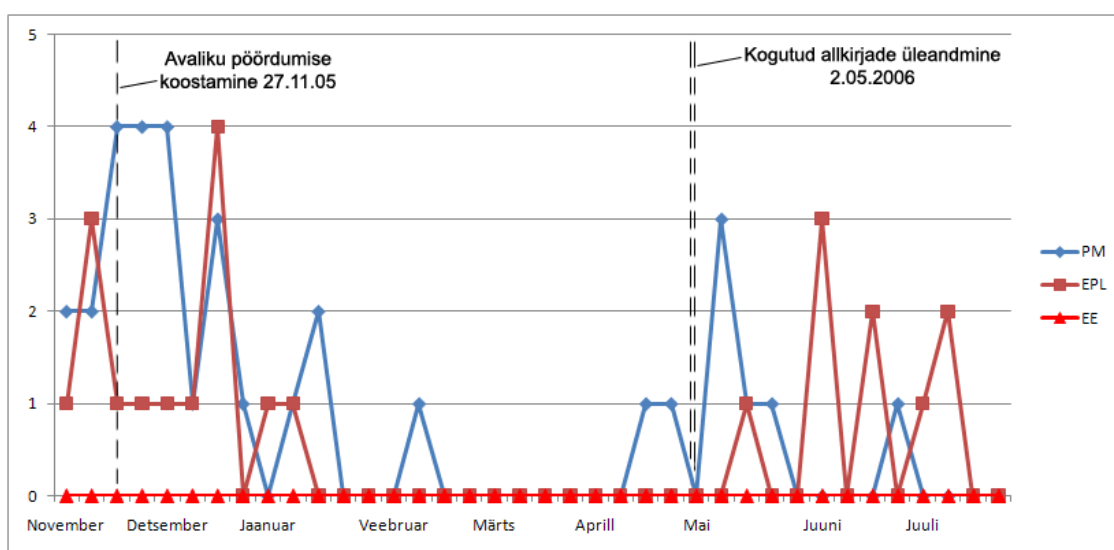
Avaliku pöördumise teksti võib tinglikult jagada neljaks alaosaks. Tekst on vormiliselt üles ehitatud ühe kohesiivse lausena, milles põhilause (P) „*Meie, allakirjutanud /../väljendame oma muret, et/../ ja protesteerime otsustavalt selliste suundumuste vastu*“ vahele on üles ehitatud argumentatiivsed alalause. Alalause esimene plokk kannab konteksti (K) andmise eesmärki: „*/../jälgides elavat arutelu usu(nda)õpetuse üle üldhariduskoolis/..*“ jt. Teises plokis jagatakse hinnanguid (H): „*pedagoogiliselt küündimatu religiooniõpetuse ainekava/..*“ jt. Pealause lõpeb üleskutsega (Ü): „*ja protesteerime otsustavalt selliste suundumuste vastu.*“ Teksti järel on toodud rida viiteid, mis kannavad konteksti (K) andmise eesmärki. Seega võib öelda, et pöördumise makrostruktuur vastab mudelile P-K-H-Ü-K. Taotluslikult lakoonilise ja konkreetse ülesehitusega soovitakse vältida tähenduste kaotsiminekut lugeja ja adressaatide jaoks. Võttes arvesse pöördumise ilmunisel valitsenud konteksti (usundiõpetus oli kujunenud avaliku arutelu teemaks seoses peaminister Ansipi sõnavõtuga), võib öelda, et antud avalik pöördumine oli usundiõpetuse küsimuses diskursiivse korra taastootja – pöördumise näol oli tegemist kaasaraajakijaga välja kujunenud argumentatsioon.

3.3.3 Meedia sisuanalüüsi tulemused

Meedia sisuanalüüsi abil leiti ajalehtedest Postimees, Eesti Päevaleht ja Eesti Ekspress artiklid, mis käsitlesid 2005. aasta lõpul ja 2006. aasta esimeses pooles usundiõpetuse teematikat. Sisuanalüüsi teostamise käigus ilmnas, et usundiõpetuse teematika tõusetub seoses uuritava avaliku pöördumisega meedias esile kahe, üksteisest ajaliselt eraldatud „lainena“. Seetõttu ei rakendatud sisuanalüüsi ajalisel piiritlemisel käesoleva töö peatükis 2.3 kirjeldatud põhimõtet analüüs kolm nädalat pärast teema raugemist lõpetada, vaid kaasati sisuanalüüsi mõlemad aktiivsed teemaperioodid.

Sisuanalüüsi alguskuupäevaks võeti 1. november 2005. aastal. Sisuanalüüsi lõpukuupäevaks kujunes 27. juuli 2006. aastal, millele eelneva kolme nädala jooksul ei olnud uuritavates väljaannetes usundiõpetuse teemalisi artikleid ilmunud.

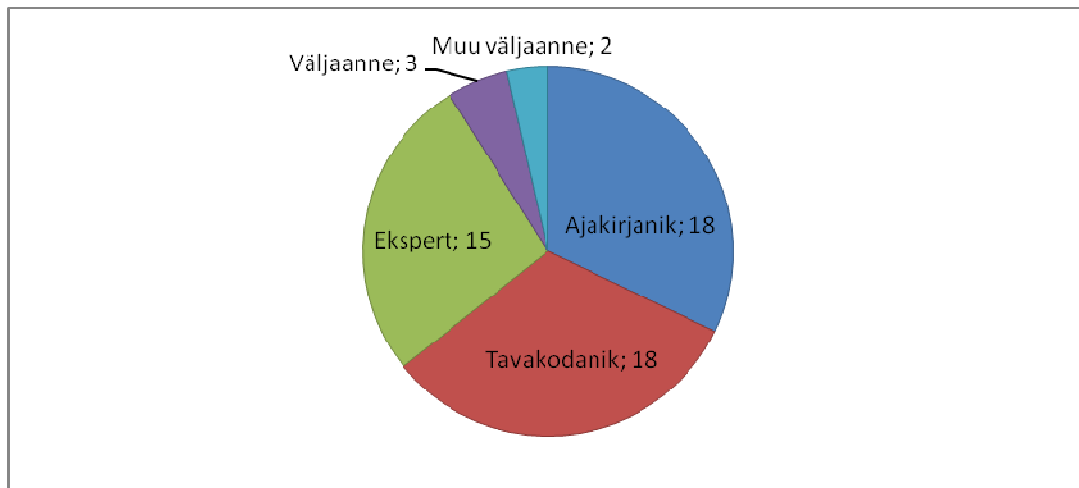
Üheksakuulise vaatlusperioodi jooksul ilmus kolmes väljaandes kokku 56 usundiõpetust käsitlevat teksti, neist 33 (59%) Postimehes (PM) ja 23 (41%) Päevalehes (EPL). Eesti Ekspressis (EE) usundiõpetuse-teemalisi artikleid ei tuvastatud. Nädalas ilmunud artiklite arv on väljaannete kaupa esitatud joonisel 11.

Joonis 11 – Nädalas ilmunud usundiõpetuse teemaliste artiklite arv väljaannete kaupa, 1. november 2005 – 27. juuli 2006.

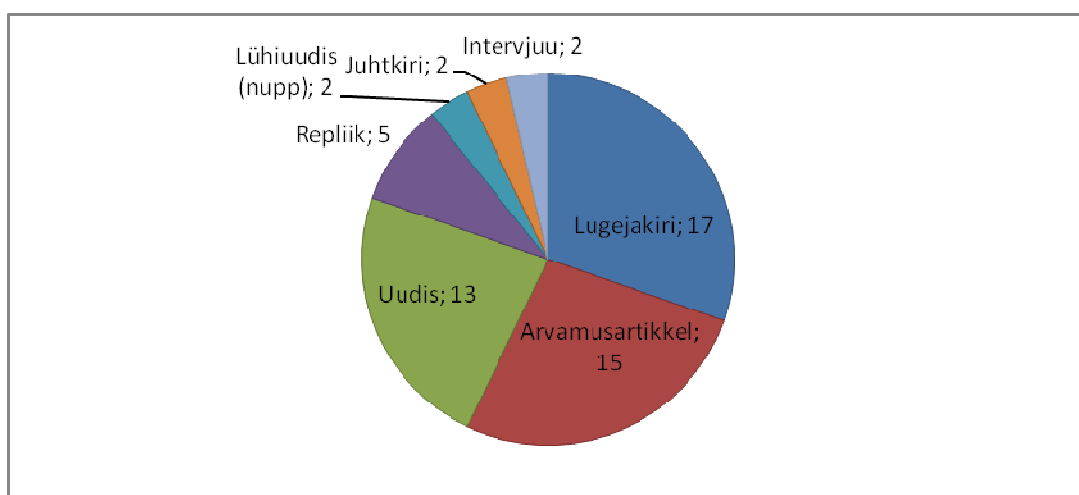
Jooniselt nähtub, et usundiõpetuse temaatika muutus uuritavates väljaannetes aktuaalseks pooleaastase vahega novembris 2005 ning aprilli lõpus 2006. Kahe aktiivse perioodi esimestes faasides leidsid aset ka avaliku pöördumise *Usuvabadusest ja usu(nda)õpetusest* (Vällik *et al* 2006) olulised etapid – pöördumise koostamine ja avalikustamine (joonisel märgitud ühekordse katkendjoonega) ning kogutud allkirjade üleandmine haridusministrile ning õiguskantslerile (tähistatud kahekordse katkendjoonega). Kuue nädala jooksul veebruari keskpaigast kuni aprilli lõpuni 2006. aastal oli teema käsitlemine raugenud. Usundiõpetuse käsitlemine leidis aset vaid päevalehtedes, nädalaleht Eesti Ekspress teemat ei puudutanud.

Usundiõpetust käsitletud artiklite autorite jaotuvus on toodud joonisel 12. Kokku 18 juhul oli teksti autoriks ajakirjanik (32,2%), 18 juhul tavakodanik (32,2%), 15 juhul oma ala ekspert (26,8%), 3 juhul väljaanne (5,3%) ning 2 juhul muu väljaanne (3,5%).

Joonis 12 – Usundiõpetuse teemal ilmunud artiklite jaotumine autorite alusel (*autor; tekstide arv*).

Usundiõpetust käsitletud tekstid jagunesid 7-sse žanrisse (Joonis 13). Kõige sagedamini ilmusid lugejakirjad – 17 korral (30,3%), arvamused – 15 korral (26,8%) ning uudised – 13 korral (23,2%). Vähem levinud olid repliigid – 5 (8,9%), lühiauudised (nupud) – 2 (3,6%), juhtkirjad – 2 (3,6%) ning intervjuud – 2 (3,6%).

Joonis 13 – Usundiõpetuse teemal ilmunud tekstide žanriline jaotuvus (*žanr; tekstide arv*).

Sisuanalüüsi käigus selgus, et kaardistatud 56-st usundiõpetust käsitlevast tekstist mainisid 3 käesolevas töös uuritavat avalikku pöördumist. Neist 2 ilmusid Postimehes ja 1 Eesti Päevalehes, Eesti Ekspressis pöördumist puudutavaid artikleid ei esinenud. Analüüsitavates väljaannetes pöördumist käsitlenud inimesed jagunesid staatuse alusel kolme gruppi: 2 eksperti, 1 tavakodanik ja 1 ajakirjanik. Kvalitatiivsel kodeerimisel jagunesid nende suhted avalikus pöördumises esitatud taotlusse järgnevalt: 2 juhul suhtuti pöördumise sisusse negatiivselt, 2 juhul suhtumine ei ilmnenu. Pöördumise ilmumisega samal päeval või pärast seda ilmus väljaannetes kokku 44 usundiõpetuse teemalist teksti, seega käsitlesid avalikku pöördumist 6,8 protsenti pöördumisele ajaliselt järgnenud kajastustest. Pöördumist maininud tekstide nimekiri on ära toodud käesoleva töö lisas 3.

3.3.4 Vastustekstide kvalitatiivne sisuanalüüs

Käesolevas töös on kvalitatiivselt analüüsitud kolme teksti (vt Lisa 3.3), mis ilmusid uuritavates väljaannetes pärast avaliku pöördumise *Usuvabadusest ja usu(nda)õpetusest* (Vällik *et al* 2005) avalikustamist ning käsitlesid suuremal või vähemal määral selle sisu. Analüüsi tulemusel ilmnis järgnev diskursiivne skeem:

1) *Avalikku pöördumist hinnati pigem negatiivselt või neutraalselt, kui positiivselt. Sagedasemalt toodi pöördumisele hinnangute andmisel välja kood „liialdav“, nt: „Pilt, mis tagasiside ankeetidest vastu vaatab, ei tunnista küll seda, et kriitika selles avalikus pöördumises oleks asjakohane.“ (Kübar 2006); „././Tauno Teder nimetas usuõpetuse vastaste pöördumist emotsionaalseks././“ (Kübar 2006).*

2) *Avaliku pöördumise kajastamisel pandi suurem rõhuasetus allakirjutanute hulgale ja argumentatsioonile, kui nõudmistele. Analüüsitud tekstid iseloomustasid pöördumist enamasti koodi „suur allakirjutanute hulk“ kaudu, nt: ././mis oli eile õhtuks saanud juba ligi 500 toetajat (Kübar 2005); ././ligi 1800 allkirja kogunud pöördumine././ (Kalamees 2006); ././üle tuhande allkirjaga pöördumise././ (Günter 2006).*

3) Avaliku pöördumise sisu portreeteriti valdavalt vastu olemise, mitte millegi (nt usuvabaduse) saavutamise kaudu. Seejuures jagunesid väited kaheks: ühed tekstid kujutasid pöördumise vastuolu riigiga, nt: *Valitsuse usuõpetusesõbraliku poliitika vastane*../ (Kübar 2005), teised aga kristliku kirikuga, nt: *Kristliku kiriku liiga suurt rolli koolide religiooniõpetuses kritiseerivad aktivistid*../ (Günter 2006).

3) Avalikku pöördumist kirjeldati pigem vähest mõju omavana kui mõjukana. Seejuures esines sagedamini koodi „teadmata“ alla kuuluvaid väiteid, nt: *../üleskutse jääb internetti üles kuuks ajaks. Seejärel kavatseb ta saabunud ../ valmis materjalidega kuhugi pöörduda.* (Kübar 2005); *Teadus- ja haridusministeerium teatas, et nad ../ pole oma seisukoha veel kujundanud* (Günter 2006). Samuti kirjeldati pöördumist otsesõnu vähemõjukana, nt: *../Jaana Padrik ütles, et pöördumise võtab õiguskantsler Allar Jõks vaid teadmiseks.* (Günter 2006).

3.3.5 Semistruktureeritud ekspertintervjuu analüüs

Semistruktureeritud ekspertintervjuu viidi läbi avaliku pöördumise *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest* (Vällik et al 2005) teksti autori Martin Vällikuga (vt intervjuu transkriptsioon Lisa 5.3). Avalik pöördumine on Välliku loodud internetilehel www.skeptik.ee koos toetusallkirjadega üleval tänaseni, mistõttu õnnestus uurijal probleemideta saada pöördumise autoriga otsekontakt. Vällik andis intervjuuks nõusoleku esimesel küsimisel.

1. *Avaliku pöördumise koostamise idee autor ja ajendid.* Pöördumise idee autoriks oli koostaja ise. Intervjuu sisuanalüüsil ilmnes, et pöördumise loomise põhjuse peamise alakategooriana nimetati soovi seista teatud ühiskonnagrupi huvide kaitseks: *“Tol hetkel tundus, et selline kallutatus või ka nende inimeste riiklikul tasemel halvaks panu nende inimeste suhtes, kes ei võta seda religiooniteemat nagu südameasjaks või nagu tõsiselt, et selline halvaks panu oli häiriv.”* (Lisa 5.3, Vällik:2).

2. *Avaliku pöördumise vormi valiku põhjendused.* Avaliku pöördumise vormi valikut põhjendades ilmneseid kaks koodi – „intuitiivne valik“ ja „varem tehtud“: „*././teisi ei tulnud meelde. ././ avalikke pöördumisi oli ka varem tehtud ja jäi nagu kõrvu, et selline meetod on olemas. ././ kui teised on juba teinud - sellega on võimalik saavutada selline uudisekünnis ja jõuda laiemale avalikkusele - siis tundus, et seda meetodit võiks kasutada.*“ (Lisa 5.3, Vällik:7). Intervjuust selgus, et varasem avalike pöördumiste kogemus Vällikul puudub. Avalike pöördumiste koostamise oluliste omadustena kirjeldati teksti tasakaalustatuse ja toetajate leidmise problemaatikat: „*See on muidugi omaette kunst neid pöördumisi ka sellisel kujul teha, et kedagi nagu ära ei pahanda või vähemalt, et neid olulisi toetajaid ära ei pahanda. Ja see liitlaste leidmine on ka kunst omaette.*“ (Lisa 5.3, Vällik:62).

3. *Avaliku pöördumise koostamise ja avaldamise protsess.* Intervjuust ilmnese, et pöördumise autoriks oli Vällik üksi. Enne pöördumise avalikuks tegemist andsid sellele hinnangu lähemad tuttavad: „*Ma koostas selle küll üksi, aga lasin tal mõnda aega settida. Aga ma avalikustasin ta teatud ringis ja lasin inimestel seda siis nagu kritiseerida või täpsustada või... et ta natuke nagu küpseks.*“ (Lisa 5.3, Vällik:10). Valminud pöördumine pandi üles rahvusvahelisele veebileheküljele, mis võimaldab toetusallkirjade andmist petitsioonile. Pöördumise avalikustamise protsessi iseloomustatakse nii „personaalse“ kui ka „impersonaalse“ koodi kaudu: „*Ilmselt (jõudsid allkirja andjad veebilehele – O.K.) osaliselt nende meediakajastuste kaudu. Osaliselt sellest, et hakkajamad inimesed olid selle ka oma südametunnuseks võtnud ja levitasid seda aadressi siis internetifoorumites päris jõuliselt, täitsa ilma minu tõuketa.*“ (Lisa 5.3, Vällik:30). „*Ma saatsin pressiteateid meediakanalitele ja... noh, teavitustööd tuleb ikka teha ././ Muidugi, iga pöördumise üks eesmärkidest on kindlasti see, et võimalikult paljud sellest teada saaksid.*“ (Lisa 5.3, Vällik:20).

4. *Avaliku pöördumise eesmärk ja hinnangud mõjule.* Intervjuust ilmnese, et pöördumise eesmärgid jagunevad kolme koodi alla - „teadlikkuse tõstmine“, „ühiskondliku julguse kasv“ ning „religiooniõpetuse ainekava muutmine“: „*Esiteks inimeste teadlikkuse tõus ././Et inimestel üldse oleks julgust ennast väljendada. Ja kui neile üks asi ei meeldi, mitte*

vaikides kaasa minna või nohiseda omaette, vaid ././ teha ka mõni konstruktiivne ettepanek. ././ Võib-olla ka see asi, et kui selle religiooniõpetuse ainekavaga edasi tegeletakse, et siis võetaks ka arvesse teisi lähenemisviise.“ (Lisa 5.3, Vällik:16,18). Intervjuust selgub, et koostajal polnud pöördumise esitamise hetkel suuri lootusi selle mõjule otsustusprotsessidele, küll aga pöördumise rollile sõnumikandjana: „Ilmselt ma ei lootnud väga, pigem oli see, et need inimesed, kes ise asja juures on, võtavad kuulda seda, et on ka teistsuguseid arvamusi.“ (Lisa 5.3, Vällik:26). Pöördumise mõju tajuti isiklikul tasandil ja positiivsena: „Inimesed, jah, kirjutasi. Pigem need, kes kirjutasi, olid nõus ja avaldasid toetust. ././osad pidasi ka vajalikuks isiklikult kirjutada ja põhjendada, miks neile see asi korda läheb... ütleme kümnekond.“ (Lisa 5.3, Vällik:46). Grupi tasandil mõju ei tajutud ja avalikkuse tasandil ei osatud seda hinnata.

Intervjuust ilmnas, et peamiseks võtteks, mille abil avaliku pöördumise mõjukust suurendada võiks, hinnati ühiskondliku tähelepanu ülalhoidu: „././kui teema on aktuaalne, siis tuleb seda teemat igast nurgast igal võimalikul puhul nagu edasi puhuda, et leek ei vaibuks. Osaleda igasugustel diskussioonidel ja käia kohal, saata arvamusi, kirju ja kõike muud sellist teha aktiivselt.“ (Lisa 5.3, Vällik:58). Samateemalise avaliku pöördumise võimaliku mõjukuse suhtes tänase Eesti kontekstis nähakse plusse ja miinuseid: „././kodanikuühendused, kes kuidagi suhestuvad selle teemaga, nende toetus võiks olla küll tõhusam juba. ././läbipõimunud võrgustikke on praegu pisut rohkem kui tol ajal ././ - mis teatud tingimustel on väga mõjukad ja suurt vastukaja võivad tekitada. Samas mitmesuguseid algatusi, pöördumisi on kohutavalt palju. Seda on nii lihtne teha.“ (Lisa 5.3, Vällik:62,64).

3.3.6 Sündmuste käik ja tagajärjed

Usundiõpetuse teemaline diskussioon meedias algas 12. novembril 2005. aastal seoses peaminister Andrus Ansipi sõnavõtuga EELK konverentsil „Kristlikud väärtused Eesti poliitikas.“ Avalik pöördumine *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest* ilmus kaks nädalat hiljem, 27. novembril 2005, olles debatis kaasaráákija ning pakkudes võimalust taotlusele toetust avaldada. Pöördumine jõudis leheveergudele teksti tagamaid uurivas Postimehe

artiklis 30. novembril (Kübar 2005). Pöördumise autor Martin Vällik kutsuti oma nägemust selgitama usundiõpetuse aruteludele Kirikute nõukogusse, siseministeeriumi usuaasjade osakonda ja riigikogu kultuurikomisjoni (Lisa 5, Vällik:44). Usundiõpetuse debatt lakkas meediakanalites veebruaris 2006. aastal.

Usundiõpetuse arutelu järjekordne tõus leidis aset 2006. aasta aprillis, kui õiguskantsler Allar Jõks tegi Hugo Treffneri gümnaasiumile märkuse kõrvaldada religiooniõpetus kooli humanitaarharu kohustuslike ainete nimekirjast, kuna see oli vastuolus mitme seadusega (BNS 2006). Kool järgis õiguskantsleri ettepanekut ning muutis aine sama aasta maikuus vabatahtlikuks. Õiguskantsleri tähelepanujuhtimisega kattus ajaliselt ka avalikule pöördumisele *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest* kogunenud 1882 toetusallkirja üleandmine haridusministrile, kaitseministrile, riigikogule ja õiguskantslerile 3. mail 2006. aastal. Pöördumise väiteid toetava märgukirja saatis riigikogule ka Tallinna teadlaste maja (Kalamees 2006).

2006. aasta lõpus valmis religiooniõpetuse ainenõukogul Pille Valgu juhtimisel *Religiooniõpetuse ainekava koos kommentaaridega* (Valk 2007), mis võrreldes viis aastat varem ilmunud tööversiooniga ühildus paremini riikliku õppekavaga, rõhutas ainekava mittekonfessionaalsust ja võttis osaliselt arvesse varasemat kriitikat religiooniõpetusele (*ibid.*).

Uuele ainekavale toetudes algatasid 17 riigikogulast 2006. aasta novembris ning 24 riigikogulast 2007. aasta veebruaris põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning haridusseaduse muutmise eelnõu, mille kohaselt muutuks religiooniõpetus gümnaasiumiastmes kohustuslikuks (Mäekivi 2006 *Religiooniõpetus..*, SLÕL Online 2007). Kumbki eelnõudest ei leidnud valitsuse ega riigikogu toetust. Peaminister Andrus Ansip põhjendas, et kuigi ta isiklikult pooldab religiooniõpetuse aine sisseviimist kõigis üldhariduskoolides, ei olnud valitsus selles küsimuses üksmeelne. Ta viitas otsuses ka koolilaste vähesele huvile aine vastu, mis tuleneb õppevahendite ja koolitatud õpetajaskonna nappusest (Mäekivi 2006 *Religiooniõpetus..*).

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku arengukava 2008-2017 summeerib käesoleval kümnendil religiooniõpetuse vallas toimunud arutelud järgnevalt: „*Tuleb tõdeda, et eesti poliitikute hoiak kiriku suhtes on tunduvalt heatahtlikum ja mõistvam, kui seda näib olevat avalikkuse ja meedia oma. Rahva kirikukaugus ning avalikkuse nõrk arusaamine usu- ja kirikuküsimustest ilmnes eriti 2005. aasta lõpul toimunud ägedas mõttevahetuses religiooniõpetuse teemadel. Positiivsena võib esile tuua peaminister Andrus Ansipi avalikku toetust religiooniõpetusele, mis aitas esile tuua religiooniõpetuse pooltargumente. Käesoleval ajal on Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus andnud välja „Riikliku õppekava materjalid”, kus küll pühendatakse peatükk kõlbluse ja väärtuste kujundamisele erinevatel kooliastmetel, kuid religiooniõpetus aina on välja jäänud.*“ (Eesti Evangeelse... 2008:8-9).

Religiooniõpetuse ainenõukogu juht Pille Valk suri pärast rasket haigust 12. septembril 2009 (Wikipedia *Pille Valk*), pärast mida jäi religiooniõpetuse ainenõukogu aktiivne tegevus soiku. Töö mõjud aga avaldusid 2011. aastast jõustunud uues Põhikooli ja gümnaasiumi seaduses. Viimane sätestab religiooniõpetuse valikainena, mida õpetatakse vaid riikliku ainekava alusel kuid mida on kolme õppesuunaga gümnaasiumil õigus ühel õppesuunal kohustuslikuks muuta (*Gümnaasiumi riiklik õppekava* 2011, §11). Seeläbi toimib igasugune üldhariduskooli religiooniõpe Eestis ühtedel alustel ning taastus ka Hugo Treffneri gümnaasiumi õigus anda usundiõpetust kohustusliku õppeainena.

4. Diskussioon ja kokkuvõtted

4.1 Diskussioon

Käesolevas peatükis vaadeldakse ja analüüsitakse uurimustöö tulemusi vastavalt uurimisküsimustele saadud vastustele. Peatükk on jaotatud neljaks osaks: esmalt vaadeldakse tulemusi iga juhtumi põhiselt ning seejärel neid juhtumiüleselt kõrvutades.

Avalik pöördumine „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“

Avalik pöördumine langes 2006. aasta presidendivalimiste aktiivsesse perioodi riigikogu ja valimiskogu valimisvoorude vahel. Seega polnud pöördumine mitte arutelu algataja vaid diskursiivse korra taastootja.

Diskursusanalüüsi käigus ilmnas, et avaliku pöördumise makropropositsioonides sedastati ohu tekkimist riigi tulevikule ja võimalust seda vältida Toomas Hendrik Ilvese valimisega presidendiks. Pöördumise tekst taotles lugejate ühinemist kirjale allakirjutanutega. Kasutatud klassifikatsiooniskeemid – aus *versus* ebaaus, enamus *versus* vähemus, pädev *versus* ebapädev – näitavad, et pöördumise argumentatsioon ehitati üles hinnangutele, ideaalidele ja sümbolväärtustele rõhuvalt. Kasutatud võtted iseloomustavad, et teksti abil konstrueeriti lugejaga ühist väärtuspõhist identiteeti, mille võimu nähakse kollektiivses seisukohavõetus. Teksti autoriga tehtud intervjuu analüüs näitas, et pöördumise koostaja taotlus oli aktiveerida lugejaid oma toetusest vastavas veebikeskkonnas märku andma ja seeläbi mõjutada valijameeste meelsust presidendivalimistel.

Teksti ilmumisega samal ja järgmisel nädalal tõusis presidendivalimiste teemaliste artiklite arv uuritavates meediakanalites hüppeliselt. Siiski näib kasv olevat seotud pigem valimiste lähenemise kui avaliku pöördumise ilmumisega. Valimisteteemalistest tekstidest käsitlesid pöördumist vaid 8 ehk 3,8 protsenti pärast pöördumist ilmunud tekstidest.

Analüüsitavates väljaannetes pöördumise suhtes seisukoha võtnud inimesed jagunesid staatuse alusel nelja gruppi: 4 eksperti, 2 ajakirjanikku, 1 poliitik ja 1 tavakodanik. Kvalitatiivsel kodeerimisel jagunes nende meelestatus avalikus pöördumises esitatud taotluse järgnevalt: 4 juhul suhtuti sisusse positiivselt, 1 juhul nii positiivselt kui ka negatiivselt, 1 juhul negatiivselt ja 2 juhul suhtumine ei ilmnenu.

Resonantsi meedias iseloomustab see, et avalikku pöördumist hinnati pigem positiivse kui negatiivse, seejuures jagati hinnanguid kahel erineval tasandil: 1) pöördumise ilmutamisele kui sotsiaalsele nähtusele, 2) pöördumise sisule. Esimese puhul on hinnangud vaid positiivsed, teise puhul nii positiivsed kui ka negatiivsed. Avaliku pöördumist kui nähtust kirjeldati kriisilukorra karakteristikuna ja kodanike kaasajana avalikku arutellu. Avalikku pöördumist peeti mõjukaks, kuid valdavalt sellele allakirjutanud 80 kultuuritegelase autoriteedi läbi, mitte pöördumise võimekuse läbi muuta valimistulemusi.

Pöördumise poolt esile kutsutud silmapaistvamaks pöördeks antud teemavaldkonnas oli Villu Reiljani väljaütlemine, milles ta soovitas kultuuritegelastel Ilvese toetamise asemel omade liitude juurde jääda. Pöördumise võimalikuks resonantsiks otsuste langetamise valdkonnas võib pidada ka valimistulemusi, mis lõppesid pöördumise koostajate jaoks soodsalt.

Ekspertintervjuu analüüsi käigus ilmnis, et teksti autori ootused avaliku pöördumise mõjukusele põhinesid tema varasemal positiivsel kogemusel selle žanriga ja olid seetõttu kõrged. Pöördumise mõju valimistulemusele ei osanud autor hinnata, küll aga nägi võimalikku mõju inimestele kahes plaanis: 1) pöördumine aktiveeris mõlema kandidaadi toetajate leerid ning võis panna seni kahevahel olnud inimesed poolt valida, 2) pöördumine lõi avalikkuses positiivse fooni seoses kultuuritegelaste kindlameelse kodanikujulguse ülesnäitamisega. Isiklikul tasandil avaldus pöördumise mõju koostajale pigem negatiivse, sest tekitas hilisemaid pingeid allakirjutanutega.

Avalik pöördumine „Vabadussõja võidusamba vastu“

Avalik pöördumine ilmus 2008. aasta veebruaris perioodil, mil Vabadussõja võidusamba teemaline arutelu uuritavates meediakanalites puudus. Seega võib öelda, et pöördumine osutus arutelu tekitajaks ehk diskursiivse korra muutjaks.

Diskursusanalüüsi käigus ilmnes, et avaliku pöördumise makropropositsioonides sedastati nii võidusamba kavandi kui kogu konkursi ebaõnnestumine, nõuti rahva arvamuse arvestamist ning uue kavandikonkursi korraldamist. Pöördumise tekst oli koostatud arhitektuurieksperti tasandilt, mistõttu see kandis oma võimu valdavalt ekspertarvamuse kaudu. Samas rõhuti ka sümbolväärtustele, nagu euroopalikkus ja demokraatlikkus. Teksti autoriga tehtud intervjuu analüüs näitas, et ta eristas pöördumise koostamisel põhjust (võimalus sõna võtta, debatti algatada) ning taotlust (loobumine Võidusamba rajamisest).

Teksti ilmunisega samal ja järgmistel nädalatel kasvas võidusamba teemaliste artiklite arv hüppeliselt. Avalik pöördumine oli küll teema algataja, kuid artiklite arvu kasvu ühe põhjustajana tuleb arvestada ka Eesti Arhitektide Liidu samal ajal tehtud avaldust. Võidusamba teemalistest tekstidest käsitlesid pöördumist 15 ehk 15,3 protsenti pärast pöördumist ilmunud tekstidest.

Analüüsitavates väljaannetes pöördumist käsitlenud inimesed jagunesid staatuse alusel nelja gruppi: 10 eksperti, 2 tavakodanikku, 2 väljaannet ja 1 ajakirjanik. Kvalitatiivsel kodeerimisel jagunesid nende suhted avalikus pöördumises esitatud taotlusse järgnevalt: 5 juhul suhtuti positiivselt, 5 juhul negatiivselt ja 5 juhul suhtumine ei ilmnenu.

Vastustekstide sisu diskursiivne skeem näitas, et avaliku pöördumise puhul anti hinnanguid nii selle sisule kui ka pöördumisele kui nähtusele. Mõlemal puhul esinesid positiivsed ja negatiivsed hinnangud pea võrdsena. Pöördumise kui nähtuse puhul rõhutati positiivsena kodanikuühiskonna tegusust, negatiivsena aga seda, et deklaratiivne

pöördumine lõhestab ühiskonda. Avalikku pöördumist hinnati mõjukaks debati loomise plaanis, kuid selles esitatud taotluste realiseerumist peeti vähetõenäoliseks.

Ühiskondliku resonantsi olulisemaid väljundeid oli kaitseminister Jaak Aaviksoo kommentaar, mille ta nimetas avalikku pöördumist sobimatuks pingete tekitamiseks. Samuti ärgitas pöördumise tekitatud diskussioon mitmeid organisatsioone kujundama küsimuses oma seisukohta. Vastukaaluks avalikule pöördumisele algatati internetis 2008. aasta märtsi esimestel päevadel vastukampaania samba toetuseks. President Ilves kutsus sambavastased ja pooldajad ümarlauale, mis piirdus vestlusega. Samba valmimisprotsessi avalik pöördumine mõjutada ei suutnud.

Ekspertintervjuu analüüsil ilmnas, et pöördumise koostajal oli varasem pöördumise esitamise kogemus, mis eesmärgi ei täitnud. Sellele vaatamata olid lootused avalikule pöördumisele olemas. Pöördumise mõju avalikkusele kirjeldatakse polariseerivana – see pani inimesi oma seisukohta enam välja kujundama. Mõju isiklikul, grupi ega otsuste tasandil ei täheldatud.

Avalik pöördumine „Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest“

Avalik pöördumine ilmus 2005. aasta novembris perioodil, mil usundiõpetuse küsimus oli seoses peaminister Ansipi sõnavõtuga äsja kujunenud analüüsitavates meediakanalites aruteluteemaks. Seega oli avalik pöördumine diskursiivse korra taastootja.

Diskursusanalüüsi käigus ilmnas, et avaliku pöördumise makropropositsioonides sedastati vastumeelsus riigivõimu eelistustele kristliku kiriku suhtes ning nähti ohtu religiooniõpetuse üldhariduskoolides kohustuslikuks muutmises. Avaliku pöördumise tekstis domineerisid paralleelselt kodaniku ja lapsevanema rollid ja ideoloogiad – pöördumise koostanute perspektiivi näidati lugeja omaga ühtivana. Teksti autor nimetas pöördumise koostamise põhjusena soovi seista teatud ühiskonnagrupi huvide kaitseks.

Kuigi nõudmisi tekstis otsesõnu ei esitatud, nimetas autor teksti eesmärgidena teadlikkuse tõstmist, ühiskondliku julguse kasvu ning religiooniõpetuse ainekava muutmist.

Teksti ilmumise järgsel perioodil kasvas religiooniõpetuse teemaliste artiklite arv märgatavalt. See toimus kahes erinevas etapis – pöördumise avalikustamisel ning sellele kogutud toetusallkirjade üleandmisel. Religiooniõpetuse teemalistest tekstidest käsitlesid pöördumist 3 ehk 6,8 protsenti pärast pöördumise loomist ilmunud tekstidest. Analüüsitavates väljaannetes pöördumist käsitlenud inimesed jagunesid staatuse alusel kolme gruppi: 2 eksperti, 1 tavakodanik ja 1 ajakirjanik. Kvalitatiivsel kodeerimisel jagunesid nende suhted avalikus pöördumises esitatud taotlusse järgnevalt: 2 juhul suhtuti pöördumise sisusse negatiivselt, 2 juhul suhtumine ei ilmnenu.

Pöördumist käsitlenud tekstide diskursiivne skeem näitas, et pöördumist hinnati pigem negatiivselt või neutraalselt, kui positiivselt. Suurem rõhuasetus pandi allakirjutanute hulgale ja argumentatsioonile, kui nõudmistele. Avalikku pöördumist kirjeldati pigem vähest mõju omavana kui mõjukana.

Ühiskondlik resonants pöördumisele avaldus analüüsitavates väljaannetes ilmunud uudisartiklite näol. Pöördumise autor Martin Vällik kutsuti oma nägemust selgitama usundiõpetuse aruteludele Kirikute nõukogusse, siseministeeriumi usuasjade osakonda ja riigikogu kultuurikomisjoni. Tallinna teadlaste maja toetas pöördumist ja saatis riigikogule omapoolse märgukirja.

Ekspertintervjuu analüüsist selgub, et koostajal polnud pöördumise esitamise hetkel suuri lootusi selle mõjule otsustusprotsessidele, küll aga pöördumise rollile sõnumikandjana. Grupi tasandil mõju ei tajutud ja avalikkuse tasandil ei osatud selle ulatust hinnata. Pöördumise mõju tajuti isiklikul tasandil ja positiivsena – sest kümnekond aktsioonist kuulnud inimest võtsid koostajaga isiklikult ühendust ja avaldasid toetust.

Uurimustulemustes ilmnunud ühisjooned

Kolmest juhtumianalüüsi käigus uuritud avalikust pöördumisest saavutas enda seatud eesmärgi täielikult vaid üks – avalik pöördumine „*Toetades Ilvest, aitame Eestit*“. *Usuvabaduse ja usundiõpetuse* teemaline avalik pöördumine saavutas põhieesmärgi osaliselt – tulemustest ilmneb, et religiooniõpetuse ainekavasse viidi pöördumise järgselt sisse olulisi muudatusi ning kohustusliku õppeaine asemel rakendus see vabaaine vormis. Vabadussõja võidusamba vastane pöördumine oma lõppeesmärgi ei saavutanud.

Nimetatule vaatamata tuleb tähele panna, et olenemata eesmärgi täitmise mahust pidasid kõigi pöördumiste autorid pöördumise ilmnemist teema arutelule kasulikuks – seda nähti nii informeeriva kui ka osapooli kaasatõmbava – polariseeriva - vahendina.

Avalike pöördumiste diskursusanalüüs näitas, et neid luuakse tekstidena, mille põhivahendiks on inklusiivse „*meie*“ kasutamine, ühisidentiteedi loomine ning võimupositsiooni andmine lugejale.

Viimasest võib tuleneda ka see, miks mitmel analüüsitud juhul tõusis aruteluteemaks ka pöördumine kui vahend ise. Sageli anti meediakanalites ilmunud vastukajades erinevaid hinnanguid pöördumise ilmumise faktile ja pöördumise sisule. Kui ka avaliku pöördumise sisuga ei pruugitud alati nõustuda, peeti selle ilmumist kui sotsiaalset nähtust positiivseks. Sel moel võis avaliku pöördumise mõju avalduda ühiskondlikul tasandil - pöördumise ilmumisele reageerinud arvamused artiklites redefinieeriti pöördumise näitel kodanikuühiskonna ja demokraatia rolle.

Kõigi kolme juhtumianalüüsi puhul ilmnis, et probleemteema kajastuste autoritest moodustasid märkimisväärselt suure osa eksperdid ja tavalugejad: *presidendivalimiste* teema puhul 21,3%, *võidusamba* teema puhul 45,3% ja *religiooniõpetuse* teema puhul 58,9%. See number näib viitavat asjaolule, et kõik uuritud probleemteemad olid olulise tähendusega laia spektri ühiskonnaliikmete jaoks, kes ei soovinud jääda diskussioonis sõnaõiguseta.

Seevastu oma vastustekstides avalikke pöördumisi kõnetanute hulgas on ekspertide osakaal tavalugejatega võrreldes märgatavalt suurem (vt ptk-d 3.1.3, 3.2.3, 3.3.3). Seega on eksperdid altimad nii avalikku pöördumist käsitlema kui ka sellele hinnanguid andma.

Ekspertintervjuudest ilmnes kaasaegsete avalike pöördumiste tihe seos info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ning sotsiaalvõrgustikega. Viimased ole tänuväärseks vahendiks mitte ainult pöördumise koostaja jaoks sõnumi levitamisel, vaid pöördumine võib võrgustiku kaudu levida ka ilma koostaja juhtimiseta. Seega ilmnes, et sotsiaalvõrgustike oluline koht käesoleva töö teooriaosas loodud mudelis õigustab end – võrgustikud on üheks olulisemaks abimeheks pöördumise toetusallkirjade kogumisel.

4.2 Vastavus uurimisküsimustele

Uurimistöö käigus õnnestus leida vastused pea kõigile uurimisküsimustele analüüsi all olnud tekstide piires. Uurimuse käigus ilmnes, et keerulisimaks osutus avaliku pöördumise üldmusteri kaardistamine. Sageli oli selle põhjuseks see, et pöördumise koostaja mälestused pöördumise loomise vahetutest detailidest olid uurimuse läbiviimise ajaks osaliselt ununenud. Samuti mängis rolli see, et meeskonnatööna sündinud avalike pöördumiste puhul ei pruukinud pöördumise koostaja olla seotud selle levitamisega.

4.3. Kriitika uurimismeetodile ja uuringule

Mitmete erinevate andmekogumise ja andmeanalüüsi meetodite rakendamine mõju-uuringus andis ühest küljest tänuväärset materjali aset leidnud muutuste kohta uuritava nähtuse erinevatel tasanditel, ent seadis uurija mitmel korral ka valiku ette. Kuigi kogutud andmete maht ja mitmekülgsus võimaldanuks avada analüüsitud avalikke pöördumisi veel mitmest küljest, tuli need uuringu keskse fookuse säilitamiseks välja jätta.

Mõju-uuringutele iseloomulikult ilmnes ka käesoleva uurimuse läbiviimisel, et uurimisvaldkonnas ilmnenud nähtuste vahel on harva võimalik luua üheseid põhjuslikke seoseid, kuna need võivad olla esile kutsutud või mõjutatud paljude erinevate muutujate poolt. Seetõttu on uurimuses suur roll uurija tõlgendustel ning võimalike tähenduslike süsteemide ja mustrite välja toomisel andmete kõrvutamise kaudu.

Kolme juhtumianalüüsi pinnalt on võimatu teha laiaulatuslikke üldistusi Eestis levinud avaliku pöördumise meetodile. Küll aga annab käesolev töö valdkonna esimese omalaadse uuringuna kätte suunised, kuidas seda tulevikus teha võiks. Nagu ka käesolevas töös tsiteeritud Corner (2000) märgib, võib eeldada teksti mõju avaldumist mitte ainult poliitiliste vaid ka kultuuriliste tagajärgedena ning mõjuna lugeja alateadvusele. Seetõttu võib järgmise sammuna anda avaliku pöördumise mõju uurimisel parimaid tulemusi auditooriumiuuring, mis on läbi viidud vahetult pärast pöördumise esitamisega kaasnenud arutelu ja otsustusprotsesside raugemist avalikkuses.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö annab ülevaate avaliku pöördumise kui kodanikuühiskonna eesmärkide saavutamise vahendi teoreetilistest lähtekohtadest ning uurib kolme juhtumianalüüsi varal, kas ja kuidas nende avalike pöördumiste mõjud on väljendunud.

Töö teoreetilises osas käsitleti kaasaegseid massimeedia ja ühiskonnateooriaid, et nendele toetudes kirjeldada avaliku pöördumise võimalikku toimemudelit, mis seob omavahel põhjuslikku seosesse saatja, sõnumi, kanali ja adressaadi. Uurimuse empiirilises osas viidi läbi analüüs, milles avaliku pöördumise mõjumehhanismi mudeli tuvastamiseks kõrvutati kolme avalikku pöördumist: „*Usuvabadusest ja usu(nda)õpetusest*“ (2005), „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ (2006) ning „*Avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu*“ (2008). Analüüsi esemeks kõigi kolme pöördumise puhul olid nii avaliku pöördumise koostaja ja tema nägemus, pöördumise tekst ise kui ka refleksioonid tekstile meedias. Võrdluse eesmärgiks oli tuvastada arutelu kulgemisprotsessid ning lõpptulemusena hinnata selle kaudu avaliku pöördumise tulemuslikkust.

Juhtumianalüüsil selgus, et kolmest analüüsitud pöördumistest saavutas enda püstitatud eesmärgi täielikult vaid üks pöördumine. Sellele vaatamata ilmnis juhtumite ühise joonena asjaolu, et need käivitasid meediakanaleis lisaks oma probleemteema aktiivsemale käsitlemisele ka arutelu kodanikuühiskonna rolli üle. Analüüsitud juhtumid näitasid, et avalik pöördumine ei pruugi alati olla kõige tulemuslikum vahend oma tahte saavutamiseks, kuid see õigustas koostajate ootusi avalikkuse tähelepanu koondaja, arutelu algataja ja kodanike tahte väljendajana. Samuti ilmnis, et avaliku pöördumise toimimise protsessi käigus ei pruugi teksti taotlused jääda pelgalt paberile, sest võimukandjad võivad pöördumise koostajais näha tõsiseltvõetavat arutelupartnerit.

Summary

This master's thesis gives an overview of the theoretical basis of public letters as means of achieving the aims of the civic society. Based on three case studies, this master's thesis examines the nature and extent of the effects of these public letters.

In the theoretical part of the thesis, modern theories on mass media and the society were examined to use them as a basis of creating a possible model of effect of public letters, which would causally bind the sender, the channel and the receiver of the public letter. In the empirical part of this master's thesis, case study method was used to determine the model of the mechanism of effect of public letters by juxtaposing and analysing three public letters: „*Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*“ (“Of freedom of belief and religious education”, 2005), „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ (“By supporting Ilves, we help Estonia!", 2006) and „*Avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu*“ (“A public letter against constructing the War of Independence Victory Column according to the winning design” 2008). The objects of analysis in each of the three cases were the drafter of the text and the drafter's vision, the text itself and the reflections on the text in the media. The aim of the comparison was to determine the model of the course of the discussion as well as evaluate the effectiveness of the claims stated in the public letter.

The case studies revealed that out of the three public letters examined, only one public letter achieved its aim fully. However, a common characteristic of all the public letters was that, in addition to initiating a discussion in media channels on the topic covered in the public letter, they also initiated a wider discussion on the role of the civic society. The cases analysed in the course of this research revealed that a public letter may not always be the most fruitful means of achieving one's will. The public letters did, however, justify the drafters' expectations regarding the public letters' role as the concentrator of the public's attention, the initiator of discussions and an instrument for expressing the will of the citizens. The case studies also revealed that in the process of the operation of the public letter, the claims stated do not always remain on the paper since public officials and authorities may see the drafters of the public letters as credible discussion partners.

Kasutatud allikad

- Aarelaid, J. et al (2001). *Kaks Eestit: sotsiaalteadlaste avalik pöördumine*. Riigikogu Toimetised. URL: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11991>. Vaadatud 23.04.2011.
- Aaskivi, Ü. (2006). *Riigikoguliikme ustavusvanne*. Postimees, 29.08.2006, lk 13.
- Ansip, A. (2005). *Kasvame kristlikel juurtel*. URL: <http://www.eelk.ee/ettekanne.php?id=23>, vaadatud 9.05.2011.
- Arjakas, K. (2001). *Presidendivalimiste õppetunnid*. Riigikogu Toimetised (2001) nr. 4, lk. 27-33.
- Atonen, M. (2001). *Erakondlikud presidendivalimised*. Riigikogu Toimetised 4/2001, lk 34-37.
- Auväärt, L. (2006). *Presidendivalimised võitis meedia*. Eesti Päevaleht, 6.10.2006, lk 22.
- Avalik pöördumine* (2008). URL: <http://www.vabadusesammas.co.ee/>, (kasutatud mai 2011).
- BNS, (2006). *Jõks: Treffneri kool peab usuõpetuse vabatahtlikuks tegema*. Postimees Online, 25.04.2006, URL: <http://sudoku.postimees.ee/260406/esileht/siseuudised/199348.php>, vaadatud 14.05.2011.
- BNS, (2006). *Rahvaliit alustab Rüütli toetuseks allkirjade kogumist*. Postimees, 14.09.2006, lk 4.
- BNS, (2006). *Reiljan: kultuuritegelased võiksid jääda oma liistude juurde*. Postimees Online, URL: http://www.postimees.ee/240906/esileht/siseuudised/presidendivalimised_2006/218110.php, vaadatud: 19.05.2011.
- Bryant, J. & M.B. Oliver (eds.) (2009). *Media Effects: Advances in Theory and Research*. New York: Routledge.
- Bukovski, V. (2010). *Väsitamissõda bürokraatia vastu*. Paju, I. & S. Oksanen (eds). *Kõige taga oli hirm. Kuidas Eesti oma ajaloost ilma jäi*. Tallinn: Eesti Päevalehe AS.
- Butsch, R. (2007). *How Are Media Public Spheres?* Butsch, R.(ed.) *Media and Public Spheres*. New York: Palgrave MacMillan.
- Carpenter, D. P. (2003). *The Petition as a Tool of Recruitment: Evidence from the Abolitionist Congressional Campaign*. URL: www.yale.edu/coic/carpenter.doc, vaadatud: 14.05.2011.
- Carpentier, N. et al (2007). *Media Technologies and Democracy in an Enlarged Europe*. The Intellectual Work of the 2007 European Media and Communication Doctoral Summer School. Tartu: Tartu University Press.
- Corner, J. (2000). *„Influence“, the Contested Core of Media Research*. Curran, J. & M. Gurevich (eds). *Mass Media and Society*. Third Edition. New York: Oxford University Press.
- Curran, J. (1992). *Mass Media and Democracy: A Reappraisal*. Curran, J. & M. Gurevich (eds). *Mass Media and Society*. Second Edition. New York: Routledge.
- Curran, J. (2000). *Rethinking Media and Democracy*. Curran, J. & M. Gurevich (eds). *Mass Media and Society*. Third Edition. New York: Oxford University Press.

Dahlgren, P. (2000). *Media, Citizenship and Civic Culture*. Curran, J. & M. Gurevich (eds.) Mass Media and Society. Third Edition. New York: Oxford University Press.

EAL, (2008). *EAL seisukoht Vabaduse väljakule rajatava monumendi kohta*. URL: <http://www.arhliit.ee/uudised/eal/287/>, vaadatud: 19.05.2011.

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. *Arengukava 2008-2017*. (2008). URL: <http://www.eelk.ee/arengukava.php>, vaadatud: 14.05.2011.

Eesti Päevaleht, (2008). *Vabadussammas saab üha enam vastaseid ja liitlasi*. Eesti Päevaleht, 8.03.2008, lk 5.

Eesti Vabariigi valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide protokoll, (2002). URL: http://www.ekn.ee/dokumendid/vv_ekn_yhishuvi_17.10.02.pdf, vaadatud: 9.05.2011.

EMOR, (2006). *Rahvas valiks ülekaalukalt presidendiks Toomas Hendrik Ilvese*. 10.08.2006. URL: <http://www.emor.ee/rahvas-valiks-ulekaalukalt-presidendiks-toomas-hendrik-ilvese/>, vaadatud 19.05.2011.

EMÜ Keskkonnakaitse üliõpilaste selts *et al*, (2006). *Poliitika ülikoolis*. Postimees, 22.09.2006, lk 15.

Eslas, U. (2008). *Ike Volkov: kunstnikud on ise tulemuses süüdi*. Postimees, 1.03.2008, lk 12.

European Parliament, (2011). *Petitions*. URL: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=49>, viimati vaadatud 1.05.2011.

Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. Longman, London and New York.

Glynn J. C. *et al* (2004). *Public Opinion*. Second Edition. Oxford: Westview Press

Gomm, R. *et al* (2000). *Case Study Method: Key Issues, Key Texts*. London: SAGE

Gümnaasiumi riiklik õppekava, (2011). Riigi Teataja, 6.01.2011, URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011002>, vaadatud: 14.05.2011.

Günter, A. (2006). *Aktivistide usupöördumine kogus üle tuhande allkirja*. Postimees, 3.05.2006, lk 7.

Habermas, J. (1993). *Further Reflections on the Public Sphere*. Calhoun, C. (eds.) Habermas and the Public Sphere. Cambridge: MIT Press

Habermas, J. (2001). *Avalikkuse struktuurimuutus*. Tallinn: Greif

Hinrikus, H. (2002). *Vabariigi Valitsus ja Eesti Kirikute Nõukogu töötavad välja ühishuvide protokoll*. URL: <http://www.valitsus.ee/et/uudised/pressiteated/valitsuse-pressiteated/1847/vabariigi-valitsus-ja-eesti-kirikute-noukogu-tootavad-valja-uhishuvide-protokoll>, vaadatud: 9.05.2011.

Ideon, A. (2006). *Võitja meeskond*. Eesti Ekspress, 28.09.2006, lk 10.

Ilves presidendiks! (2006). URL: <http://www.ilvespresidendiks.net/>, (kasutatud mai 2011).

Jensen, K.B. & R. Helles (2011). *The internet as a cultural forum: Implications for research*. New Media Society, 8.03.2011 (pub.), URL: <http://nms.sagepub.com/content/early/recent>.

Justiitsministeerium. (2007). *Eesti elanike õigusteadlikkuse uuring*. Tallinn: Õiguspoliitika osakond, Õigusloome ja õiguskeele talitus.

Kalamees, K. (2006). *Usuvaidluse hetkeseis: õpetus massidesse*. Eesti Päevaleht, 20.06.2006, lk 5.

Kalamees, K. (2008). *Sammas kerkib igapidi erandkorras*. Postimees, 10.03.2008, lk 5.

Kalamees, K. (2008). *Valitsus avas rahalaeka Vabadussõja võidusamba jaoks*. Postimees, 29.02.2008, lk 5.

Kangur, M. (2007). *Võidusamba esikohatöö ei leia kunstnike heakskiitu*. 21.08.2007, URL: <http://www.postimees.ee/210807/esileht/siseuudised/277991.php>, vaadatud: 14.05.2011.

Katz, E. (1956). *The Two-Step Flow of Communication: An Up-to-date Report on a Hypothesis*. Public Opinion Quarterly, vol 21, no 1. pp. 61-78. Oxford: Oxford University Press.

Kiin, S. & R. Ruutsoo & A. Tarand, (1990). *40 kirja lugu*. Tallinn: Olion.

King, G. et al (1994). *Designing Social Inquiry. Scientific Interference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press

Kivimaa, K. (2008). *Miks me algatasime Vabadussõja võidusamba vastase kampaania*. Eesti Ekspress, 28.03.2008, lk 16.

Kivirähk, A. (2006). *Laulva revolutsiooni viimane kontsert*. Eesti Päevaleht, 25.09.2006, lk 2.

Koch, T. (2006). *Eesti räpane sisepoliitika võtab Gaudeamuselt ühe salmi*. Postimees, 1.09.2006, lk 5.

Kolga, V. (2006). *Põlevad presidendikandidaadid*. Eesti Päevaleht, 19.09.2006, lk 3.

Korsten, T. (2004). *Kirjalik vastupanu nõukogude okupatsioonile*. Põhjarannik, 31. märts, <http://arhiiv.pohjarannik.ee/article.php?sid=7081>, vaadatud 17.05.2011.

Kotov, R. (2008). *Võidusamba konflikt väljakuga*. Eesti Päevaleht, 25.03.2008, lk 3.

Kruse, E. (2008). *Demokraatiast ja sambast*. Postimees, 4.04.2008, lk 16.

Kruut, M. (2006). *Meedia ei ole presidendi vastu vaid objektiivne*. Postimees, 18.09.2006, lk 17.

Kund, O. (2009). *Avalikud pöördumised Eesti meedias 2000-2008*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Kübar, E. (2005). *Astronoom protesteerib usuõpetuse vastu koolis*. Postimees, 30.11.2005, lk 6.

Kümin, B. & A. Würgler, (1997). *Petitions, Gravamina and the early modern state: local influence on central legislation in England and Germany (Hesse)*. University of Warwick. URL: http://www.ashgate.com/pdf/tis/9780860785361_ROW.pdf, vaadatud: 14.05.2011.

Lagerspetz, M. (2007). *Kodanikuühiskonna lühisõnastik*. Tallinn: Triip

- Lasswell, H. (1948). *The Structure and Function of Communication in Society*. Bryson, L. (ed). The Communication of Ideas. New York: Institute for Religious and Social Studies
- Lauristin, M. (2006). *Puhtalt lehelt?* Eesti Päevaleht, 25.09.2006, lk 3.
- Lauristin, M. (2008). *Vabadussammas ja (e-)demokraatia*. Postimees, 14.03.2008, lk 14.
- Liivoja, R. (2006). *Poliitika üksnes poliitikutele?* Eesti Päevaleht, 19.09.2006, lk 2.
- Lilleoja, L. (2002). *Eesti usuõpetuse traditsioonid*. URL: <http://www.eelk.ee/~ltund/postimees/post91.html>, vaadatud 9.05.2011.
- Lippmann, W. (2007). *Public Opinion*. USA: BN Publishing.
- Lõhmus, A. (2008). *Enn Soosaar: rahva alateadvus otsibväljendusvõimalusi*. Postimees, 19.04.2008, lk 2.
- McCombs, M. & D. L. Shaw (1972). *The Agenda Setting Function of Mass Media*. Public Opinion Quarterly, 36:177-187.
- McQuail, D. (ed.) (2007) Mass Communication, Volume II. SAGE Benchmarks in Communication. London: SAGE.
- McQuail, D. (ed.) (2007) Mass Communication, Volume IV. SAGE Benchmarks in Communication. London: SAGE
- Meri, L. (2000) *Vabariigi President Eesti Vabariigi 82. aastapäeval Estonia teatrisaalis 24. veebruaril 2000*. URL: <http://vp1992-2001.vpk.ee/est/k6ned/K6ne.asp?ID=3694m>, vaadatud 9.05.2011.
- Mutz, C. D. (1998). *Impersonal Influence. How Perceptions of Mass Collectives Affect Political Attitudes*. Cambridge: Cambridge University Press
- Muuli, K. (2001). *Karistus ülbuse eest*. Postimees, 22.09.2001, lk 15.
- Mäekivi, M. (2006). *Rüütel riigikogus presidendiks ei kandideeri*. 18.05.2006. URL: <http://www.postimees.ee/180506/esileht/siseuudised/202164.php>, vaadatud: 19.05.2011.
- Mäekivi, M. (2006). *Tuntud muusikud annavad Ilvese toetuseks 23. septembril kontserdi*. Postimees, 12.09.2006. URL: http://www.postimees.ee/200906/esileht/siseuudised/presidendivalimised_2006/217683.php, vaadatud 19.05.2011.
- Mäekivi, M. (2006). *Religiooniõpetus ei leidnud valitsuse heakskiitu*. 23.11.2006, URL: <http://www.postimees.ee/171206/esileht/siseuudised/230363.php>, vaadatud 14.04.2011.
- Number10.gov.uk, (2011). *E-petitions*. URL: <http://petitions.number10.gov.uk/>, viimati vaadatud 1.05.2011.
- Olbri, K-M. (2008). *Hammas hamba vastu*. Postimees, 13.03.2008, lk 15.
- Pihlak, J. et al (2009). *Vabadussõjast võidusambani*. Tallinn: Valgus.
- PM online, (2006). *Rahvaliit: Haritlastel on endiselt erk sotsiaalne närv*. Postimees, 14.09.2006, lk 5.

- Postimees (2006). *Keskpartei valis Rüütli*. 14.08.2006, URL: <http://www.tarbija24.ee/170806/esileht/siseuudised/213072.php>, vaadatud 19.05.2011.
- Postimees (2006). *Avalik kiri*. Postimees, 19.08.2006, lk 5.
- Postimees, (2008). *Rahva hääl. Veebiallkirjad on kui meelevaldus*. Postimees, 5.03.2008, lk 2.
- Postimees Online, (2006). *Lapsevanemad paluvad Rüütli loobuda*. Postimees, 21.09.2006, lk 4.
- Pärtelpoeg, M. (2003). *Kuuldused kohesest kohustuslikust religiooniõpetusest on liialdatud*. Eesti Kirik nr. 14, 9.04.2003. URL: <http://www.eestikirik.ee/node/11093>, vaadatud 14.05.2011.
- Rajalo, P. (2006). *President Rüütel ütles „jah“ uuesti kandideerimisele*. 8.06.2006, URL: http://www.postimees.ee/080606/esileht/siseuudised/204844_1.php, vaadatud 19.05.2011.
- Rajalo, P. (2006). *Villu Reiljan ja Edgar Savisaar löid käed*. 15.08.2006, URL: <http://www.postimees.ee/190806/esileht/siseuudised/213198.php>, vaadatud 19.05.2011.
- Raun, A. (2008). *Kunstiakadeemia nõukogu asus sambavastaste leeri*. Postimees Online, 4.03.2008. URL: <http://rooma.postimees.ee/190308/esileht/siseuudised/315579.php>, vaadatud 19.05.2011.
- Reisberg, U. (2007). *Nõukogude aja representatsioon Eesti Päevalehes ja Postimehes septembris 2006*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Religiooniõpetuse ainekava tööversioon*. (2002). URL: <http://www.eelk.ee/religiooniopetus2.html>, vaadatud 14.05.2011.
- Rudi, H. (2008). *Veel üks kõrgkool liitus võidusamba vastastega*. Postimees Online, 5.03.2008. URL: <http://rooma.postimees.ee/190308/esileht/siseuudised/315810.php>, vaadatud 19.05.2011.
- Scollon, R. (1998). *Mediated discourse as social interaction. A Study of News Discourse*. New York: Longman
- Sildam, T. (2006). *Ilves hoiab Rüütli ees kindlat edumaad*. Postimees, 18.09.2006, lk 3.
- SLÕL Online, (2007). *Valitsusel puudub seiskoht religiooniõpetuse suhtes*. 8.02.2007, URL: <http://www.ohuleht.ee/217680>, vaadatud 14.05.2011.
- Soosaar, E. (2007). *Enn Soosaar: pange see sammas püsti*. 28.08.2007, URL: <http://rooma.postimees.ee/060907/esileht/arvamus/279300.php>, vaadatud 14.05.2011.
- Zaret, D. (1996). *Petitions and the "Invention" of Public Opinion in the English Revolution*. American Journal of Sociology, Vol. 101, No. 6 (May, 1996), pp. 1497-1555. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tarand, A. (2005). *Kiri ei põle ära. Päevaraamat 1980-...* Tallinn: Eesti Päevalehe AS.
- Taras, M. (2007). *Vabadussõja võidusambana kerkib Ingeri bastionile 28-meetrine rist*. 16.08.2007. URL: <http://www.epl.ee/artikkel/396361>, vaadatud 14.05.2011.
- Tarvas, A. (2008). *Sobimatu rist*. Eesti Päevaleht, 10.03.2008, lk 16.
- Titscher, S. et al (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: SAGE.

- Toetades Ilvest, aitame Eestit!, (2006). Postimees, 14.09.2006, lk 6.
- Toomet, V. (2008). *Minu reliikvia on vabadus*. Eesti Päevaleht, 2.03.2008, lk 2.
- Troldahl, V.C. *A Field Test of a Modified "Two-Step Flow of Communication" Model*. Public Opinion Quarterly 30.04.1966, lk 609-623.
- Tüür, E.-S. (2006). *80 kirjast ja omadest liistudest*. Eesti Päevaleht, 16.09.2006, lk 3.
- Uudelepp, A. & A. Ideon, E. Nestor, R. Rosimannus, V. Pettai (2006). *Presidendi valimine – erakondade konsensuspoliitika proovikivi*. Riigikogu Toimetised nr. 14, (2/2006). Lk 21-30.
- Valitsus.ee, (2008). *Valitsuse pressikonverentsi stenogramm, 28. veebruar 2008*. URL: <http://www.valitsus.ee/et/uudised/pressikonverentsid/6098/valitsuse-pressikonverentsi-stenogramm-28-veebbruar-2008>, vaadatud: 19.05.2011.
- Valk, P. (2002). *Religiooniõpetus – anakronism või alahinnatud võimalus?* URL: www.us.ut.ee/.../Religiooniõpetus+-+anakronism+või+alahinnatud+võimalus.doc, vaadatud: 9.05.2011.
- Valk, P. (2007). *Religiooniõpetuse ainekava koos kommetaaridega*. Religiooniõpetuse õpetamisest. Tallinn: Argo.
- Voss, van L. H. (ed.) (2002). *Petitions in Social History*. Cambridge: Cambridge University Press
- Välik et al (2005). Avalik pöördumine *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*. URL: <http://www.petitiononline.com/evpsuv/petition.html>, vaadatud 14.05.2011.
- VVK, (2001). *Vabariigi presidendi valimised 2001. aastal*. URL: <http://www.vvk.ee/arhiiv/10599/vabariigi-presidendi-valimised-2001>, vaadatud: 14.05.2011.
- VVK, (2006). *Vabariigi presidendi valimised 2006*. URL: <http://vvk.ee/arhiiv/10599/vabariigi-presidendi-valimised-2006>, vaadatud 19.05.2011.
- Wikipedia, (2009). *Pille Valk*. URL: http://et.wikipedia.org/wiki/Pille_Valk, vaadatud 9.05.2011.
- Wodak, R. & M. Meyer, (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE

Lisad

Lisa 1 – Analüüsitavate avalike pöördumiste tekstid

1. **Toetades Ilvest, aitame Eestit!** [Avalik pöördumine Eesti ühiskonnale toetamaks Toomas Hendrik Ilvese kandidatuuri presidendivalimistel]. 26881 allakirjutanut. (14.09.2006) URL: <http://www.ilvespresidendiks.net/allkirjad/>

Hetkeseisuga on antud **26881** häält [Vaata](#)

Ilves presidendiks!

23. septembril saab Eesti valimiskogus uue presidendi. Kuid juba käivad jutud sellest, kuidas valijamehi püütakse kõikvõimalike hüvedega mõjutada. Kellele lubatakse koolikatust ja kellele midagi muud. Üha enam juurdub mõtteviis, et Eesti riigis võib kõike teha, sest juriidiliselt on ju kõik korrektne. Mida arvad sellest sinis?

Toeta oma allkirjaga Toomas Hendrik Ilvest, vaid nii saab Eesti presidendi, kes viib meid edasi. Näitame tagatoota mänguritele, et presidendiks saab see, keda rahvas kõige rohkem toetab!

Anna oma hääl

NETI KAMPANIA KÄIGUS KÕRUTUD E-POSTI ADRASSE EI ANTA VÄLJA KOLMANDALE OSAPOLELE. ADRASSE EI KESUTATA PRÄMIINISE, KUI ADRASSEDELE SAADAKSE INFO, SISE KINULT KOONNUNUD KATTEDE EDASISE KREKRIKU KÕHTA KÕIK VÄLE- JA NÄLJANINED KÕRUTAKSE NIIKIRJADEST VÄLJA.

saada sõbrale!

Iga hääl loeb! Saada üleskutse kampaanias osalemiseks kahele sõbrale. Vaid koos suudame me teha Eestile presidendi, kes viib Eestit edasi!

Meie, 80 allakirjutanut, ei kasvatame enam taluda presidendivalimiste käigus tekkinud olukorda, mis on muutmas Eestit umbiseks kolkaks. See nõrgendab eestlaste enesekust ja meie riigi usaldusväärsust – seega meie riigi tuleviku.

Seetõttu me võtame endale vastutuse olla Toomas Hendrik Ilvese usaldusmeesteks ja tagame, et meie presidendikandidaadi saab bea riigipea.

Jaan Kross, Viivi Luik, Arvo Pärt, Neeme Järvi, Ain Kaalep, Jaan Kaplinski, Olev Subbi, Enn Põldrops, Jüri Arrak, Erast Parmasto, Ita Ever, Kalle Kiisk, Aarne Üksküla, Merle Karusoo, Mart Saarma, Fred Jüris, Kuno Areng, Tõnis Mägi, Ellen Nait, Enn Soosaar, Doris Kareva, Jaak Järut, Riho Sibul, Reet Linna, Andres Tolts, Mait Summatavet, Leonhard Lapin, Dimitri Kaljo, Leo Mõtus, Peeter Tulviste, Hillar Aben, Mart Meri, Hirvo Surva, Vardo Rumessen, Ivani Ilja, Ave Alavainu, Andrus Kivirähk, Ilmar Raag, David Vsevolod, Jaak Johanson, Mihkel Raud, Ülle Lichtfeldt, Ain Lutspepp, Jaan Tätte, Peeter Laurits, Hardi Volmer, Jeanus Rohumaa, Imbi Paju, Peeter Simm, Mart Juur, Janno Põldma, Heiki Ernits, Hannes Võrno, Kuur Aasma, Peeter Oja, Ülo Krigul, Hendrik Toompere jun, Tõnu Oja, Jüri Aarma, Jaan Elken, Lauri Vahtre, Ülar Mark, Helmet Raja, Jaan-Olle Andressoo, Mare Mikof, Marko Mäetamm, Kaido Ole, Jaan Kõlleiko, Hele Treier, Tiina Tammemälu, Asko Künnap, Julia Maria Künnap, Anu Kalm, Dan Mikkin, Viive Noor, Regina Lukk-Toompere, Juss Pihlo, Jaan Tammisaar, Tuule-Kristin Vaikla, Urmo Vaikla

Kui sooviksid järgmise Eesti presidendina näha Toomas Hendrik Ilvest, siis anna siin oma hääl. Ilves presidendiks!

Eesnimi:

Perekonnanimi:

E-mail:

SAADA

Sõber1 (e-mail):

Sõber2 (e-mail):

Sinu e-mail:

SAADA SÕBRALE

Repro 1 - *Ilves presidendiks!* Toetusallkirjade kogumise veebikeskkond, september 2006.

Anna oma hääl!
www.ilvespresidendiks.net

Repro 2 – Avalik pöördumine *Toetades Ilvest, aitame Eestit!*, Postimees, 14. september 2006.

Toetades Ilvest, aitame Eestit!

Meie, 80 allakirjutanut, ei kavatse enam taluda presidendivalimiste käigus tekkinud olukorda, mis on muutmas Eestit umbseks kolkaks. See nõrgendab eestlaste eneseusku ja meie riigi usaldusväärust – seega meie riigi tulevikku.

Jaan Kross, Jaan Kaplinski, Kaljo Kiisk, Aarne Üksküla, Enn Põldroos, Erast Parmasto, Mart Saarma, Arvo Pärt, Tõnis Mägi, Viivi Luik, Ain Kaalep, Ita Ever, Merle Karusoo, Olev Subbi, Jüri Arrak, Fred Jüssi, Kuno Areng, Neeme Järvi

Kokku on pöördumisega ühinenud 80 kultuuritegelast ja teadlast.

23. septembril koguneb kolmsada nelikümmend seitse meie hulgast Estonia kontserdisaali valima Eestile riigipead. Vaid 347, ent see on sihiseadmise päev kogu riigile. Me soovime, et sel päeval valitav rada viiks Eesti ähvardavast umbsusest eemale avarama eluvaate poole. Seetõttu me võtame endale vastutuse olla Toomas Hendrik Ilvese usaldusmeesteks ja tagame, et meie presidendikandidaadist saab hea riigipea.

President Arnold Rüütel on pälvinud meie tänu, veendes kolm aastat tagasi kõhklejaid toetama Eesti ühinemist Euroopa Liiduga. Praegu laseb president Rüütel end kahel erakonnal küüniliselt ära kasutada parteiliste eesmärkide saavutamiseks, mis ei ole kooskõlas riigipea rolliga demokraatlikus riigis. Tänase Eesti suurim mure ongi poliitilise kultuuri nappus, mis teeb meele mõruks kaasmaalastel ning kahandab Eesti usutavust välispartnerite silmis.

Peatselt valitaval riigipeal tuleb raudse järjekindlusega püsida erakondlike huvide sõltumatu tasakaalustajana. Presidendil peab olema terav silm ning vahe keel, et hoiatada avalikkust selliste sise- ja välispoliitiliste arengute eest, mis ohustavad Eesti demokraatlikku ning euroopalikku rada.

Me kinnitame valijameestele, et Toomas Hendrik Ilves suudab presidendina rääkida oma rahvaga ausalt ka valusatest asjadest ning esindada meid oskusliku rajaleidjana välissuhtluses – nagu seda tegi president Meri. Toomas Hendrik Ilvese analüüsivõime ja tulevikku suunatud pilk, tema kodumaa-armastus ning rahvusvaheline kogemus on voolinud temast isiku, kes järgmisel viiel aastal suudab Eesti Vabariigi presidendina oma rahvale rohkem anda kui tema vastaskandidaat Arnold Rüütel. Me teame, et nii arvab ka enamus eestlastest.

Me hoolime oma vabast riigist ning kutsume kõiki üles jätkama kokkuhoidva ja avatud Eesti ülesehitamist. Meie üleskutse on nõudlik, sest peame seda oma kohustuseks. Meie üleskutse on avalik, sest me armastame Eestit.

Anna oma hää!

www.ilvespresidendiks.net

2. **AVALIK PÖÖRDUMINE.** [Avalik pöördumine presidendi, peaministri ja kaitseministri poole ning allkirjade kogumine Internetis Vabadussamba sellisel kujul ehitamise vastu] 8037 allkirjutanut. (koostatud: 25.02.2008, ilmunud: 28.02.2008). URL: <http://www.vabadusesammas.co.ee/>

Eesti Vabariigi president hr. Toomas-Hendrik Ilves
Eesti Vabariigi peaminister hr. Andrus Ansip
Eesti Vabariigi kaitseminister hr. Jaak Aaviksoo

AVALIK PÖÖRDUMINE
25. veebruar 2008

Meie, allkirjutanud, ei ole nõus Vabadussõja võidusamba püstitamisega Vabaduse väljakule 2007. aastal valitud konkursi kavandi järgi, mis kujutab endast klaasist obeliski Vabadussõja ristiga, sest:

1. Peame seda lahendust ebaprofessionaalseks ning ebaõnnestunuks. Selline monument ei sobi ei motiivi (rist) ega üldlahenduse poolest euroopaliku pealinna esindusväljaku äärde. Kõundimatu on kogu monumendi jalami lahendus, mis lõhub ajaloolise Harjumäe tervikkult. Võidutöö parendamise püüded pole muutnud põhiideed kuidagi paremaks.
2. On vastuvõetamatu, et „Vabadusmonumendi“ konkursist sai „Vabadussõja võidusamba“ konkurs. Linna peaväljak eeldab filosoofiliselt ja visuaalselt avaramat vabaduse käsitlust, kui seda suudab pakkuda ühele, kuigi tähtsale ajaloolisele vabadusvõitlusele pühendatud monument.
3. Monumendi konkursi ja kavandamise protsessis eirati kunst- ja arhitektuurispetsialistide, muinsuskaitse ning avalikkuse seisukohti. EELK peapiskopi valimise komisjoni esimeheks ei suudetud tagada maailmavaatelist erapooletust. Konkursi komisjoni otsus ei olnud professionaalne, kuna selle 12st liikmest olid vaid neli kunst- ja arhitektuurispetsialistid. Komisjon eiras võistlustingimuste kaasaegse vormikeele nõuet, mille järgi poleks võidutööd saanud auhinnata.
4. Vabadussõja rist omab eksitavat ja vastuolulist tähendust. Vabadusristil on ordenina Eesti iseseisvuse ja vabadusideale kandev tähendus, kuid suurendatud kujul mõjub see vastupidiselt. Ajaloolistel põhjustel ei saa rist olla Eesti jaoks üksnes hea ning helge sümbol. Häiriv ja poliitiliselt ohtlik on tänapäeva inimeste jaoks selle sarnasus fašistliku tiitlinistiga, mida kasutati tihti Eestisse rajatud saksa sumuaedades.
5. Lubamatu ja ebademokraatlik on monumendi püstitamisega kiirustamine, pretseedenditu riigi poolne surve ja meetodika vabaduse monumendiga seotud probleemide lahendamisel. Sellise käitumise tulemus on inimeste usalduse kadumine oma riigi juhtide vastu ning võõrdumine riigist. Monumendi väljaõeldud hind ületab 100 miljonit eesti krooni riivab teravalt inimeste õiglustunnet, kellel järskude hinnatõusude tõttu seisavad ees väga rasked ajad.

Ülalöeldust tulenevalt taotleme:

1. Praeguse ebaprofessionaalse ja põhjendamatu kallil lahendusega monumendi püstitamise protsessi peatamist ning loobumist kavatsusest avada see 28. novembril 2008;
2. Vabaduse platsile mitte ainult Vabadussõja monumendi vaid laiemat tähendusega Vabaduse monumendi püstitamist;
3. Vabaduse monumendi lahenduse leidmiseks uue konkursi korraldamist, mille tingimused kooskõlastaks ning parima lahenduse valiks erialaspetsialistidest kompetentne komisjon;
4. Vabaduse väljakule plaanitava Vabadussõja võidusamba asemel 1950. aastal barbaarselt hävitatud Vabadussõja monumendi taastamist ning pidulikku avamist kaitseväge kalmistul. Sinna on maetud sadu Vabadussõjas võidelnuid ning seal asub Vabadussõja juhtide memoriaal. Otsus taastada Kaitseväge kalmistu 1940. aasta seisus, koos monumendiga aastast 1928, võeti valitsuse poolt vastu juba 1995. aastal, kuid on senini täitmata.

Lugupidamisega,

Nimi ja Perenimik:
Amet, töökoht:
E-post:

☐ Soovin e-postiga uudiseid kampaania kohta
 (e-posti aadressi veebis ei näidata)

Alla on kirjutanud juba 8037 isikut. Kõiki allkirju saab näha [klõpsates siin](#). Viimased 10, kes allkirja lisisid on:

#	Nimi	Amet
8037	Enno Koort	insener
8036	ene hiob	klienditeenindaja
8035	Eda Raide	üliõpilane
8034	Mauno Kuus	Kunstnik
8033	Nikita Ivanov	üliõpilane
8032	tauno üllaste	klienditeenindaja
8031	kristi kuldma	klienditeenindaja
8030	Konstantin Jefimov	õpilane
8029	Teet Saar	põldur
8028	Elili Bondarenko	klienditeenindaja

Repro 3 – Avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu ja toetusallkirjade kogumise veebikeskkond, veebruar 2008.

Eesti Vabariigi president hr. Toomas-Hendrik Ilves
Eesti Vabariigi peaminister hr. Andrus Ansip
Eesti Vabariigi kaitseminister hr. Jaak Aaviksoo

AVALIK PÖÖRDUMINE, (koostatud) 25. veebruar 2008 . (Ilmunud 28. veebruar 2008).

Meie, allakirjutanud, ei ole nõus Vabadussõja võidusamba püstitamisega Vabaduse väljakule 2007. aastal valitud konkursi kavandi järgi, mis kujutab endast klaasist obeliski Vabadussõja ristiga, sest:

1. Peame seda lahendust ebaprofessionaalseks ning ebaõnnestunuks.
Selline monument ei sobi ei motiivi (rist) ega üldlahenduse poolest euroopaliku pealinna esindusväljaku äärde. Küündimatu on kogu monumendi jalami lahendus, mis lõhub ajaloolise Harjumäe terviklikkust. Võidutöö parendamise püüded pole muutnud põhiideed kuidagi paremaks.
2. On vastuvõetamatu, et „Vabadusmonumendi“ konkursist sai „Vabadussõja võidusamba“ konkurss.
Linna peaväljak eeldab filosoofiliselt ja visuaalselt avaramat vabaduse käsitlust, kui seda suudab pakkuda ühele, kuigi tähtsale ajaloolisele vabadusvõitlusele pühendatud monument.
3. Monumendi konkursi ja kavandamise protsessis eirati kunsti- ja arhitektuurispetsialistide, muinsuskaitse ning avalikkuse seisukohti. EELK peapiiskopi valimisega komisjoni esimeheks ei suudetud tagada maailmavaatelist erapooletust.
Konkursi komisjoni otsus ei olnud professionaalne, kuna selle 12st liikmest olid vaid neli kunsti- ja arhitektuurispetsialistid. Komisjon eiras võistlustingimuste kaasaegse vormikeele nõuet, mille järgi poleks võidutööd saanud auhinnata.
4. Vabadussõja rist omab eksitavat ja vastuolulist tähendust.
Vabadusristil on ordenina Eesti iseseisvuse ja vabadusideaale kandev tähendus, kuid suurendatud kujul mõjub see vastupidiselt. Ajaloolistel põhjustel ei saa rist olla Eesti jaoks üksnes hea ning helge sümbol. Häiriv ja poliitiliselt ohtlik on tänapäeva inimeste jaoks selle sarnasus fašistliku tiitliristiga, mida kasutati tihti Eestisse rajatud saksa surnuaedades.
5. Lubamatu ja ebademokraatlik on monumendi püstitamisega kiirustamine, pretsedenditu riigi poolne surve ja metoodika vabaduse monumendiga seotud probleemide lahendamisel. Sellise käitumise tulemus on inimeste usalduse kadumine oma riigi juhtide vastu ning võõrdumine riigist. Monumendi väljaõeldud hind ületab 100 miljonit eesti krooni riivab teravalt inimeste õiglustunnet, kellel järskude hinnatõusude tõttu seisavad ees väga rasked ajad.

Ülalöeldust tulenevalt taotleme:

1. Praeguse ebaprofessionaalse ja põhjendamatult kalli lahendusega monumendi püstitamise protsessi peatamist ning loobumist kavatsusest avada see 28. novembril 2008;
2. Vabaduse platsile mitte ainult Vabadussõja monumendi vaid laiema tähendusega Vabaduse monumendi püstitamist;
3. Vabaduse monumendi lahenduse leidmiseks uue konkursi korraldamist, mille tingimused kooskõlastaks ning parima lahenduse valiks erialaspetsialistidest kompetentne komisjon;
4. Vabaduse väljakule plaanitava Vabadussõja võidusamba asemel 1950. aastal barbaarselt hävitatud Vabadussõja monumendi taastamist ning pidulikku avamist Kaitseväe kalmistul. Sinna on maetud sadu Vabadussõjas võidelnuid ning seal asub Vabadussõja juhtide memoriaal. Otsus taastada Kaitseväe kalmistu 1940. aasta seisus, koos monumendiga aastast 1928, võeti valitsuse poolt vastu juba 1995. aastal, kuid on senini täitmata.
Lugupidamisega,

3. **Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest.** [Pöördumine Eesti avalikkuse poole seoses usuvabaduse ja usundiõpetuse staatusega Eestis.] *Martin Vällik ja 1882 allakirjutanut.* (27.11.2005) URL:
<http://www.petitiononline.com/evpsuv/petition.html>

Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest

[View Current Signatures](#) - [Sign the Petition](#)

To: Eesti avalikkus

Avalik pöördumine Eesti Vabariigi kodanike, lapsevanemate, seadusloojate, õpetajate, teadlaste, omavalitsuste, inimõiguste ja –vabaduste eest seisjate ning kõigi teiste asjast huvitatute poole.

Meie, allakirjutanud, pidades silmas Eesti Vabariigi Põhiseadust (§§ 12, 40 ja 41) ^[1] ja

- jälgides elavat arutelu usu(ndi)õpetuse üle üldhariduskoolis, mille ainekava tööversioon ^[2] on ühekülgsest kristhusekeskse, sisult evangeliseeriv, teisi usutunnustusi ja uskmatusi tõrjuv, püüab jätta eksiidku mäljet, nagu oleks eetika religiooni ainuõigus ning religioon inimeste elu ja kultuuri vältimatu osa;
- kuuldes XXI sajandi teadmistepõhise ja ilmaliku ühiskonnakorraldusega vastuolus olevatest plaanidest vähendada loodusteaduste õpetamise mahtu; ^[3] ^[4]
- arvestades ristiusu väikest kandepinda tänapäeva Eesti ühiskonnas; ^[5] ^[6]
- märgates kõige kõrgemal riiklikul tasemel tehtavaid riigikirkule tunnustlike eelistusi ühele religioonile (nõuajastute lippude õnnistamine, kaplanaat vanglates, Kaitseväes, Eesti Vabariigi aastapäeval toimuv jumalateenistus riigijuhtide osavõtul, palve kristliku jumala poole Kaitsevää paraadi ajal, Tartu Ülikooli Usuteaduskonna evangeelne arengukava ^[7] jm ^[8]);
- hügedes peaminister Andrus Ansipi ühemõttelisest toetusest kristhusele ja selle väärtustele ning põhiseadusvastaseid ja solvavaid hinnanguid nende suhtes, kes teostavad oma põhiseaduslikku õigust mitte kuuluda kristlaksse kinkusse; ^[9]

väljendame oma muret, et

- pedagoogiliselt küündimatu religiooniõpetuse ainekava rakendamine pärsib laste vaimset arengut ning iseseisva mõtlemise võimet, annab ühekülge ja meelevaldse pildi kultuurist, ühiskonnast, eetikast ja religioonist;
- meie laste toimetulek ja konkurentsivõime tänapäeva ja tuleviku teadmistepõhises maailmas saab kahjustatud, kui plaanitav reaalainete ja loodusteaduste mahu vähendamine teoks saab;
- ilmaliku õigusiõiguse ja usuliselt erapooletu humanistliku eetika põhimõtted on asetatud kahtluse alla;
- kõrgeimal riiklikul tasemel rajatakse teed riigikiriku telkede;
- riiklik toetus ühele religioonile kahjustab kõikide kodanike põhiseaduslikku usuvabadust ja õigust mitte tunnustada ühtki religiooni;

ja protesteerime otsustavalt selliste suundumuste vastu.

[1] Eesti Vabariigi Põhiseadus <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[2] Isikupärastatud ainekava: <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[3] Põhiseaduse 12. ja 41. paragrahv, 14. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[4] Põhiseaduse 40. ja 41. paragrahv, 14. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[5] Eesti Demokraatliku Vabariigi 11. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[6] Eesti Demokraatliku Vabariigi 11. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[7] Eesti Demokraatliku Vabariigi 11. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[8] Eesti Demokraatliku Vabariigi 11. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[9] Eesti Demokraatliku Vabariigi 11. märtsi 2007 <http://www.riik.ee/aktid/pea/pea.htm>

[Click Here to Sign Petition](#)

[View Current Signatures](#)

Repro 4 – Avalik pöördumine *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest* ja toetusallkirjade kogumise veebikeskkond, november 2005.

94

To: Eesti avalikkus

Avalik pöördumine Eesti Vabariigi kodanike, lapsevanemate, seadusloojate, õpetajate, teadlaste, omavalitsuste, inimõiguste ja –vabaduste eest seisjate ning kõigi teiste asjast huvitatute poole.

Meie, allakirjutanud, pidades silmas Eesti Vabariigi Põhiseadust (§§ 12, 40 ja 41) ^[1] ja

1. jälgides elavat arutelu usu(nde)õpetuse üle üldhariduskoolis, mille ainekava tööversioon ^[2] on ühekülgsest kristlusekesksest, sisult evangeliseeriv, teisi usutunnistusi ja uskmatust tõrjuv, püüab jätta ekslikku muljet, nagu oleks eetika religiooni ainuõigus ning religioon inimeste elu ja kultuuri vältimatu osa;
2. kuuldes XXI sajandi teadmispõhise ja ilmaliku ühiskonnakorraldusega vastuolus olevatest plaanidest vähendada loodusteaduste õpetamise mahtu; ^[3] ^[4]
3. arvestades ristiusu väikest kandepinda tänapäeva Eesti ühiskonnas; ^[5] ^[6]
4. märgates kõige kõrgemal riiklikul tasemel tehtavaid riigikirikule tunnuslikke eelistusi ühele religioonile (riigiasutuste lippude õnnistamine, kaplanaat vanglates, Kaitseväes, Eesti Vabariigi aastapäeval toimuv jumalateenistus riigijuhtide osavõtul, palve kristliku jumala poole Kaitseväe paraadi ajal, Tartu Ülikooli Usuteaduskonna evangeelne arengukava ^[7] jm ^[8]);
5. lugedes peaminister Andrus Ansipi ühemõttelisest toetusest kristlusele ja selle väärtustele ning põhiseadusvastaseid ja solvavaid hinnanguid nende suhtes, kes teostavad oma põhiseaduslikku õigust mitte kuuluda kristlikusse kirikusse; ^[9]

väljendame oma muret, et

- pedagoogiliselt küündimatu religiooniõpetuse ainekava rakendamine pärsib laste vaimset arengut ning iseseisva mõtlemise võimet, annab ühekülgse ja meelevaldse pildi kultuurist, ühiskonnast, eetikast ja religioonist;
- meie laste toimetulek ja konkurentsivõime tänapäeva ja tuleviku teadmispõhises maailmas saab kahjustatud, kui plaanitav reaalinete ja loodusteaduste mahu vähendamine teoks saab;
- ilmaliku õigusriigi ja usuliselt erapooletu humanistliku eetika põhimõtted on asetatud kahtluse alla;
- kõrgeimal riiklikul tasemel rajatakse teed riigikiriku tekkele;
- riiklik toetus ühele religioonile kahjustab kõikide kodanike põhiseaduslikku usuvabadust ja õigust mitte tunnista ühtki religiooni;

ja protesteerime otsustavalt selliste suundumuste vastu.

^[1] Eesti Vabariigi Põhiseadus <http://www.riik.ee/et/pohiseadus.html>

^[2] Religiooniõpetuse ainekava tööversioon; Pille Valk jt <http://www.eelk.ee/religiooniopetus2.html>

^[3] Füüsikata pole tulevikku; Ene Ergma, Postimees 16. november 2005

<http://www.postimees.ee/171105/esileht/arvamus/183199.php>

^[4] Poolsalajane õppekava võtab lastelt loodustunde vähemaks; Eva Kübar, Postimees 19. november 2005

<http://www.postimees.ee/211105/esileht/siseuudised/183599.php>

^[5] Eestlased usuvad jumala asemel "mingisugust vaimu", Postimees Online 22. november 2005

http://www.postimees.ee/231105/online_uudised/183869.php

^[6] Eurobaromeeter, Sotsiaalsed väärtused, teadus ja tehnoloogia; juuni 2005

http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf

^[7] Tartu Ülikooli Usuteaduskonna arengukava 2000-2005 <http://www.us.ut.ee/37447>

^[8] Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide protokoll

http://www.ekn.ee/dokumendid/vv_ekn_yhishuvi_17.10.02.pdf

^[9] Peaminister Andrus Ansip konverentsil "Kristlikud väärtused Eesti poliitikas", 11. november 2005

<http://www.riik.ee/brf/index.php?id=31509&op=print&PHPSESSID=46b>

Lisa 2 – Meedia kontentanalüüsi kodeerimisjuhend

Kodeerimisjuhend A-osa (kodeerib kogu probleemteema kohast meediasisu)

1. Järjekorranumber

2. Ilmumise kuupäev

3. Väljaanne

- a) Postimees
- b) Eesti Päevaleht
- c) Eesti Ekspress

4. Lehekülje number

5. Teksti pealkiri

.....

6. Teksti autor(id)

a) Indiviid:

- 1) Ajakirjanik
- 2) Ametnik
- 3) Poliitik
- 4) Ekspert
- 5) Ettevõtja
- 6) Kodanikeühenduse liige
- 7) Erasik (tavainimene)

a.1.) Kas indiviid esineb organisatsiooni nimel?

- 1. Jah
- 2. Ei

a.2.) Kelle?

- 1) Väljaanne
- 2) Muu väljaanne
- 3) Mittetulundusühing
- 4) Professionaalide ametialane ühendus
- 5) Ametiühing
- 6) Erakond
- 7) Eraettevõte
- 8) Riigiasutus
- 9) Muu

b) Organisatsioon:

- 1) Väljaanne (toimetus)
- 2) Muu väljaanne
- 3) Mittetulundusühing
- 4) Professionaalide ametialane ühendus
- 5) Ametiühing
- 6) Erakond
- 7) Eraettevõte

- 8) Riigiasutus
- 9) Muu

c) Pole tuvastatav

7. Teksti autor(id) nimeliselt

.....

8. Teksti žanr

- a) Uudis
- b) Lühiauudis (nupp)
- c) Arvamusartikkel
- d) Juhtkiri
- e) Repliik
- f) Intervjuu
- g) Lugejakiri
- h) Olemuslugu
- i) Avalik pöördumine
- j) Luuletus
- k) Humoresk
- l) Kõne
- m) Reportaaž
- n) Muu

9. Tekstis viide avalikule pöördumisele

- a) Olemas
- b) Puudub

Kodeerimisjuhend B-osa (edasisele kodeerimisele kuuluvad otseselt AP-d analüüsivad, lisaväärtust loovad tekstid – arvamuslood, intervjuud, juhtkirjad jms tekstid)

10. Kellele väide AP kohta omistatakse (*kes artiklis ütleb midagi AP kohta*)

a) Indiviid:

- 1) Ajakirjanik
- 2) Ametnik
- 3) Poliitik
- 4) Ekspert
- 5) Ettevõtja
- 6) Kodanikeühenduse liige
- 7) Erasik (tavainimene)

a.1.) Kas indiviid esineb organisatsiooni nimel?

- 1. Jah
- 2. Ei

a.2.) Kelle?

- 1) Väljaanne
- 2) Muu väljaanne

- 3) Mittetulundusühing
- 4) Professionaalide ametialane ühendus
- 5) Ametiühing
- 6) Erakond
- 7) Eraettevõte
- 8) Riigiasutus
- 9) Muu

b) Organisatsioon:

- 1) Väljaanne (toimetis)
- 2) Muu väljaanne
- 3) Mittetulundusühing
- 4) Professionaalide ametialane ühendus
- 5) Ametiühing
- 6) Erakond
- 7) Eraettevõte
- 8) Riigiasutus
- 9) Muu

c) Pole tuvastatav

11. Nimeliselt:

.....

12. Tekstis mainitu suhe avalikus pöördumises esitatud taotlusesse

- a) Pooldav
- b) Vastane
- c) Ambivalentne
- d) Ei ilmne

13. Millistes kategooriates tekst AP-d käsitleb ja/või edasi arendab?

- a) Majandus
- b) Poliitika
- c) Kultuur
- d) Normid/seadused
- e) Moraal
- f) Ühiskond/igapäevaelu
- g) Maine
- h) Muu

14. Mida tekstis (lõigus) AP kohta väidetakse

.....

Lisa 3 – Avalikke pöördumisi käsitletud meediatekstid

1. Avalik pöördumine *Toetades Ilvest, aitame Eestit!*:

- 1) Auväart, L. (2006). *Presidendivalimised võitis meedia*. Eesti Päevaleht, 6.10.2006, lk 22.
- 2) Ideon, A. (2006). *Võitja meeskond*. Eesti Ekspress, 28.09.2006, lk 10.
- 3) Kivirähk, A. (2006). *Laulva revolutsiooni viimane kontsert*. Eesti Päevaleht, 25.09.2006, lk 2.
- 4) Kolga, V. (2006). *Põlevad presidendikandidaadid*. Eesti Päevaleht, 19.09.2006, lk 3.
- 5) Kruut, M. (2006). *Meedia ei ole presidendi vastu vaid objektiivne*. Postimees, 18.09.2006, lk 17.
- 6) Liivoja, R. (2006). *Poliitika üksnes poliitikutele?* Eesti Päevaleht, 19.09.2006, lk 2.
- 7) PM online, (2006). *Rahvaliit: Haritlastel on endiselt erk sotsiaalne närv*. Postimees, 14.09.2006, lk 5.
- 8) Tüür, E.-S. (2006). *80 kirjast ja omadest liistudest*. Eesti Päevaleht, 16.09.2006, lk 3.

2. Avalik pöördumine Vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu:

- 1) Eesti Päevaleht, (2008). *Vabadussammas saab üha enam vastaseid ja liitlasi*. Eesti Päevaleht, 8.03.2008, lk 5.
- 2) Eslas, U. (2008). *Ike Volkov: kunstnikud on ise tulemuses süüdi*. Postimees, 1.03.2008, lk 12.
- 3) Kalamees, K. (2008). *Valitsus avas rahalaeka Vabadussõja võidusamba jaoks*. Postimees, 29.02.2008, lk 5.
- 4) Kivimaa, K. (2008). *Miks me algatasime Vabadussõja võidusamba vastase kampaania*. Eesti Ekspress, 28.03.2008, lk 16.
- 5) Kodres, K. (2008). *Kes õieti hilines?* Eesti Päevaleht, 7.03.2008, lk 3.
- 6) Kotov, R. (2008). *Võidusamba konflikt väljakuga*. Eesti Päevaleht, 25.03.2008, lk 3.
- 7) Kruse, E. (2008). *Demokraatiast ja sambast*. Postimees, 4.04.2008, lk 16.
- 8) Lauristin, M. (2008). *Vabadussammas ja (e-)demokraatia*. Postimees, 14.03.2008, lk 14.
- 9) Liiv, E. (2008). *Parem hilja kui mitte kunagi*. Eesti Päevaleht, 28.02.2008, lk 3.
- 10) Lõhmus, A. (2008). *Enn Soosaar: rahva alateadvus otsibväljendusvõimalusi*. Postimees, 19.04.2008, lk 2.
- 11) Maimik, A. (2008). *Purgitais fekaale*. Eesti Ekspress, 6.03.2008, lk 13.

- 12) Postimees, (2008). *Rahva hääl. Veebiallkirjad on kui meeleavaldus*. Postimees, 5.03.2008, lk 2.
- 13) Strider, R. (2008). *Monumentide sõda ja vabaduse rahu*. Postimees, 17.03.2008, lk 15.
- 14) Tarvas, A. (2008). *Sobimatu rist*. Eesti Päevaleht, 10.03.2008, lk 16.
- 15) Toomet, V. (2008). *Minu reliikvia on vabadus*. Eesti Päevaleht, 2.03.2008, lk 2.

3. Avalik pöördumine *Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*:

- 1) Günter, A. (2006). *Aktivistide usupöördumine kogus üle tuhande allkirja*. Postimees, 3.05.2006, lk 7.
- 2) Kalamees, K. (2006). *Usuvaidluse hetkeseis: õpetus massidesse*. Eesti Päevaleht, 20.06.2006, lk 5.
- 3) Kübar, E. (2005). *Astronoom protesteerib usuõpetuse vastu koolis*. Postimees, 30.11.2005, lk 6.

Lisa 4 - Semistruktureeritud ekspertintervjuu küsimustik

1. Ajendid. Sünnikontekst.

- 1.1 – Mis ajendas Teid antud teemal avalikku pöördumist koostama?
 Milline oli probleemi kontekst AP loomise hetkel Teie poolt vaadatuna?
 Kas olite kasutanud sama probleemi lahendamiseks muid
 (kodanikuõiguslikke) meetodeid enne? Milliseid?
- 1.2 – Miks valisite oma sõnumi edastamiseks just avaliku pöördumise vormi?
 Olete varem koostanud? Kus/miks?
 Keegi andis soovitusi? Kes, mis põhjendusega?
 Tundus selles ajahetkes ainuke/mõjus vahend sõnumi edastamiseks?
 Mille poolest?
- 1.3 – Kuidas koostati avaliku pöördumise tekst?
 Milline oli teie roll?
 Kes olid kaasatud?
 Miks just need inimesed?
 Mil moel? (kus, kuidas, millele põhineb?)
 Milline oli teiste allakirjutanute osalus?

2. Eesmärgid. Sihid. Ootused.

- 1.1 – Mis oli eesmärk, mida lootsite avaliku pöördumisega saavutada?
- 1.2 - Kas erinesid kirja pandud taotlused ja ootused reaalsele tulemusele?
Kui erinesid, siis miks ja kuidas?

3. Ellu viimine. Meetod. Teostuse etapid.

- 3.1 – Kuidas toimus avaliku pöördumise teksti avaldamine?
Kuidas teksti levitasite? Milliste kanalite/kontaktide kaudu?
- 3.2 - Kui paljud adressaatidest (meediakanalitest) teksti avaldasid?
Millised kanalid?
Millises mahus? Reservatsioonidega või ilma?
- 3.3 – Milline oli Teie hinnangul meediakanalite reaktsioon tekstile selle vastuvõtmisel?
Kuidas sellesse suhtuti ja kuidas suhtumist põhjendati?

4. Reaktsioonid. Sündmusteahel. Arengud.

- 4.1 – Millised olid meedias ilmunud vastukajad avalikule pöördumisele?
- 4.2 – Kas need vastasid või ei vastanud Teie ootustele?
Miks?
- 4.3 – Millised olid muutused ühiskondlikes arengutes AP ilmumise järgselt?
- 4.4 – Kas need vastasid või ei vastanud Teie ootustele?
Miks?
- 4.5 – Millist mõju AP ilmumisest tajusite:
 - a) isiklikul (koostaja) tasandil? (
 - b) ühingu/grupi tasandil?
 - c) avaliku arutelu tasandil?
 - d) seadusandlikul/otsuste langetamise tasandil?
- 4.6 – Kui suur mõju oli Teie hinnangul just AP-I nende protsesside kujunemisele muude faktoritega võrreldes?
Miks?

5. Lõpptulemus. Interpretatsioon. Hinnang.

- 5.1 – Tagantjärele hinnates, mida tulnuks teha teisiti, et avalik pöördumine täitnuks paremini Teie seatud eesmäärke?
Miks?
- 5.2 – Kui avaliku pöördumise ajendiks olnud sündmused toimuksid Eestis täna, siis kas kõnealusel avalikul pöördumisel oleks Teie hinnangul teistsugune mõju?
Kui jah, siis milline?
Miks/mis on teisiti?

Lisa 5 – Semistruktureeritud ekspertintervjuude transkriptsioonid (CD-I)

5.1 – Intervjuu Mart Meriga (avalik pöördumine „*Toetades Ilvest, aitame Eestit!*“ (2006)).

5.2 – Intervjuu Karin Hallas-Murulaga („*Avalik pöördumine*“ vabadussõja võidusamba sellisel kujul ehitamise vastu – O.K. (2008)).

5.3 – Intervjuu Martin Vällikuga (avalik pöördumine „*Usuvabadusest ja usu(ndi)õpetusest*“ (2005))